

Tartu Riiklik Ülikool
Üldajaloo Kateder

M. Talfelt

Nõukogude Liidu diplomaatia võitlus Ühinenud Rahvaste
Organisatsioonis relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise eest
aastatel 1945-1949

Diplomitöö

Juhendaja: ajalooakadeemi kandidaat L. Rootš

Tallinn, 1956.a.

Sisukord.

Sissejuhatus.	- 5-7
I Atomienergia probleemist ja selle üleskerkimisest rahvusvahelisel areenil.	- 8-35
1. Atomienergia probleemist ja selle tõstatamisest Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis.	- 8-21
Nõukogude Liit järgides kooskõlastatult poliitilise rahvusvahelise koostöö taotlemas ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni loomine.	- 8
USA imperialistliku poliitika alustest pärast Teist Maailmasõda.	- 12
Atomienergia probleemi ilmumine rahvusvahelisele areenile.	- 15
Atomienergia probleemi ülestõstmine Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis.	- 19
2. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni atomienergia komisjon alustab tegevust.	- 21-35
USA delegatsioon esitab ÜRO atomienergia komisjonile nn. "Baruchi plaani".	- 21
"Baruchi plaani" imperialistlikust olemusest.	- 24
Nõukogude Liidu ettepanekud atomienergia küsimuses. Atomienergia probleemi arutluste käik ÜRO atomienergia komisjonis kuni I aruande esitamiseni.	- 28
II Relvastuse vähendamise küsimuse ülestõstmine Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis.	- 36-51
Nõukogude Liidu ettepanekud ÜRO Peaassambleele I sessiooni 2. järgu istungite ajal.	- 39
Desarmeerimisprobleemi ajaloost enne Teist Maailmasõda	- 41
Võõrastel territooriumidel riikivate vägede kohta informatsiooni esitamise küsimus ÜRO Peaassambleel.	- 45

- Nõukogude Liidu delegatsioon ÜRO Paassamblleel võitluses relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamisele sarktsioneeriva otsuse eest. - 48
- III Nõukogude Liidu diplomaatia võitlus relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise küsimuse õiglase lahendamise eest ÜRO organeis 1947. aastal. - 52-74
- Imperialistlike ringkondade õõnestustegevuses rahvusvahelisel areenil. - 52
- Relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise probleemi arutamine ÜRO julgeolekunõukogus ja tavalise relvastuse komisjonis - 57
- Aatomienergiaga seotud küsimuste arutamine julgeolekunõukogus ja aatomienergia komisjonis - 64
- Nõukogude Liidu delegatsiooni võitluses sõjatuha jate vastu ÜRO Paassamblee II sessioonil. - 72
- IV Nõukogude Liidu diplomaatia võitlus relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise probleemi positiivse lahendamise eest ÜRO-s 1948 ja 1949 aastal. - 75-95
- Imperialistlikud ringkonnad alustavad Nõukogude Liidu vastu suunatud sõjaliste liitude loomist. ÜRO aatomienergia komisjoni ja tavalise relvastuse komisjoni töö seisma paneb USA-GB bloki poolt 1948. a. kevadel. - 75
- Nõukogude Liidu delegatsiooni võitlus relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise eest ÜRO Paassamblee III sessioonil. - 79
- USA valitsesrad ringkonnad uue sõja ettevalmistamise tempot tugevdamas. - 83
- Relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise küsimuse arutamine ÜRO julgeolekunõukogus, tavalise relvastuse komisjonis ja aatomienergia komisjonis 1949. a. - 86
- Nõukogude Liidu delegatsioon võitluses relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise küsimuse positiivse lahendamise eest ÜRO Paassamblee IV sessioonil. - 91
- Lõppkokkuvõte. - 96-98

Lisad:

1. Valjaroote kolme suurriigi välisministrite Moskva nõupidamise
kommünikeest ettepanekute kohta ühinenud Rahvaste Organisa-
tsioonile asutada aatomienergia üle kontrolli teostamise ko-
misjon selle organisatsiooni raames. - 99
2. NSVLiidu valitsuse kaks ettepanekut 19. juunist 1946. a.
ühinenud Rahvaste Organisatsioonile aatomienergia komisjonile
aatomirelva keelamise ja komisjoni edasise töö organiiseeri-
mise kohta. - 101
3. NSVLiidu delegatsiooni resolutsiooni projekt ühinenud
Rahvaste Organisatsiooni Raassamblee I sessiooni 2. järgule
relvastuse üldise vähendamise küsimuses. - 104
4. ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Raassamblee resolutsioon
14. detsembrist 1946. a. relvastuse üldise vähendamise ja reguleeri-
mise kohta. - 105
5. NSVLiidu valitsuse ettepanekud 11. juunist 1947. a. ühine-
nud Rahvaste Organisatsiooni aatomienergia komisjonile
rahvusvahelise kontrolli kehtestamise kohta, et kindlustada
aatomienergia kasutamist ainult rahulikel eesmärkidel. - 107
6. NSVLiidu delegatsiooni resolutsiooniprojekt 25. septembrist
1948. a. ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Raassambleele
nii suurriigi-fulgolekenõukoogu alalise liikme relvastatud
jõudude vähendamiseks ühe aasta jooksul ühe kolmandiku võrra. - 110
7. NSVLiidu delegatsiooni resolutsiooniprojekt 8. veebruarist 1949. a.
ühinenud Rahvaste Organisatsiooni fulgolekenõukoogu nii
aatomienergia komisjoni kui ka tavalise relvastuse komisjoni
töö edasiseks suunamiseks. - 111
8. NSVLiidu delegatsiooni resolutsiooniprojekt 23. septembrist 1949. a.
ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Raassambleele uue sõja ette-
valmistamise hukkamõistmiseks ja rahupeakti sõlmimiseks nii
suurriigi vahel. - 113

Kasutatud lühendid. - 114

Kasutatud kirjandus. - 115-117

Sissejuhatus

Alates Teise Maailmasõja lõpust on relvastuse vähendamise üldprobleem koos tuumarelvaga (aatomirelva) kui uusima ja suurima furestusjõuga relva keelamise küsimusega olnud pidevalt rahvusvahelise poliitika ja kogu maailma avaliku arvamuse raaterväljal. Pärast Nõukogude Liidu valitsuse riimasiid ettepanekuid Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni desarmeerimiskomisjonis (märts 1956. a.) on relvastuse vähendamise küsimus, seondatuna Euroopa üldise julgedeku ring-Saksamaa probleemiga, muutunud NSR Liidu ja n. „Lääneriikide“ vaheliste suhete ja nende parandamise põhi-probleemiks.

Relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise probleemides eristas paremaks orienteerumises on paratamatult tekkinud tarve nende väljajuremise ja arengu kohta ajaloodiste ülevaadete koostamises, kuna nende probleemide eilekerkimisest peale on möödunud juba küllalt pikk aeg - üle kümne aasta, nii et nende küsimuste ajaloodisest perspektiivist lahtimõtlestamisel ei saa enam lootma jääda isiklikele muljetele ja mälestustele, mis on võinud tekkida ja kehtendada jooksva ajakirjanduse jälgimisel.

Ent allik materjalide igakülaseli tundmaõppimisele põhinevat kokkuvõtet, mis vastaks juba teadusliku töö põhinõuetele, on praegusel ajal raske tröstada, sest probleemid ise on alles rahvusvaheliste läbirääkimiste objektiks, võivad muuttuda ja areneda ning seetõttu nende üksikasju kajastavad materjalid pole ligijääsitavad ega kuulu nel täies ulatuses avaldamisele. Tulenevalt sellest peab sellise ülevaate koostamisel paratamatult piirduma vaid ajakirjanduse ja muude publikatsioonilike materjalidega.

Käesolevas diplomitöös on püütud raatleuse alla võtta - nii palju ja nendes piirides, kui erid avaldatakse materjalid seda lubavad - Nõukogude Liidu diplomaatia võitlust Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni's relvastuse vähendamise üldprobleemi ja selle lahutamatu osa, aatomirelva keelamise küsimuse lahendamises aastatel

1945-1949, kuna see kajastab teatud kindlat loiku nende probleemide rasketele mix ajalooalises arengus: nende üleskirjutamist ja rahvusjäremitist läbirõnuud Rahvaste Orga- nisatsiooni foorumil, kuni vastavate ad hoc komisjonide töö' katkemiseni 1950.

aasta enimestel kuudel. Tägapõrja sellel võitlusel annab ühelt poolt Nõurogude Liidu diplomaatia üldine võitlus sõjajärgse maailma demokraatlike arengu ja rahu ring rahvusvahelise julgedu kindlustamise eest ja teiselt poolt ^{laan} imperialistlike ring- kondade ja valitsuste kurts algal erinevatesse ühiskondlik- poliitilistesse süste- midesse kuuluvate suurriikide sõjajärgse koostöö¹ õonestamisele ja hiljem separaat- sile sõjaliste blokkide ja liitude kokku lõppimisele ning sõjaliste avartuude ettevalmis- tamisele, mis teatavasti kulmineerusid Põhja-Atlandi ja Kagu Aasia sõjaliste liitude loomisega ning Korea rahvademokraatlike vabariigi rasku suunatud sõjategevise vallapäästmisega.

Neil ilmunud kirjandus mainitud probleemide kohta brošüüri ja raamatu vormis² on küllaltki kesine, eriti rehvastuse väändamisel üldprobleemi alal. Kokku võt- lisse ülevaateid on väitlora töö³ koostaja andneil ilmunud õieti vaid kaks brošüüri: M. Gusséri „Nõurogude Liidu võitlus rehvastuse väändamise ja aatomirelva keelamise eest“ ja D. Kudrjavtšeri „NSL võitlus desarmeerimise eest.“⁴

Õsi mene niist annab hea ülevaate Nõurogude diplomaatia võitlusest desar- meerimisprobleemi lahendamise eest minerikus⁵ ning rehvastuse väändamise ja aatomi- relva keelamise eest pärast Teist maailmasõda kuni 1951. aastani peamiselt läbirõ- nuud Rahvaste Organisatsioonis hargnenud võitluse baasil.

Brošüüri puuduses⁶ tuleb aga lugeda seda, et pole antud selget ülevaadet, kui- daa aatomenergia kasimist rahvusvahelisel arenil üldse jätkarõnda kerkis ja kuidas Põhja Ameerica Ühendriikide (USA)^{*} valitsenud ringkonnad seda algeusest peale piinid sid ära kasutada oma imperialistlikes hurids. Jaaab meele, et autor on piinidnud reist mo- mentidest üle libiseda sellest, et näidata, nagu oleks Nõurogude liit olnud aatomi- energia komisjoni loomise painitriaatoris⁷, mida aga, nagu see selgub kolme väitlõri- nistri Moskva konvernti ettepanekust, A. Võiroski võrust läbirõnuud Rahvaste Orga- nisatsiooni Peaassamblee I sessionil ja M. Muscatelli teosest „Aatomenergia ja võitlus rahu eest“, ei saa siiski lugeda paikapidavaks.⁸

D. Kudrjavtšeri brošüüris on materjalid esitatud äärmiselt kokkusevõetult (vastavalt brošüüri mahale), kusjuures on ühiskondlikemalt ära toodud Nõurogude Liidu vastavastuandised ettepanekud aastatest 1950-1953. Aatomenergia komisjoni loomise eel- lugu on juba mõningal määral rohem rahgestatud kui M. Gusséril.

¹ M. Тусев, Борьба Советского Союза за сокращение вооружения и запрещение атомного оружия, [М.], 1951, 135 стр.; Д. М. Кудрявцев „Борьба СССР за разоружение“, М. 1954, 52 стр.

* Edaspidi on teestis kasitusele viinide nimetuse Nõurogude liit, Suur Britannia ja Põhja- Ameerica Ühendriigid liinidid - NSL, GB ja USA.

² M. Тусев, op. cit., стр. 29, 40.

³ Вспомогательная политика Советского Союза (ВТСС), 1945 год, М. 1949, стр. 165-166, 225-226; М. Мушкат, Атомная энергия и борьба за мир, М. 1951, стр. 63-66; ВТСС 1946 год, [М.] 1952, стр. 225-226.

kus kapitalismi ebaühtlane areng võib paratamatult vastuoludele, need omavahelise konfliktidele, millede tõenäoliselt tagajärjeks on rekrustatud konfliktid riikide vahel - sest seni, kuni eksisteerib imperialism, on sõjad paratamatud (seni), - nõukogude valitsus ja kommunistlik partei on oma riigi algusest peale taotlenud suhete reguleerimist ja rahuliku koeksistentsi kapitalistlike riikidega, sest pole mõeldav, et nõukogude riik saaks ennast mingisuguse "hüüa müüri"ga isoleerida ümbritsevast kapitalistlikust maailmast või kapitalistlike maailm ignoreerida sotsialistliku riigi olemasolu. Selles peitusid ja peituvadki nõukogude riigi ja kapitalistlike riikide rahuliku koeksistentsi alused ja selle paratamatud.

Kodusõja ja sellele järgnenud rahva majanduse taastamise perioodil oli selle rahuliku koeksistentsi taotluse poliitiline konkreetne sisu nõukogude riigi poolt võitlus majandusliku blokaadi likvideerimise, kaubanduse arendamise ja nõukogude riigi rahispoliitilise tunnustamise eest. Hiljem tõusid esiplaanile laialdane kaubavahetuse organiseerimise küsimused ja võitlus uute imperialistlike intervencionistide vastu; 1930. aastatest alates aga - võitlus fašismi ja militarismi vastu ning kollektiivse julgeoleku eest Euroopas ning kogu maailmas.

Kapitalistlikud riigid ja need valitsused imperialistlikud ringkonnad tõusid üha enam nõude ja värgisalt nõukogude riigi tunnustamisega, ja temaga normaalsete majanduslike ja poliitiliste suhete kerkimisega. Keskraal jäi peisuma intervencionist ja fašismilaine kerkides Itaalias, Saksamaal ning mujal püüdsid kodarik-demokraatlike riikide valitsused jääda "nõuvalisesegamise" pontsioonidele, mis läis ühegi üle mürekerlikus agressioone "rahustamise" poliitilises üsmärkil, "kanaliseerida" fašistlik agressioon nõukogude liidu suunas. Sellise poliitika tagajärjeks oli agressiooni valla päästmise, mille esimestes ohvites olid aga hoopis lääne kodarikud-demokraatlikud riigid ja nende rahvad.

Allis juhtunud Teise maailmasõja käigus kujunes väga ja konsolideeris üldine fašismivastaste riikide front, mille juhtivaks jõududeks olid NSVL, USA ja GB ja mis oli suuranud kolmikparti riikide (Saksamaa, Itaalia ja Jaapan) ning sellisega ühinevate vastu. Selliselt väga kujunenud sõjaline liit mängis otsustavat osa nii fašistliku Saksamaa ja ta satelliitide kui ka militaristliku Jaapani purustamisel, kusjuures sõjaliste operatsioonide paraseks lasus ühise võitluse algusest peale nõukogude rahval ja armeel.

Sega, antifašistlik ja -militaristlik liit, mida selle liikmete ühise n. "Washingtoni deklaratsioonist" (1.01.1942.a.) peale hakkati nimetama liitunud riikide deklaratsioon, etendas ajaloos pontsionist osa ja oli heaks näitaks erirahvale ühiskondlike poliitiliste süsteemidele baseeruvate riikide koeksistentsi ja koostöö kaalulikkusest ning tarvilikkusest. Kuid samal ajal ei saa silmi kinni pigistada fakti eest, et USA ja GB valitsused püüdsid ära kasutada kuni sõja algstaadiumi raaskuni nõukogude liidule oma poliitiliste eesriigide pedaleerimises ühenduses n. "Atlanti Ootaga" ühinemisega ja mitmesuguste rah. piirajoonide "kõrvaldamise" ülestõstmisega 1942.a. suvel, kui oli käimas võitlus elu ja surma peale Stalingradi lähedal, - kui ka oma renitamise taktikat Euroopas teise frontide avamisel selliselt, et lasta hitlerlastel võimalikult põhjalikult rekrustada nõukogude rahvast ja armeed ning ise selle juures ruust tühjaks jooksata.

Paralleelselt sõjalise liidu välja kujundamisega märkisid sellest osa võtvad riigid ka rahvusvahelistes dokumentides (Atlantli Chanta's, 26 riigi Washingtoni deklaratsioonis, Moskva, Tšerani ja Kuumi konverentside otsustes), et on tarvilik mõelda ka rahvusvahelise koostöö organiseerimisele pärast sõja lõppu, arvestades sõjaajase koostöö praktilisi kogemusi, ning astuda sellesse praktilisi samme. Aumbarton Oars'is (Washingtonis) VIII - X 1944.a. toimunud mitteametlikul eelkonverentsil töötati suurriikide delegatsioonide poolt välja ja kooskõlastati uue, asutamisele tulera rahvusvahelise organisatsiooni eesmärgid ja struktuur, mis olid aluseks selle organisatsiooni - Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO)* põhikirjale, mis töötati lõplikult välja ja võeti vastu 25.04. - 26.06. 1945.a. San Franciscos toimunud liitlasriikide erindajate konverentsil.

Selle organisatsiooni tegevuse eesmärkidega määratleb ÜRO põhikirja järgmised momendid, mis peegeldavad täie selgusega erinevatesse ühiskondlik-politilistesse süsteemidesse kuuluvate riikide vahelise koörsistentse võimulust ja tarvidust: säilitada rahvusvahelist rahu ja julgolekut; arendada sõbralikke suhteid riikide vahel rahvaste üheõigslikkuse ja eesmäramise põhimõtete arutamise alusel; toetada rahvusvahelist koostööd majandusliku, sõtsiaalse, kultuurilise ja humanitaarse iseloomuga rahvusvaheliste probleemide lahendamisel; olla keskses riikide tegevuse kooskõlastamisel nende ühise eesmärkide saavutamises. Ent ÜRO ees seerivad eesmärged võib saavutada vaid siis, kui ÜRO liikmed peavad silmas järgmisi printsiipe: kõikide ÜRO liikmete sarnasäanne võrdus; suure riikide ühesmeelsus; põhikirja järel eesile rõetud kohustuste kohusetraue täitmise; rahvusvaheliste tülide lahendamine vaid rahulike vahenditega; jõuga arvardamisest või jõu tarvitamisest hoidumise; ÜRO mittehahelisega mine küsimustesse, mis sisuliselt kuuluvad ühe riigi sisemisse kompetentsi jne.

Rahvusvahelise rahu ja julgoleku säilitamise kindlustamiseks on ÜRO juamisele ja alaliselt tegutsedale poliitilisele organile, julgolekuvõukogu pandud sellesse peamine vastutus ja talle on ette nähtud loialdased volitused ning kohustused riikide rahvusvaheliste tülide rahulikuks lahendamiseks kui ka rahu ohustamise, rahu rikkuumise ja agressiooni puhul. Viimasel juhul on fN isegi volitatud ette võtma tema kaitsetusse antud maa-, mere- ja õhujõududega selliseid aktsioone, mis osutuvad vajalikuks rahvusvahelise rahu ja julgoleku säilitamiseks või taastamiseks. Et kindlustada kõikide riikide huvid arvestamist ning ära hoida ratsseid vastandada üksikutele erinevatele ühiskondlik-politilistele süsteemidele toetuvaid riike või ka ühikute riikide või nende grupptide hegemoonia taotlusi teiste riikide suhtes, on fN-is kehtestatud eriline haldatuskord nn „jaltra vormeli“ alusel, mille omal ajal Kuumi konverentsil esitas US's president F.A. Roosevelt. See vormel näeb ette, et fN otsused võigis küsimustes (välja arvatud protseduuri-küsimused) loetakse vastu võetuis, kui nende poolt on haldatunud nõukogu flizet, kaasä arvatud nõukogu võigi alaeisbe liikmete (s.o. 5 suurriigi - NL, US, GB, Hiina

* edaspidi kasutatud lühendid: Ühinenud Rahvaste Organisatsioon - ÜRO; selle Saassamblee - ÜRO SA; julgolekuvõukogu - fN.

† Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja ja Rahvusvahelise Kohu statuut, [Jl], 1946; art. art. 1, 2, 24, 27, 42, lk. lk. 12-13, 20, 21, 24-25

ja Prantsusmaa) ühtlangerad häälid; hiljem tõlgendati seda saibet suurriikide nn. „retöörgesena“.

Et korraldada ühte olulist probleemi - relvastuse ja relvastatud jõudude küsimust - millel on äärmiselt oluline tähtsus rahvusvahelise rahu ja julgeoleku kindlustamise ning rästastõrjuse mõistmise seisukohast, teatasid Liitriigid (NL, USA, GB ja Hiina) esindajad juba 30.10.1943.a. pärast Moskva konverentsi avaldanded deklaratsioonis, et ka pärast sõja lõppu liitlased juuvad nõu ja töötavad koos - koos üksteisega ning lähenevad lahaste teiste liikmetega, selleni, et saavutada teostatav üldine kokkulepe relvastuse reguleerimises sõjajärgsel perioodil. Sama mõte, kuid juba laiendatud kujul, viidi sisse ka LiKO põhikirja organisatsiooni üldkoogu funktsioonide määratlusse, kus märgiti, et praasambleed volitatakse läbi rääkima üldisi koostöö põhimõtteid rahu ja julgeoleku säilitamise ajaks, sealjuures põhimõtteid, mis määravad kindlaks desarmeerimise ja relvastuse reguleerimise, ja tegema nende põhimõtete suhtes soovitusi organisatsiooni liikmeliikri julgeolekukoogule.¹

LiKOoma põhikirja järgi kujundati selliselt, et ta võinuks edulalt täita talle pandud ülesandeid tingimusel, et säilitatakse sõja ajal suurriikide vahel rälja kujunenud koostöö ning üksteise poliitika ja peamise silmas kõrvide riikide suurvõimsuse võrdse printsiipi. Ent need momentid ei vastanud läänri suurriikide imperialistlike ringkondade plaanidele ja nad lätsid õige pea üle algeel nende tingimuste ignoreerimisele, siis väänamisele, väänamisele ja otsisele rikumisele.

Nõukogude Liidule kuulus oluline osa LiKO eesmärkide ja ta põhikirja demokraatlike printsiipide ning sõjajärgse rahuliku reguleerimise õiglaste põhimõtete väljatöötamisel. Ent juba LiKO põhikirja väljatöötamise käigus ilmes kaes erinevat tendentsi rahvusvaheliste sehetes küsimustes, mis peegeldasid erinevaid eesmäärke nii sõjas kui ka maailma sõjajärgsel korraldamisel. Liitl poolt ilmusid NL taotlused saavutada rahu, koostöö ja luua tõhus rahvusvaheline julgeolekuorganisatsioon, teiselt poolt paistsid rälja suurte imperialistlike riikide taotlused konsolideerida enda väite hegemoonia üljäänud maade suhtes ning kasutada LiKO põhikirja printsiipe neil eesmärkidel.

Need tendentsid ilmusid juba San Francisco konverentsil, kuigi alles embuaonaaitses vormis. Nimelt tollel konverentsil seisukohade arutamisel, mis puutuvad viiti nn. reto - küsimusse ja mis olid juba varem koostöötatud suurriikide vahel, eelis - tasid USA ja GB esindajad jääda talaplaanile varem kokku lepitud ühiste seisukohade kaitsmisel, veritades nõukogude esindajate õlgadele vaidlused nn. „printsiipiaalsite demokraatidega“ väikeriikide esindajate hulgas, kes püüdsid igati vastu vaielda suurriikide ühehäälise printsiibile. Sealjuures USA ja GB delegaadid eitavad reis küsimuses oma üldiselt positiivsele seisukohade juurde mitmesuguseid klauusleid, näites, et Aumberton Oars'i ja Krimmi konverentsidel väljatöötatud seisukohad olvad „moraalselt mittetäiuslikud“,² püüdes sellega räljata, et ka nemad, USA ja GB delegaadid, polevad nende seisukohadega täielikult nõus, kuid nad olvad olvad „sumitvad“ neid arva pteerima, arvestades NL sõjalise võimsuse

¹ Nõukogude Liide välispoliitika Isamaa sõja ajal, I kd., Ten. 1947, lk. 322.

² Lähenevad Lahaste Organisatsiooni põhikirja..., art. 11, lk. 15

³ 6. Жукон, Конференция в Сан Франциско, мировое сотрудничество и мировая политика, 1945, №8, emp. 17.

tugevat kasvu võitluses hitlerlastega. Sellise taktikaga nad taotlesid tabada kaht kõrbest ühe hoobiga: esiteks, õhutada „väikesemaid riiki“ kapitalistlike riikide hulga-st neli ägedamalt riindama uue organisatsiooniprojektitud aluseid, et sellisel teel saavutatud võimalike „paranduste“ abiga muuta liiko endale täielikult kureeraks tööriistars ülemaailmse hegemoonia taotlemisel pärast sõja lõpet. Teisens, et tekkinud kâraga „demokraatlike printsiipide“ imben juuda nõukogude riiki diskrediteerida endi maade väikekodanlike rahvaühitide siemis, kelle juures nõukogude liit oma ernastsalgava võitlusega hitlerlike Saksamaa vastu oli saavutanud suure auto-riteedi, mis omakorda sidus märgatavalt imperialistlike ringkondade käsi.

Sama taktikat, rinnakuud nõukogude liidu vastu „abstraktsse demokraatia“ liinis, jätkasid nii USA kui ka GB valitsevad ringkonnad ka pärast liiko põhikirja vastuvõtmist organiseerides vastloodud organisatsioonid m. ajariijanduse rabaduse kiisimise tõstatamise ja õhutades päris avalikult oma satelliite julgolekundu- kogus kehtivat ühehäälsete põhimõtub veel ägedamalt riindama.

Nõukogude liidu valitsus, juhindudes oma välispoliitika põhiprintsiipidest, asus kohe pärast Teise maailmasõja lõpetu täie järjekindlusega taotlema rahu ja julgoleku kindlustamist, sest need olid hädatarvilikes ühtingimusi'ss gran- dioossete taastamise ja rahva majanduse arendamise äärituste läbiviimises, mida läns tarvis nende hügelhoavade ränimises, mida nõukogude rahval ja riigile oli loonud vastõppenud sõda.

See juures aga põrkas NL poliitika lääne imperialistlike riikide hoopis teise- suunalistele, ekspansionistlikele taotlustele, mille organiseeri jaoks olid USA mono- polistlikud ringkonnad.

USA imperialistlike poliitika alustest pärast Teist Maailmasõda.

USA oli tuuatarasti üks esimesi, noori "kapitalistlike riiki, kelle poliitilised ja ma- janduslikud artriioonid XIX sajandi lõpus täristasid kapitalismi imperialistlike staadiumi algust. Kuid sajandi rahetisel oli USA sõjaliselt riiski veel suhteliselt nõrk riik võrreldes, näiters, GB, Saksamaa ja Prantsusmaaga. Ameerika monofo- listlikud ringkonnad toetusid peamiselt oma majanduslike ja finantstiliselt po- tentiaalile, mis korras kürelt üha laieneva siseturu baasil, ning sellist tubnerale „dollaridiplomaatialle“, et toostada „rahulikult“ oma imperialistlike ekspansiooni nii Ameerika kui ka Aasia poolkoloniaalsete riikide ja alade arvel. See asja- olu aga ei seganud USA valitsevaid ringkondi osa võtmast kahest imperialist- limest sõjast (USA-Hispaania sõda, esimene Maailmasõda) ning organiseerimast koloniaalsõda Filipiinide rahva rabadustliku liikumise vastu ja varustusersje- ditriioone oma „maasjõuetute võlgnike“ suhtes Karaiibi mere bassinis.

Nuid momente, viiti osavõttu esimesest Maailmasõjast, kasutand amee- rika imperialistlikud ringkonnad ära USA sõjaliste jõudude järkjärgulises räljaarendamises teiste imperialistlike suurriikidega võrdsele tasemele ning selens, et toetudis oma majanduslikele võimsusele pinda ette valmistada suure- mate majanduslike ja poliitiliste pretensioonide elluviimises.

Kõne Teise Maailmasõja puhkemisest juab asusid mõjukad ameerika monopolistlike kapitali ringkonnad taotlema soodsia momendi ära kasutamist poliitilise hegemoonia saavutamises rõgu maailmas. Monopolistlike ringkon- dade üks aktiivsemaid tegelasi Virgil Jordan deklareeris juba 1940. aastal,

¹ Rahvusliku Tööstuskonverentsi nõunogu president; see asutus on USA Töösturite Rahvusliku Assotriatsioon („National Association of Manufacturers“) nn. „ajudetustiks.“

et „sõlbumatult sõja tulemusest on Ameerica asunud rahvusvahelistes aja-
des otsustavalt imperialismi teele... Isegi kui Inglismaa meie abiga tuleb sellest
võitluselt välja ilma kuuia saamata, siis majanduslikult ta on tulevikus niivõrd
nõrgestatud ja ta peab üldel antarsse selline look, et on raevalt usutatav, et ta
oleks võimeline säilitama võid alal hoidma oma domineerivat seisundit rahvus-
vahelistes suhetes, mis ta pikema aja oma käes hoidis. Paremal juhul Inglismaa
muutub nooremale partneriks uues anglo-saasi imperiumis, mille raskusteks
kujunevad Ühendriikide majanduslikud ressursid ja sõjaline ning moreelne üle-
võimsus.“¹

Teise maailmasõja käigus aga kerkis esile ootamatult tõsine taotlus
USA imperialistlike ringkondade taotlustele. NSV Liit, keda enamuse „läänema-
ailma“ sõjalisi ja poliitilisi „speksialiste“ oli tembeldatud „savijalgsadel seisnaks“ ko-
lossies“, kellega aga lääneriigid olid sunnitud sõlmima liidete ühisest võitluses
hitlerliku agressiooni vastu, suutsid vastu panna hitlerliku sõjamasina loomidele
ja, kandes endal otse sõja põrivas koost, purustada fašistliku armee jõud, ning see-
järel anda häiritav raskus ja fašistliku militarisistide elitar-meel. Mardusuuris,
mis omakorda otsustas lõplikult sõja saatuse ka Väikse ookeani basseinis. Sellega
oli USA hegemonia taotlustele kerkunud võimukas vastane, kes tänu oma sõjalis-
likule ühiskondlikule korrale ja majandussüsteemile oli ühelt poolt immuunne
USA imperialistide majandusliku ja poliitilise „sisseimbumise“ suhtes, teiselt
poolt kujutas endast maailma kõige progressiivseid jõude loomilise gravita-
tsiooni keskest, kelle mõju, tänu võidule fašistlike ja militaristlike armee
üle, oli nelgi tugevasti karmunud.

Pärast sõja lõppu said USA avaliku imperialistlike ekspansiooni poliitika
pooldajate peadid tugevat toetust Ameerica majanduse enese siseraskestest
ühendises kapitalismi üldkriisi süvenemisega. Kui Teine maailmasõda oli
Ameerica monopolistidele olnud kullaauas, sest USA tööstus oli saanud tundu-
militarisistlike pärmiga kergitatuna. 1943. aastaks senises ajaloos kõige kõrgema
taseme ja arvu senirahvatunatuid kasumeid; siis kohe pärast sõja lõppu olid sunni-
tud tootmist puuaga 30% võrra vähendama.² Selle tagajärjel sulati ja konser-
veeriti peamiselt need tehased, mida raleitus oli marsimarsjate taskuist lae-
kunud summade arvel valmis ehitatud ja monopolidelle võiliva hinna erst rea-
dile arnud. Kuid nii sise- kui ka välisvõlval valitsera ajeda konkurentsi võitluses
mõjul Ameerica suurkapitalistid ja nende grupid iguue omaelto uuendamis-
ja laiendamise oma ettevõtteid, et kindlustada endale maksimumaalseid kasumeid.
Selle tulemusena USA tööstuse tootmisvõimsus uuesti pidevalt tõusis.³ Kuna aga
siseturul laiad maaside ostuvõime samal ajal pidevalt langes ja üha torava-
malt kriisi päeraxonda nn. „maksimaalse rahendatuse probleem“, mille tagant
kollitas järgest kasvav tööpuudus ja selle tulemusena võimalikud sotsiaalsed
vaprastused, - siis USA monopolistlik kapital püüdis (ja püüab praegugi) lahenda-
da kapitalismi üldkriisi süvenemise tagajärjel tekkinud raskusi kõinide teoste
kapitalistlike riikide arvel.⁴ Probleemi rõtmeks oli rea monopolistlike ringkondade

¹ tsiteeritud teose järgi G. Bapra, Oenolmne bonjoceri ekononimike u nooimureu usurejua-
uzma, [M] 1953, cmp. 103-104
² A. J. Scipior, kõne NSV Liit kongressil 15.02. 1956, Jen. 1956, le. 7.
³ H. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistlike Partei keskkomitee aruanne partei X kongres-
sile 14.02. 1956, Jen. 1956, le. 7 tabel „Tööstustoodangu muut NSV Liidest ja kapitalistlikes maades.“
⁴ G. Bapra, op.cit., cmp. 120

arvates' maad militariseerimine, ekspordi järsk suurendamine ja välispoliitika
aktiveerimine eesmärgiga saavutada huge moonia rogu maailmas (ja seega piira-
mated võimalused edasises' majanduslikus' ekspansioonis) ees röö kolmanda
maailmas ja hinnaga. See poliitika tuleneb täielikult, rogu näitas' & Yarga
oma teoses "Imperialismi majandus ja poliitika põruiinused", kaasaegse kapitali-
ismi põruiinused majandus'se adusest.

Sellise poliitika läbiviimisel USA imperialistid kujundasid välja ka võtteid
kaes' põruiinused: esiteks, "majanduslik abi" (s.o. ameerika kaupade ja kapitali-
de ekspordi kindlustamine USA valitsuse enda poolt - maksuamaryate arvul) mitmesu-
guistes vormides ja teiste riikide majandusliku vahetu vahelise igamise mitmesugustel
astmetel (laenuid välisriikidele, "Marshalli plaan" jne.); teiseks, hirmutades
"Nõrliidu agressiivsusega" saavutada riikide teiste kapitalistlike riikide kaasta-
tõmbamine relvastuse võidu jooksul, mille tulemusena USA monopolistidele avane-
sid võimalused olla selle võidu jooksul "materjalne varustajaks", kaigus hoida
oma tootmisvõime'si sõjalise tootangue arvul, millisel ajal neil oli juba Teisest
Maailmasõjast peale domineeriv positsioon rogu kapitalistlikus maailmas,
ning USA valitsusel (kui ameerika monopolide usaldusmeste "korporatsioonil")
- kindlustada endale samal ajal täielik poliitiline hegemoonia valdava enamuse
üle kapitalistlike riikide hulgas ("Tuumari doktriin" ja selle kurivõimul' & punat,
Lääneliit, Põhja Atlandi liit, kaugu karia liit jne.). Need kaes' põruiinused polnud
muidugi kaes' "omaette" suurusel, vaid need põruiinused omavahel kõige viiretamates
vormides, näitaks, - "sõja - majanduslik abi" "Marshalli plaani" põhjal muundus
lõpuks üheks osaks Põhja Atlandi liidu relvastusprogrammis.

Sealjuures üheks olulisemaks komponendiks USA valitsuse ringkondade
poolt tähtsusele võetud poliitilises' santsaasis' kujunes Teise Maailmasõja rii-
mastil päivadel maailma avalikkuse ette paistatud kvaliteedilt uus massiline
hävitamise relv - aatomi pommi, mis põhineb XI sajandi teaduse ühel suurimal
avastusel: aatomisisese energia vabastamisel aatomituumade lõhustumise
ahelreaktsiooni kaigus.

USA üks tuntud progressiivseid publikiste James Allen hindab kujunenud
olukorda järgnevalt: "Dollari diplomaatia oli eelmise ekspansioonilaine
iseloomuliku jooksul, mis järgus' brimesele maailmasõjale. Aatomidiplomaa-
tia on maailmaavalikkuse misse taotluse viitumise's kaes'oleval ajal. Ei saa öelda,
et dollari diplomaatia pole. See märgis kasvab osa, kuid see rogu roos'
kõige abrikuubidega, mis on omased imperialistlikule võimule, mis [omakorda]
on saavutanud oma senide, viiti omal strateegilistes ja sõjalistes aspektides."

Ülaltoodud momendid olid ja on USA valitsuse tegevuse "sisemistes"
redudeks' ja "all teisteks" rogu rahvusvahelises poliitikas üldise ja lähimad
Rahvaste Organisatsiooni raames viiti.

¹ Tuleb tähendada, et siin juures ei saa keisimusest rääkida rogu liht-
sustatult, rogu olus' ekspordi suurendamine ja sellele kaasaegse agressiivne välis-
poliitika kõigi USA kapitalistlike ringkondade või isegi kõigi monopolide üsimeel-
ses taotluses, s.o. poliitikas, mis vastab kõigi üsimeel kapitalistlike huvidele n.o.
"üksina'st seinani". Tegelikult kujuneb selline klassi-poliitika üldsuunal välja esel-
tandina mitmesuguste kapitalistlike ringkondade huvide ühtlase missest, rist-
mistest ja kokku põrgetest, suurus' enna'st läbi kui üldavalekaim tendents, mis
seda sekunda obriselt toetavale, esmaja yekoras monopolistlike gruppeeringute juures
annab aga ka eri varjundeid.

² G. Babro, op. cit., raaba 2-29, emp. 90-156

³ A. Allen, op. cit., emp. 19-20

J.Y. Stalinid toiminud ratsjeplahvatuses¹, kuid ei raskenenudki teda järeleanda
da edasisesse plaanidesse, mis käsitlevad selle uue relva kasutamist ulsesisises
ühises rõitluses Jaapani militaristide vastu. On ilmne, et selle teabega taliti vaid
Santazeerida Nõukude delegatsioon, et valmistada ette finda USA seisukohtade
läbisurumises² käimasoleval konverentsil, mis muudugi ei õnnestunud.

Ent GB peaminister Churchilliga oli Truman valmis oma plaani kogu
jagama. Churchhill ise märkis ühes oma hilisemas kõnes, et sellest momentist
peale, mil nad (s.o. Truman ja Churchill) said teada ratsje õnnestumisest, kau-
lesid nende seisukohtad ja tulevise plaanid põhjalikule revideerimisele, sealjuures
Truman koosõlastas Churchilliga oma otsuse, et „see hiinuse potentsiaalne
jõud tuleb ralla jaoks²“.

Miks Truman nii toimis? - USA endise sõjaministri Stinsoni memoaridest
selgub, et USA valitsus olevat lootnud, et aatomi pommi kui psühholoogilise rel-
va abil õnnestub mitte üksi pidurdada Nõukogude liider mõju ja tahtsuse edasi-
arengut, vaid et selle relva kasutamise ahvardusega USA võivad sundida Nõu-
kui sõjas kurnatud maad) jäulihardumisele ja isegi loobumisele oma ühisekond-
likest korrast.³

Kogu plahvatusiga Jaapanis oli veel liixi relva avalikelt astunud
rahvusvahelise poliitika areenile, kuigi USA sõjalacraftiree jäeva juhul 27.10.1945 a.
Truman lubas seda relva ennest hoida kui „pühimat aasut“ ameerika rel-
vastatud jõudade salaladeides.

Trumani sisse energia kui aatomi pommi puurestava efekti aluse avas-
tamise rahvusvahelise jooni määritlevad kaks momenti: 1) See on kõigi maade
uurijate poolt väljaarendatud füüsikalistele ja keemilistele teadlastele basee-
ruer baasid; 2) Selle tootmatofali „keemiliste elementide uraaniumi ja too-
riumi varusid leidub kõinidel kontinentidel, kusjuures uraan on maaker-
kooses 2 korda leviruum kui tsink, 4 korda leviruum kui inglistina ja un-
bes 1000 korda leviruum kui kuld.

Üks ameerika aatomiteadlasi aatomi pommi-ehitajaid Ralph Hoff
kirjutab: „Need punktühed, mille alusel loodi ameerika pommi, olid väija
töötatud mitmesuguste maade teadlaste geniuse poolt, kelleks olid: lord Ru-
theford (GB), prof. Einstein (Sarsia), abielpaar poliot-Curie (Prantsuse), Fermi
(Itaalia), Hahn ja Straßmann (Sarsia), Proh (Jaani). See pime nimekirj sisaldab
enda juurega iga kursoja maa, sealhulgas ka Kremaa teadlaste nimusid...
Kui ameerika teadlased õlesid katsunud teostada oma aatomi plaane
ilma paljude euroopa teadlaste otsese abita, aatomi pommi kasutamise kindlasti
poleks saanud toimuda 1945. aastal, kui me õles kasutanud vaid peeta-
rveliste ameeriklaste teenid, me õlesime oma projektiga rappa liiknud.
Selleid hiilgavaid teadlasi nagu Enrico Fermi (Itaaliast), Albert Einstein

¹ F. Lann, op. cit., emp. 67

² "we approved the military plans to unleash the dread pent up force"
tõlgetud M. Myuram, op. cit., emp. 137 järgi.

³ M. Myuram, op. cit., ilid. Keel ühes iseloomulix joon tolleajase USA
valitsuse liikmete seisukohtade „algustamisest“ sama Stinson ei nimeta
oma varsti juale sõda ilmunud memoaride riimast kaatixei mitto „Raku
teljevixidiga“, vaid „Aatomi pommi ja raku Yemaaaga“ (ibidem)

bloki arvestuste järgi jätti sellest osavõtjatele kindlustama valdava sõjalise ülekaalu Nõukogu Liidu suhtes. Churchilli sõjajärgsed sõnavõtted ja kõned kinnitavad, et see kontseptsioon, mis hiljem arenes välja Tšja & Blandi liidus, märgis juba tol ajal otsustavat osa lääneriikide sõjafideliitas.¹

Kuid eeltoodud leppimuste tõttu USA valitsus ei ringkonnad ei saanud enam hoiduda aatomi-probleemi arutamise eest rahvusvahelisel foorumil ja esmajoones sõjajärgse liidu baasil loodud Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis, kura seda nõudis omaaegne ka maailma avalik arvamus, kelle otsene ignoreerimine oleks ahvardanud ameerika monopoliste otsese poliitilise diskrediteerimisega ning selle tagajärjel poliitilise isolatsiooniga. Seetõttu USA imperialistlikud ringkonnad otsustasid „häjal sarvest kinni haarata“ ja ka teinud olukorras maaiselt poliitilist profiiti välja pigistada.

Brinise „rõõnera“ USA senat ei ratifitseerinud 1943. aastal Roosevelti ja Churchilli rahel sõlmitud salajast lepet aatomi-probleemi ühise edasise läbitöötamise kohta; sellega tõjuti inglased emale aatomirelva valmistamises professide juurust ja lootati neile igasuguse teadusliku informatsiooni andmine. 1945. a. augustis avaldati USA-s ametlik aruanne aatomiergia sõjalistel eesmärkidel kasutamise viiside otinuil 1940-1945. a. toimunud tööde kohta, mille sissijuhatuses kindral Leslie Groves, aatomiuurimistega tegeleunud teadlaste sõjaväeline ülemus, hoiatas, et igasugune avaldamine selle aruandega võrdses täiendavaid andmeid, võetaks vastu teele kui spioon.³

Nii maailma avalikkusele kui ka peibud inglaste meelolude mõniga rahustamiseks tegi USA president Truman 3. 10. 1945. a. ametlik avalduse, mis sisaldas ettepaneku: kutsuda kokku Washingtoni kolme riigi (GB, Kanada ja USA) valitsuste juhtide konverents aatomi-probleemi edasise saatusi arutamiseks. USA imperialistlike meelolude rahustamiseks Truman aga deklareeris avalikult, et „diskussioon ei juuduta aatomipommide tootmise protsessi“, avaldades samal ajal ilmselt silma kirjalikult lootust, et rahvusvahelise liige tul garanteeritakse loobumise aatomipommide tootmisest ja kasutamisest.⁵

Konverents toimuski novembriis 1945. a. delegatsioonide osavõtul, kura juhtisid isiklikult Truman, Attlee ja Mackenzie King. Seal otsustati esitada aatomiergia problem Väliministriite Nõukogu kaudu Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile, kus juurust lepitati kokku ettepaneku põhimõtete suhtes, millest lähtudes seda küsimust raliisministrite Moskva istungjärgul arutusele võtta ja milleisid ettepanekuid teha probleemi edasises

¹ D. H. Allen, op. cit., emp. 21

² W. Churchill, karmudeis juaministri kohalt 5. 04. 1955. a., kõnelis sellest avalikult alamkojas, vihvates sellele, et USA valitsusvale ringkondadele kui „vraalgaatusi“ frintriipiaatsile pooldajatele olvat olnud vastu võetud tol ajal GB-s võimul olnud liiboristliku partei sotsiaalsed ja majanduslikud eesferimendid. Seda Churchill poolt müüdnimist katses oma „kittani“ välja vabandada.

³ M. Myrcan, op. cit., emp. 142

⁵ Ibid, emp. 270

⁴ Ibid, emp. 65

kaitslemiseks Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis: selliseid pühuseid nähti ette soovitus arutada ÜRO juurde rästavrakvusvaheline komisjon aatomienergiaga seotud probleemide uurimiseks!

15.11. 1945.a. avaldatud ametlikust deklaratsioonist nähtub, et Washingtoni konvrentsi „põletavamaas“ probleemide teadusliku informatsiooni vahetamise küsimus. „Me tunnustame juba algusest peale, et esimese sammuna [rahvusvahelises koostöös] aatomienergia alal] me oleme valmis asumata rahulikke eesmärgi teenindava põhilise teadusliku informatsiooni vahetamisega maaga rästastikkususe alusel... britist tähelepanu tuleb pöörata sellele, et [ÜRO juurde asutatav] aatomienergia komisjon peab eelkõige harrastama teaduslike jõudude laialdase vahetamisega ja samuti teadusliku informatsiooniga - ja edasi, „me oleme valmis andma rästastikkususe alusel teistele Ühinenud Rahvastele üksikasjalist informatsiooni, mis peegeldab aatomienergia praktilist rakendamist tootmise eesmärkidel, viivitamatult pärast seda, kui tootmise vajaja efektiivsed ja elluviidavad [üksikute riikide] kaitsesõbrad selle energia furustavale eesmärkidele osutatakse vastu“. Nagu näitas hilisem asjade areng, USA valitsus kasutas seda deklaratsiooni ainult oma „kaasosanike“ mõningaste rahustamises ja maailma avalikkusele aatomienergia rahvusvahelise kontrolli küsimuse ülestõstmisega jure silma ajamiseks. Selle deklaratsiooni's vaid klausulina toodud „garantiide probleem“ osutus hiljem tugepunktiks, mille abil USA valitsuvad ringkonnad, endi egoistlike huvide ja taotluste rahuldamiseks, rogu küsimuse põhiküsimusi pöörasid ja teadusliku iseloomuga informatsiooni vahetamise hoopis tahaplaanile surusid.

Aatomienergia probleemi ülestõstmise Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis.

1945. a. lõpus ja 1946. a. esimesel poolel pingutasid ameerika diplomaadid rogu jõudude selleks, et rahvusvahelisel arenil eriti aatomienergia küsimustes initsiatiivi enda käes hoida. Et valmistada ette aluseid „aatomienergia rahvusvahelise kontrolli“ küsimuse lahendamiseks rästavalt ameerika imperialistlike ringkondade taotlustele, asus USA riigidepartemang palavikuliselt ette valmistama rästavaid dokumente ja ettepanekuid. Mulidugi mõista, nõudis tiix tõrist tööd, et ameerika monopolistide tõelistele kavade „sõrges ja sarvi“ võimalikult ümmarguste ja paendlike formuleeringute taha ära peita.

1. septembris 1945. a. Moskvas toimunud välisministrite nõukogu istungjärgul esitas USA riigisekretär Byrnes otsuse projekti ÜRO raarub aatomienergia komisjoni loomiseks, võttes üldjoontes aluses Washingtoni konvrentsi poolt vahjatootatud sooritused.

Nõukodu delegatsioonil polnud põhimõtteliselt midagi rästast sellise komisjoni arutamisele ning sellele esitatavatele ülesannetele, nimelt, töötada välja ettepanekud järgmistes küsimustes: 1) põhilise teadusliku informatsiooni vahetamine rahulikke eesmärkidel kõigi maade vahel; 2) kontrolli kehtestamine aatomienergia üle ulatub, mis on tarvilik, et kindlustada sellise energia kasutamist ainult rahulikke otstarbeks; 3) aatomirelva ja kõigi teiste massilises hävitususes võeldike relvade

↑ Tsiteeritud M. Myunam, op. cit., emp. 160 järgi

kõrvaldamine riikide relvastusest; 4) efektiivsed ettevaatusabinõud - juurdleuse ja muude meetodite rakendamiseks - selleks et kaitssta riike, kes juuvad kinni ettenähtud tingimustest, mainitud tingimuste rikkumise ja neist kõrvalehüümise eest.²

Ent keisimeestest, mis juurdleasid loodava komisjoni sisetud julgeolekurõõkoga ja komisjoni töökoolda, oli Y.M. Molotov tõsiseid parandusi ja vastuväiteid. Selle tagajärjel oli Byrnes sunnitud õigeks tunnustama, et õigis' keisimeestest, mis juurdleavad julgeolekut, loodav komisjon peab täielikult alluma J.S.-le. Välisministeeriumi nõukogu poolt vastu võetud sooritusel see põhimõte fikseeriti vägaagi üksikasjaliselt.

Arutatava komisjoni töö kohta asiast Y.M. Molotov sooritas, et too otsustasgu ise, kas ta töö peab toimema etappide kaupa rehtestatud järjekorra alusel või üheaegselt kogu programmi ulatuses. Byrnes aga jäi kategooriliselt oma nõudmise juurde. Nagu ta oma memuaarides kirjutab, oli järjekorras üksteiseli järgivate etappide kontspitioon „kogu [USA] projekti juurmisees osakes ja ilma sellita [USA valitsus] ei esita [arutataval] resolutsiooni. Nii nagu hiljem selgus, piisidli's america diplomaatia selle staadiumide-kontspitiooniga igati õigustada seda, et pärast rahvusvahelise kontrolli rehtestamist aatomivõrgia tootmise algstaadiumide üle aatomirelva keelamine jahtiliselt määrata mala aja peale edasi leivatarse, milliga USA riindlustamers' omale monopolile selle häntusrelva alal.

USA delegatsioon, taotledes sõja ajal väga keijenered koostöö jätkamist, tuli vastu USA delegatsioonil poolt esitatud lahendusile ega raielneel kaue m vastu USA projekti riimatimainitud osale, mille tagajärjel onetud võimalikkus kogu projekti ühesmeelne vastuõtmise.

Iseloomulik oli ärrus, mis tekkis USA monopolistlikele kapitali ja seda esindavale poliitilisele ringkonnades ühenduses kartusega, et kas aga Välisministeeriumi nõukogu Moskva konverntsi otsustega aatomiprogrammi poli teistele riikidele mala määngitud.

28.12.1945.a. Senaator Vandenberg, USA Senati väliskomisjoni esimees, avaldas isegi ametliku tõlgenduse avaldatud resolutsiooni juurde. „Lüigidi partemang trigi mulle teatavaas, et kuigi [Moskva konverntsi] komisjonees loeteldakse neli ürikuat ülesannet, kusjuures inspektsioon ja kontroll on asetatud riimaseli kohale, kuid see mel ei tähenda et neid ülisandeid tuleb arutada mainitud järjekorras kinni pidades, igat üht neist tuleb aga täiendada julgeolekugaantõiga ... kõie need koos tulevad aga kinnitamiseli Kongressi poolt.“ See pidi tähendama, et poliitilist tüempil poli rugeugi mala määngitud, vaid aatomirelva saatuse lõppin startalises otsustajaks jääb ikkagi USA kongress.

Mõni päev hiljem Byrnes omakorda kinnitas USA monopolistlikele ringkonnadele, et kui loodav komisjon ko sooritaras es'majajärjekorras alustada informatsioonil vahetamiseli aatomivõrgia alal, siis selline sooritus keelab julgedel kurbõukogers' kinnitamiseli, selli tõttu ilma USA nõusolekuta [ilnne riije nli retõugiseli], seda sooritust „ei saa vastu võtta.“⁴

¹ Muide. nii M. Gussler (op.cit., comp. 29) kui ka L. Kardjapov (op.cit., comp. 34) märgivad, et sellel nõudpõdamisel nõukogu valitsus olvat juba tõstnud üles aatomirelva kui massilise häntamise ja agressiooni relva keelamise küsimise. M. Muszcal aga, kes oma tootes lähi malt peatub konverntsil enirened lahkarvamistel, läheb sellest momendist raikides mööda.

² BTCC, 1945 log, comp. 165-166 (text vt. käesoleva töö lisa N1)

³ M. Myerum, op.cit., comp. 161 järgi triteeritud.

⁴ Ibid, comp. 162

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee I sessioonil Londonis (jaanuar 1946) kolme liitlasriigi nimel esitatud resolutsiooni projekt mingeid fiksi vaidlusi enam ei teinud. Nõukogu esindaja A. V. Vossinski märkis oma sõnavõtu põhiolemuseks, et mitugi erialasid lahenduse otsingud kulgesid viisundades, mis ühiste jõu pingutuste tulemusena läbi viimisele õnnelikult lahendas, mis leidis oma väljenduse kolme välisministri Moskva koostöödamise sooritusis. 24.01.1946.a. ÜRO Nõukogu vastu resolutsiooni „Komisjoni asutamine seoses aatomienergia avastamisega teadvate probleemide arutamises.“² vastavalt resolutsioonile kuulutati komisjoni järele esindatud riikide ja Kanada (kui ta polnud valitud järelekoosseise) delegaadid; ühes sellega kujunes komisjoniis 6 riigi esindajaid (järelekoosseisest liiget + Kanada) koosnev alalaste liikmete rehm.

Nüüsiis, USA valitsusrad ringkonnad olid juba Teie Maailmasõja lõppu perioodist peab asunud aatomienergia ja viite selle seni ainsana üldsusele laiemalt tuntud saanud roenduse riiki-aatomi jommi valmistamise-monopoli enesid kindlustama rahvusvahelisel areenil. Lubadustega, et aatomienergia tootmise suhtes organiseeritakse rahvusvaheline kontroll, suurend ameerika monopolistid oma seni sed lähimad partnerid aatomienergia tootmise tehnoloogiliste protsesside rälfa tootamise ja selle tulemuste juurest remali.

Samal ajal, kokkuleppel GB valitsusega, nad laud jaapanis käinu aatomi-jommi eesmärgiga saanitada sellest „poliitilist kapitali“, mille torarix oli suunatud, alguil keel varjatult, omd sõjalise liitlase - Nõukogude Liidu vastu. See moment ü saanud nõukogude valitsusele müüduki jääda täheleparematuks. Kuivõrd aga USA ja GB valitsused olid deklareerinud sõtsdamis konverentnil, et nad on valmis ka pärast sõja lõppu jätkama koostööd rahvusvahelisel areenil, ja võtnud sellega ühenduses ennlali isegi konkreetsed kohestused, siis niivõrd lähikese aja möödumisel sellest konverentst nõukogude diplomaatidel polnud reel otsust alerist oma liitlaste kahtlustavata tavate manöövrite avalikelis kinninaelutamises. Kulll aga sundisid ülaltoodud momendid nõukogude valitsust ette-vaatlikkusele aatomienergiaga seotud keirimeeste käsitlemisel.

2. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni aatomienergia komisjon alustab tegevust.

USA delegatsioon entab ÜRO aatomienergia komisjonile nn. „Baruehi plaani“

ÜRO Peaassamblee 24.01.1946.a. resolutsioonis oli selgesõnaliselt öeldud, et aatomienergia komisjon peab riikituseta oma tööd alustama; tegelikult see venis kuni 1946.0. juunikuu keskpaigani.

Vahetjal oli USA monopolistliku kapitali vüda rolinikke nii valitsuse enda koosseisust kui ka tehnika maailma ja tuestide juhtonna ladnust paroliseliselt ametis USA valitsuse tegevusprogrammi räljatöötamisega AOK-le esitamises,

¹ BTCC, 1946 109, cmf. 225

² See komisjon on saanud üldtuntus ÜRO aatomienergia komisjoni (AOK) nimetuse all; elasfidi tustis kasutatud juamiselt lüendit AOK

mille abil ameerika monopolid pidid endale kindlustama maksimaalse poliitilise mõju ja suurimad profiidid aatomenergia „patendi“ realiseerimisel rahvusvahelises ulatuses, säilitades sel juhul aga oma francise poliitilise tugevuse - aatomirelv.

1946. a. märtsis esitas USA riigisekretäri abi Hechesoni juhatusel tegutsenud valitsuse erikomisjon oma aruande riigidepartemangule (nn. Hecheson - Lilienthali aruanne), lahtudes skeemist, mille olid välja töötanud selle komisjoni „rõunikuud“, s.o. monopolistlike ettevõtete juhid ja tehnilised spetsialistid "Tennessee Valley Authority" direktor Lilienthali eesistumisel. Varustatuna sellise mandaadiga arvas riigidepartemang otsestavalte tegutsenema selle plaani kiireks realiseerimiseks.

17. juunil 1946. a. kubrubi aatomenergia komisjon lõpetas kokku oma esimese istungi New Yori "Hunter College" i ruumidesse. Kasutati ära USA eel „peepromüü“ ja keisrimuse „algataja“ positsiooni ruttas ameerika presidendaat Bernhard M. Baruch esitama USA valitsuse plaani aatomenergia tootmise selleisese organiseerimises, et see ei muutuks kardetavaks inimeludele; siinjuures püüti järele asitada, sellele, et aatomenergia tootmine „iltsi“, mitmesuguste kiirguste jne. tagajärjel, oleval inimestele kardetav, uputades sellistesse arutlustesse aatomirelva eksisteerimise fakti, relva, mis võib kujuneda inimelude tõelises massilise hävitamise vahendiks. Et talud plaan, mis on üldiselt saanud tunnetuse „Baruchi plaani“ nime all, kujutas endast Hecheson - Lilienthali kava koopiat koos mõningate parandustega, millel olid kajastust leidnud Baruchi ja ta rõuniku seisukohtad; milde, Baruch ise on ameerika monopolistlike kapitalismi üks mõjukaid erindajaid nn. „Morgan - Melloni“ finantsimperiumist.

Oma ettepanekul tõusis andis Baruch ka aatomirelva enese rehtes mõningase „perspektiivi“, nimelt ta märkis, et USA valitsus oleval nõus lookuma aatomirelva realiseerimise tootmisest ja andma rahvusvahelise kontrollorgani koostuusse olemasoleval aatomipommiide varud ühes andmetega, mis puudutavad nende tootmist, tingimused, et ajene riidaga rahvusvahelise kontrolli süstemi etappide kaudu täpikult ellu, by USA valitsus saab kongressilt konstitutsioonilises korras loa sellise kava elluviimiseks. Nagu keisrimuse hilise mast solemisesest välja koorus, oli selline avaldus vaid „sõodars“, et teised riigid plaani kergemini vastu võtaks!

„Baruchi plaani“ enese aluses oli aatomenergia tootmise rahvusvahelise kontrollorgani ("International Atomic Development Authority" = AIA) loomise kava.² Selle organi ülesandeks pidi olema tööde teostamine aatomenergia tootmises ja rakendamises kontrolli järkjärgulise kehtestamise kõinidel etappidel; organi volituste rakumine riikide rvi ühisriimite poolt pidi riiritamatuks edasa tooma refussivrahendite kasutamise.

AIA õigused ja kohused olid lühidalt järgneval:

1) Teha kindlaks vanaani ja tooriimi ülemaailmsed varud ja kehtestada nende üle oma kontroll; saadud andmete täpsustamises teostada alalist inspeksiiooni. „Hinnelt järele seola, kui on demas ammendav informatsiooni vanaani ja tooriimi ülemaailmsete allikate üle, võib alustada plaanide rajatootamist tooraine kaevandamise, juhatamise ja jaotamise kohta.“³ Selluga oli ühtlasi määratletud projekteeritava

¹ M. Myukam, op.cit., comp. 167-168

² Ibid, comp. 167

³ Tsitueeritud A. U. Kygpebyeb, op.cit., comp. 36 järgi

kontrolli kehtestamise esimese etapi sisu - informatsioon kogumise, lõhusturade materjalide toorainete varude kohta.

2) Teostada täielikku kontrolli lõhusturade materjalide tootmises ehitatud tehaste üle, mis toodavad neid materjale sellisel määral, et ähvardavad hädaohuga, ning kõigi tehaste kontrolli ja haldamist, mis tootavad uraani ja tooriumiga, kui need saavutavad sellise tootmistase, mis võimaldab produktiooni sellest kasutamist, mis on seotud võimaliku hädaohu ähvardusega.¹ Need sätted tähendasid, et kontrollorgan pidi „kontrollima ja juhtima kõikide tehaste tööd, mis toodavad taolisi materjale kardetavales kogustes“ ja et tallo pidi kuuluma „omandiõiges“ nende tehaste toodangu suhtes.²

3) Teostada toorainevarude ja kardetava toodangu juvaladude ja tootmiskeskuste deentraliseerimist ja strateegilist laiali paigutamist.³

4) Väija anda litsentse uurimuste teostamiseks aatomenergia alal üksikes riikides sellers, et neid uurimusi teostataks ainuüksi selle tooraine abil, mille annab rahvusvaheline kontrollorgan. Aatomilõhkuvate osas kuulub rahvusvahelisele organile aga ainuõigus uurimistööde teostamiseks.⁴

5) Teostada plaanis toodud sätete täitmise üle järelvalvet, mille täieliku rabaduse on garanteerinud kõik riigid.⁵

Rahvusvahelise kontrolli esise elluviimise kavandas „Baruchi plaan“ astmeliselt, staadiumide kaupa. Esimesel staadiumil tuleb kehtestada kontroll vaid lõhusturade materjalide toorainete üle ja luua selle rahvusvahelise kontrolli organ, kes hakkab tulevikus iseseisvalt otsustama, millal on saabunud aeg järkjärgulises üleminekus järgevatele kontrolli staadiumidele (kontrolli kehtestamisele lõhusturaid materjale tootvate ettevõtete üle jne.).

Kuigi USA ettepanekud olid üllaltki osavalt ja diplomaatiliselt sõnastatud, pidiid nad juba alguses jätma, - arvestades USA rarasemaid Santa-

¹ riigid võimalikule „hädaohu ähvardusele“ olid meelega formuleeritud hästi uduselt, et võimaldada hiljem nende meelevaldselt tõlgendamist.

² Tõlkeritud A. M. Kyrjabyel, op. cit., emp. 36 järgi

³ S.o. faktiliselt direkturida riikidele kas nad võivad ja kuhu nad võivad oma aatomitehaseid ehitada.

⁴ Juba selle punkti alusel oli näha, et kavandatav rahvusvaheline organ ei karats tigeleda aatomirelva tootmise ärakoidmisega, vaid tahab kehtestada oma monopoli uurimistöödele aatomirelvade alal.

⁵ S.o. teostada järelvalvet piirides, mida rahvusvaheline kontrollorgan saab ise rajalikkus. Selliga nõuti, et riigid annaksid kontrollorganile faktiliselt piiramatud volitused vahel segamiseks endi siseasjadesse.

žeerivaid taotlusi aatomiprobleemi kasutamisel ja selle ümber histeriani ulatava propagandakära organiseerimist, - nii NL delegatsioonile kui ka progressiivsele avalikule arvamusele kindla meele, et jõe tegemist siira katsuga lähendada aatomenergia probleemi võimide rõhkaste ja riikide huvidele vastavalt. Järgnevad arutlused ja sõelumised liht mitmesugustes organites ning NSK delegatsiooni suhtumine Nõukogude Liidu poolt esitatud ettepanekuisse aatomiprobleemi lähendamiseks kinnitasid kuhjaga neid oletusi.

Mõningal määral arutluste arengust ette rutates teeme siinjuures väikesi korrutõtte sellest, millised „sarved ja sõrad“ peituvad „Baruchi plaani“ diplomaatiliste formuleeringute taga.

„Baruchi plaani“ imperialistlikest olemusest.

„Baruchi plaani“ kohaselt projekteeritud kontrollorgan, kasutades talle antavat „omandiõigust“, pidi niisil haarama enda kätte kõikides riikides asuvad lõhusturade materjalide toorainete allikad ja kaevandused, hõljem ka kõik aparaadid, sisseseadid ja tehased, mis toodavad neid materjale ning aatomenergia, ja ka naaber-tootmis haruld-keemia-tööstuse ja metallurgia ettevõtteid, kuivõid neil võib töödelda suurtel kogustel lõhusturade materjale tooraineid; pidi täielikult kasutama lõhusturade materjalide varude kasutamist ja nende ladude paigutamist ning aatomenergia tootmist ettevõtte igal laadi tootmislooni. Ühesõnaga, see kontrollorgan pidi muutuma niisuguseks maailmaüleseks „aatom-ülitrustiks“.

Mida see võiks kaasa tuua? - Inglise aatomitradlaste nõukogu oma memorandumis 23.01.1947-a. märkis, et selline „omandiõigus“ annaks „aatomenergia kontrolli organile õiguse otsustada, kas sellil või teisel riigil on õigust ehitada energiatehaseid, õiguse taxistada energia kasutamist, mis toodetud sellistes tehastes, või kehtestada tingimusi sellise energiaga varustamise kohta. Sellised kitsendused aga annaksid võimaluse vahel segada iga maa majanduslelle...“¹

Karandatud rahvusvahelises kontrollorganis pidi igasuguseid küsimusi otsustatama lihthäälteenamusega, ka selliseid, mis puudutasid saratsioonide rakendamist juhul, kui kontrollorgani põhioõigusi fikseerivad rahvusvahelises konventsioonis kalduvaks kõvale. Suurega taheti muuta

¹ „Uzbecmug“, 31.01.1947

Suuraänseid riike mingeks kapitalistlike trusti nõukogu liiklike mees, kelle jõe õigest iseseisvalt otsustada ürgi oma maa energiamajanduse arendamise küsimusi, mis on seotud aatomenergia tootmise ja rakendamisega. Sellest järeldub, et ühine riikide majanduse arendamine pidi paratamatult sõtkurusse sattuma kontrollorganis „stabiilselt“ kujuneva „enamuse“ seisukohtadest.

Õnneks, kontrollorgani juurde loodavale inspeksiiooniaparaadile, kes pidi ellu viima raskete konventsiooni rikkumise ja selle sääteliste kõvalehoidmise tagamiseks, olid ette nähtud piiramatud õigused otseselt mõttes „nukkumise“ organisatsioonide ja riigi territooriumil „illegaalse toodangu“ ostmise sildi all, mis muetud selle inspeksiiooniaparadi täielikus majanduslike ja sõjalise spionaaži küsimustes kontrollorgani samase „enamuse“ heidetes. Isegi inglise aatomiadlased kütsutavad alla, et vastuvõetaks „Baruchi plaani“ säätelise inspeksiiooni õigest olgu võimalikult piiratud, nii et see, jermelt öeldes, „poleks liigse uudishimu väljendusvahendiks legaalse toodangu suhtes.“¹

Millised tagajärjed võiksid olla sellise organisatsiooni tegevusel N.S. suhtes?

Kõige juure, võib põhjendatult oletada, et USA kui tugerama kapitalistliku riigi ja juuregi veel aatomenergia tootmise „patendi“ omaniku ümber kujuneb loodavas kontrollorganisatsioonis nõukogude riigi suhtes, diplomaatiliselt väljendades, „ebasõbralikult häälstatud enamus“, kes võib kasutada oma positsiooni selleks, et haarata enda kätte N.S. Hiiduse leidurale loomulike protsesside kõlblise toorainete varud ja pidurdada aatomenergia rahulikul otstarvetel kasutuselõtmist või tagistada seda koofõrsi.

Sellist võimalust pidarid täiesti reaalses, näiters, ka inglise teadlaste laiad ringkonnad, kelle assotsiatsiooni poolt 1947. a. augustis avaldatud publikatsioonis „Rahvusvaheline kontroll aatomenergia üle“ asutakse seisukohtale, et „majanduslik võimsus, mille annaks aatomenergia tehaste omamine või kontroll nende üle [rahvusvahelise organi enamuse poolt], võiks võimaldada majanduslike suurte avaldamist eesmärgiga säästada muudatusi teiste rahvaste majanduslikes struktuuris.“ See oleks antud juhul täiesti reaalne, kuna „USA esindajad pole üraagi varjanud oma soovi tootada ja taastada „raba vaaalgaatuse“ süsteemi maakeri võimalikult suuremas osas. Loomulik, et sotsialistlik Venemaa kardab seda, et mingi rahvusvaheline kontrollisüsteem võib võimaldada aatomenergia majanduslike võimsuse kasutamist neil eesmärkidel.“²

¹ „Uzbeemua“, 31.01.1947

² Ibid, 13.09.1947

Mida mõttesid USA plaani koostajad ise saanud, seda juugendab äärmiselt iseloomulikuelt dr. Thomase, „Monsanto Chemical Company“ asepresidendi ja direktori ning Ackerson-Lilienthali plaani ühe kaasautorite avaldus USA senati komisjonis: „Meie projekti järgi me saame kogu vee uraani rahvusvahelise organisatsiooni kätte. Kogu maailma radioaktiivsed materjalid kuuluvad selle organisatsiooni ja eelkõige meie haldusse. Yemacal on telerikas grupp [meie] geoloog, kes tõustavad leureb kogu territooriumil ja koguvad andmeid uraani olemasolu kohta.“²

Selles rahvusvahelises trestis hegmoonia kindlustamine poleks muudugi ameerika imperialistidele teinud mingeid rasvuti.

Briters' toetudes oma majanduslikele võimsusele ja osa kapitalistlike riikide suuremale või väheemale sõltuvusele USA-st, olks ameerika monopolistidel alati olnud võimalus selle „ülitrestis“ kogu kloppida kas või ajutistki blokki nõukogude riigi kei, „rõõnehelise“ osanike „tasalulitamise“ usmõrgal.

Teisest, toetudes enda poolt esitatud kaadri valitsev printsiibile (mitte komplektarida selle organi ajaraat riikide võrdse esindatuse põhimõtte järgi, vaid „kõhlematu kompetentsi“ tunnese järgi) olks USA kindlustanud selle „ülitrestis“ ajaraadist ameerikalasist spetside kindla ülevaatu, kuna teistel maadel vastava ettevalmistusega kaadrid kol ajal kas täiesti puudus või võis teda nõppudel lugeda.

Lõpuks, USA diplomaatia tegevuspraktika LHO-s erises andis juba sees näidistid sellest, kuidas sellest „enamusest“ organisatsiooni ja kuidas too funktsioneeris.

Edasi, ameerika imperialistide taotlused hegmooniale nii loodavas organisatsiooni's kei ka kogu maailmas olid seondatud ka USA plaani elluviimise kavandatud korraga.

„Barueri plaan“ oma kontrollisüsteemi elluviimise stadiaalse^{su} printsiibile, - alguks kontroll vaid toorainete üle, hiljem lõhustevate ainete ja aatomienurgia tootmisega seotud tehaste üle ja lõpuks, määramatla aja pärast, võtolla ka aatomipommi varude üle, - olks loonud kõik eeldused selleks, et samal ajal, kui kontrolli kehtestamisega aatomi-toorainete üle võtaks teistelt maadelt igaüksesed võimalused isegi vabars teaduslikuks suurimistööks aatomi-energia alal, jääksid ameerika monopolistidele vabad käed oma aatomipommi tagavarasid veel pidevalt täiendada poolfabrikkatide varude varude arvel. Poleks isegi kõrvaldatud võimalus, et USA võiks hoopiski hoiduda aatomirelva ülevõtmisest rahvusvahelisele organisatsioonile, kasutades nii „kontrollpaketti“ loodavas „ülitrestis“, mis juab ise konstaterima, millal on kõik tingimused täidetud ülevõtmise järgmisele kontrollistat-

¹ See suurfirma on üks olulisi osavõtjaid USA sisemaisest „aatomibisnessist“

² „Tšabga“, 21. 11. 1953

diumile, -kui ka USA konstitutsiooni juriidilisi „konse.”

Inglise aatomiteadlased märkivad sel juhul, et „Baruch'i plaan” näib
olgu esimestel staadiumidel selliseid ahinõusid, mida võib tõlgendada kui selliseid,
mis toetavad USA hegemoniat aatomenergia alal, färeleardmised, mida
USA-l tuleb teha, ilmuvad alles hilisemates staadiumides. Kui aga „neid rii-
mateid staadiume ei ratifitseerita enne, kui veldmised staadiumid on läbi tervud,
siis USA kongress võib tehniliselt hoiduda ratifitseerimast ükskõik millisel
staadiumel.”¹

Acheson-Lilienthal'i plaani autorid aga kirjutavad ise oma selletuskirjas
USA riigisekretär Byrnes'ile 17.03.1946.a. järgmist:

„Teie küsimus puudutab võime üle võtmist või ülkandmist materiaalselt
esi mete [s.o. aatomipommide] üle. Siin lebab plaan, samuti liikumist staadiu-
mide koofta, alustades tootmise kaevandamisest, minnes üle tööstusliku tootmise
alale ja siialt kontrollile lõheainete üle.

Sellise planneerimise jaoks üksikasjaliste ettepanekute väljatöötamine nõuab
edasist uurimist ja nii kõrjalikku tehnilist kompetentsi kui ka personali.
Kindlasti, määritlevad selle [ettepanekute väljatöötamise] põhiotsused kõrg po-
litika valdkonnas. Üks sellistest otsustest puudutab küsimusest, millise perioodi
kestel USA ja teab kommide tootmist. Tead ei võta, et USA kaevandab sellise
tootmise pärast plaani esitamist või pärast rahvusvahelise organi jõustumist.
Mingisugusel stabiilsemil plaani väljatöötamise juures on see tarvilik. Kuid ei plaa-
ni ega selle ülkandmist meie poolt ei tohi tõlgendada kui sellist momenti, mis
täendab, et seda [s.o. aatomipommide tootmise kaevandamisest] tuleb teha või ei tule
teha päris alguses või muul kindlas määratud ajal. Sellisele otsusele, millal seda
ka vastu võetakse, juavad kaasaema kõrge poliitika kaalutlused, mis puudu-
tavad meie julgeolekut, ja see otsus tuleb meie valitruise poolt vastu võtta vastavalt
konstitutsioonilisele hotseduurile ja rahvusvahelise õiguse ja rahvade valguses.”²

Millised võiks olla need „kõrg poliitika” kaalutlused, millest jultu ülaltoo-
tud selletuskirjas, sellist võiks kujunalt ameerika monopolistide „ajudekruubi”
juhi, tuntud kapitaliteuusa Virgil Jordani poolt avalikult propageeritud „desar-
meerimisplaan.”

„Alguel anname roge oma majandusliku või murese rekonstrueerimise esmärgil
võrude rahvaste piiramatusse käsutusse, rahvaste, kes kohustuvad kaotama endi
juures kõik riiklikud rajamirekuud sifalistele tarvetele ja läbi-rima desarmeerimise,
mis võib nende relvastatud jõud laovalse jeditse tasemile.

Siis nõuame endile piiramatud õigused tootada alalist inspektiooni nende
rahvaste roge tööstusliku tegevuse ja tehrika üle ning nende riiklikke poliitika
kõigi alade üle, millel võis olla kas või vähi-mabri suhe relvastuse ja sõjaga.

¹ „Uzbeemua”, 31.01.1947

² Tinturitud A.J. Võsi nni kõne järgi ÜLO PA istungil 23.11.1949. (Bronpocai
memuugykapognoia khaba... [1943-1949], cmp. 725); allakriiputused -kairolera töö
koostajalt.

ja lõpetas, toodame, täiustame ja akumulourime suurel hulgal kõige paremaid, kõige suuremaid aatomipomme selle tähtsaina eesmärgi nimel; loome neid tegevusvalmis kõigjal, kus meil on raske või võimatu alusest oodata, et meie tegevusi salajas ei taiveta, ja hoidame nad nagu kord ja rõhus, kiiresti ja ilma sidumeteurnistusest piirata, sirna, kus me kohtame vastupepane oma kavatsustele.

Nüüd, USA imperialistide kaud ringkonnad tüüresid „Marshalli plaani“ abiga ilmselt hegemoonia kehtestamisele kõigi teiste riikide üle.

Nõukogude liidu ettepanekud aatomenergia küsimuses. Aatomiprobleemi arendamiseks aatomenergia komisjonis kuni tänuande esitamiseni.

Ühenduses uue relvaliigi - aatomipommi - ilmumisega rahvusvahelisele areenile seisis nõukogude valitsuse ja diplomaatia es ülesanne organiseerida tõhus vastulööki USA valitsuse ringkondade katsetele kasutada aatomipommi šantaaziks Nõukogude vastu ja taotleda poliitilist hegemooniat kogu maailmas.

Andes sellest vastulööki lääne ja esmajoones USA poliitiku šantaazi-katsetele ühenduses aatomirelva, märkis 1946. Ministrite Nõukogu esimesel f. V. Stalini ühes oma avalduses, et ta ei pea aatomipommi nii tõsiseks jõuks, nagu seda kalduvad pidama mõned jaltitikatelased. „Aatomipommid on mõeldud rööganärviliste hirmutamiseks, kuid nad ei saa otsustada sõja saatust, kuna selleks hoopiski ei piisa aatomipommidest. Muudugi, aatomipommi saladuse monopolne valdamine tekitab ohtu, kuid selle vastu on olemas vähemalt kaks vahendit: a) aatomipommi monopolne valdamine ei kesta kaua; b) aatomipommi kasutamise keelamise ära.

Kuid samal ajal pidi nõukogude valitsus kindlasti arvestama ka seda asjaolu, et kuigi aatomipommid pole kangeltski „univertsaaalses relvas“, siis omeligi nende hädavajalikkus tööstuskeskustele ja laiaale rahvahelkadele sõjaliste konfliktide puhul on küllaltki reaalne.

Sellise potentsiaalse hädavajalikkuse vastu peeti nüüd nõukogude valitsuse poolt silmas vähemalt kaks abinõu: 1) nõukogude teadlastel ja inseneridel tuleb õppida tootma nii aatomenergia kui ka aatomirelvi ja sellega liitideerida USA monopol sel alal; 2) nõukogude diplomaatidel tuleb taotleda ja saavutada aatomirelva kui põhilisel rahuliku elanikkonna vastu suunatud hävituse relva keelamine rahvusvahelises ulatuses.

¹ Tsiteeritud toosi järgi D. MokuoH, Bapz u unepua, M. 1948, cmk. 198. Muide, jordan avaldus pärineb ajajärgest enne „Marshalli plaani“ raia kehtendamist.

² f. V. Stalini vastus küsimustele, mis „Sunday Times“i Moskva kirjasaatja Alexander Vert esitas oma kirjas f. V. Stalini nimel 17. septembril 1946. „Tšabga“, 25.09.1946; „besti bolševik“, 1946, N 18 lk. 1.

Esimese neist rahendist viimane keel aatomirelva probleemile loplikult lahendamist, kuid võttes arvesse, kes seni aatomipommiga šantažeerisid, olulise sissevõtmise, käes ning järele selle tagajärjel seda relva liiga kiiresti kasutada.

Tuues aluse elluviimise, mis võimaldaks aatomirelva probleemi radikaalsemat lahendamist, oli seotud muudugi kehtivate ühisarrete ja suurete raskustega, sest et aatomirelva kasutamise keel raskendab juhid ja demokraatides kodanlike valitsemised (UKO-s on enamuses kodanlike riigid!), kes ühel või teisel määral on varemalt siotud monopolistlike ringkondadega üldse ja USA imperialistlike ringkondadega eriti ja millele ^{ningis} föderaalmaajärgses hirmus laiade rahvahelade rahuliku tuleku kindlustamine USA imperialistlike ringkondade välistuses oleva monopolise sissevõtmise keelomise kaudu. Muudugi, sellise kehtiva ühisarrete lahendamise kaudu juures võis kindlasti arvutada rahvahelade ja progressiivse avalikkuse suunaga altpoolt neile valitsemisele ning ka võimalust ära kasutada kodanlike valitsemise omavahelisi vastuolusid; kuid sealjuures juhid arvutama ka seda, et eriti "lääneriikide" kodanlusel on suure kogemuse rahvahelade juhtimisel ja riigivõimendamisel. Seetõttu oli tarvis seda põhjalikult arvestada võimalusi imperialistlike ringkondade poliitika ning võtete paljastamises ja rahvahelade õiges orienteerimises aatomenergia kasutamises.

Kõige selle kõrval aga tuli ka diplomaatiliselt kindlustada NLR teadlaste ja inseneride töö ning pingutuste välispoliitilist seljatagust, st. võtta arvesse, et likvideerida USA aatomimonopol.

Siinase riigi ühisrajalisemas töötamises on tarvis muudugi põhjalikumalt tundma õppida ja analüüsida kõiki allimateid, kui seda oli võimalus teha koosoleva töö koostajal. Kuid olgu siin juures ära toodud üks moment, mis käsitleb olevast materjalidest väga koormasid.

Esimeses, nõukogu diplomaatid liiko AOK-s ja JN-is orienteerusid üldiselt probleemide järkjärgulise arutamisele.

¹ vrd. A. J. Võõrsi vastava sisulise konstatatsiooni ning võttes liiko PA poliitilises komitees 12.12.1951.a. (Констатирующий доклад... [1951-1952], стр. 117)

² Näiteks nõukogu diplomaatid Washingtonis teada, et USA monopolistlike ringkondade valmistavad ühisrajalist rüüri liiko PA-N. 01. 1946.a. resolutsiooni realiseerimises (USA plaan avaldati 1946.a. märtsis). Järelevalt nõukogu valitsemisele ja järelevalt arvesse ühisrajalise "kontraplaani" väga töötamises, et nõukogu delegatsioon piirdes vaid sissejuhatava (mitte sisuliselt väga tähtsa) ettepanekuga - eeldada aatomirelva ning ühisrajalise AOK töö edasiseks organiseerimises, et allikas rüüri väga töötama konkreetsel ettepanekul aatomirelva probleemi lahendamises.

"Kontra-plaani" arutluste käigus nõukogu delegatsioon piirdes algsel rüüri selle viitmisega juriidiliselt ja poliitiliselt kontrollimisele, toomata esile omapoolset ühisrajalist vägaarendatud plaani. Alles juunis 1947 nõukogu valitsemise esitas omapoolset ettepanekud rahvusvahelise kontrolli teostamiseks organiseerimises!

mis keelavad igasuguste mürkainete ja bakterioloogiliste vahendite kasutamise sõjas.

NL Teine ettepanek oli protseduuriliselt laadi ja nägi ette AOK juurde kare komisjoni loomise, millest esimene pidi tegelema teadusliku informatsiooni uurimustega aatomienergia probleemi kohta ning teine - sooriteiste väljatöötamisega selliselt, et hoida ära aatomienergia kasutamist erimehena varjates; need sooritused pidiid sisaldama muuhulgas ka ettepanekuid, et tuleb välja töötada süsteem ja näidata ära vahendid aatomienergia kasutamise kontrolli organiseerimiseks eesmärgiga kindlustada aatomienergia keelamise kavandatud rahvusvahelisest konventsioonist kinnipidamist.

Esimise ettepaneku justitamisega, NL näitas, et ta käsitleb aatomienergia probleemi kui küsimust, mis moodustab ühe osa üldisest disarmeerimise probleemist. Sel juhul ta lähtus oma printsiipsaalsest seisukohest, mis ennetati varsti pärast sõdusaja lõppu, nimelt, et võitluseks läbi jõudnud inimühiskond üldiselt ja rohest disarmeerimisest. Sellest tuleneb ka nõue - tingimusteta keelata aatomienergia.

Teise ettepanekuga püüdis NL õretada ka teisi, kapitalistlike riike, keda liht oli aatomienergia uurimise juurest välja tõjenerud või kellel olid olemas mõningaid eeldusi selliste uurimiste iseseisvas tootmiseks, esinema ka oma poolsete kavadega aatomienergia probleemi lahendamiseks.

NL jäteti ettepanek lüüdis elavad raskusi, rogu maailma avalikus arvamises. Selli otsusest toetusel astus välja terve rida organisatsioonid ning progressiivseid inimesonnategelasi ja teadlasi.

Kõrbi teaduslike töötajate arvonaatsioon, kelle ridadesse kuulub üle 17.000 inimese, võttis NL ettepanekut kohta vastu isegi virotsuse, milles näidati, et nende ettepanekute toostamine on otsustavkohane ja vajalik.

Prantsuse ja inglise progressiivsed teadlased (abielupaar Joliot-Curie, John Bernal jt.) asusid organiseerima aktiivset toetust NL ettepanekutele. Terve rida USA-s elavaid teadlasi, nende hulgas isegi mõned aatomi pommi loomisest osavõtjad, võtsid sõna A. A. Gromiko poolt esitatud ettepanekute kasuks.

õnt AOK enamuse moodustavad kapitalistlikud riigid, suhtudes mõnel juhul (näites, Prantsusmaa) küll teatud reservatsiooniduga „Baruch'i plaani“, otsustasid selle võtta riiki aluses komisjoni edasisele tööle. Igale kodanliku riigi valitsusel oli sellisel muidugi väga mitmesugused motiivid, milledest võib tähtsamaina esile tuua järgnevaid momente.

õnters, enamuse kapitalistlike maade majandus pärast Teise Maailmasõja lõppu oli väga rasvas olekorus, mille tulemusena arvatakseid otsused sotsiaalsed rapustused (näib. Prantsusmaal). Nende maade kodanlus jolnuud enam võimelise ajuviksi oma jõule toetudis majanduslikult raskustest üle saama. Ahi laenude näol oli loota vaid USA-lt,

kes selle eest nõudis toetust oma kavadele välispoliitilisel areenil, ja see siduski oluliselt Prantsusmaa ja GB valitsuste käsi.

Teisese, tulib arvestada ka seda, et „Baruehi plaan“ poolt jõustatud „ilemaailmse trusti“ idee polnud printsiipsaalselt sugugi vastuvõetamatute teiste kapitalistlike riikide monopolistlikele ringkondadele, sest kapitalismi väljajõudmisega imperialistlikku staadiumi oli kapital loplikult välja kujunenud täiesti „kosmopolitses“ majanduslikuks kategooriaks, mis ei tunnud piire ei riikide ega rahvaste vahel ega pannud enam rõhku riiklikele serreränittele printsiibile, riimane oli rahvusvahelisele finantskapitalile muutunud isegi tulinaks taxestuseks.

Kolmandas, pärast Teist Maailmasõda polnud ega iksie kapitalistlike riik isegi võimaline iseseisvaid uurimistöid teostama aatomenergia alal, väikimata selle tööstuslikust tootmisest ja rakendamisest, mis nõuab, et antud riigis oleks olemas: a) teadluse kõige taise tuumafüüsika alal b) kõige tehniline niroo tööstuses ja c) võimsad majanduslikud ressursid vastavate teraste ehitamiseks. Suutetu - juale Nõukogude Liidu - vast ainult GB ja Prantsusmaa oleksid jalisaja - aegsiks olemmas olnud teoreetiliselt võimalised aatomenergia tootmise probleemi iseseisvaks lahendamiseks, kuid nende „Herilleuse kannaks“ olid majanduslikud rasvused ja selle pärast nad eelistasid koos teiste riikidega kaht teha kõige „odavamab“ võimalusest

1. Ent GB valitsusel oli teisigi, poliitilisi kaalutlusi, mis suenasid inglise imperialiste tuze ohrima USA monopolidelt, tundis, et briti imperiumi ennesaja - aegne jälgealune on rahvamasside demokraatliku ja antikoloniaalse vastupanuliikumise tagajärjel tugerasti kõrkema loõnud rogu maailmas: Indiaas, Hiimas, Malaiias jre, vriti aaga Tahimere basseini idaosaas - Paale - nil ja Lõhis - Ida riikides (Kreekas, Egiptuses jre), millest piirkonda lätisid briti imperiumi metropolidel olulise tähtsusega ühendused ja kus asusid emamaale tähtsa energeetiline ja strateegiline tooraine - nofta liivikohad.

Briti imperialistlikud ringkonnad püüdsid oma ebatrustumisi neis rajoonides ajada „Moskva kõe“ süüks, mis olevat kõrkidisse resse liikumistesse sügatud. Vastu kaaluts „sellele, nad jõustitasid anglo - saasi (s.o. USA - GB) liide ja „ilemaailmse hegemoonia loosiengi. Selle kuulutajaks aasus Hirston Churchill isivlikult, 1918 - 1920. aastal nõukogude reigi vastu suenatud sõjalise interventsiooni iisõrganiseerijaid, kes juale kõige muu omab tiidaid juvokondlike sidemid USA kapitalimagnaatidiga.

Märtsis 1946. a. Churchilli poolt Fultonis, USA - s, peetud keerikeeleis kõne oli sellesuunalise propaganda kampaania avaloõgiks. President Trumani kohalrikimine selle kõne juhul nagu sümboliseeris nende briti imperia - listlike ringkondade etjarevute aktsipterimist ameerika monopolistide poolt.

bloxi satelliidid juba San Francisco konverentsi peale kostasid uldset propa-
gandistlikku sõjakäiku.

Baruer, USA peadirektorid 1946-s, alustasid ka omalt poolt otsust viirakeet-
suurriikide ühedaalsuse põhimõtte raste, töötas komisjoni üles „retobiiguse“ küsi-

’ Oma protokollide ettepanekutega rias tähtsais rahvusvahelises küsimustes,
mis olid 1946.a. jooksul aruandusel julgedekendurogues, USA-GB bloxi riigid sundi-
sid Nõukogude Liitu enise ning ka teiste riikide ja rahvaste seaduslike õiguste ning
huude raitsees taastama selliste otsuste raste võtmist jn poolt, mis oleksid kas keht-
likult suureks kahunud kahe riigi omavahelisi arusaamatusi (nn. Iraani küsimus)
või võimaldandel otseselt või varjatud vormis suurriikidel (näit. GB-l ja Prantsusmaal)
jatrata teiste sverigantsite riikide (pealegi liioliikumete) territooriumi oree peermist
(Suuria, Liikaron, Korea). Lääne ajarijanduse töstis selle küsi „retobiiguse“ mingisuguse
„keritaroitamise“ ümber suurelt propagandakäia. „Retobiiguse“ küsimus võeti isegi
ÜKO Kaassamblee I sessiooni tuise oia (oktoober-detsember 1946) käeravorda, kus
seda erilise ägduisega aronid riindama USA ja GB-ga lähedais sidemis olevad
riigid nagu Kuuba ja Austraalid.

Olend raste näha, et roge selle käia teigitageseiks tustajaks olid USA
imperialistlikud ringkonnad, kes taotlesid saada võimalust, et kasutades
entalaruuekat „mehaanilist enamust“ liiols teistele riikidele - ja esmajoonis
Nõukogude Liidule - juale suurenda enda ekspansionistlike taotlusi ja seise -
võtti. Karendades samadele rahenditele taturab dirtaadi poliitikat
ka „Baruchi plaani“ poolt kavandatud rahvusvahelise kontrollorganis,
taotlesid USA monopolistlikud ringkonnad leua selle abil endale reuekat
instrumenti teiste riikide, eriti aga nõukogude riigi majandusse ralelisega -
misets.

Nõukogude delegatsioon Praassambleel andis sellistele aruandestele ja
taotlustele otustava raste loogi. Y. M. Molotov oma kõnes 29.10.1946.a.
assamblee plenaaristungil hoiatas, et suurriikide ühedaalsuse printsi-
pist loobumise, - mis rusekselt pütus ettepaneku taga: kaotada reto, -
tähendaks tegelikult roge ühtenud Rahvaste Organisatsiooni liidude ri-
mist, kuna see printsiip on antud organisatsiooni runda mendiks.

(B. M. Mosomob, op.cit., emp-259)

Hoiatus mõjus. Avaliku arvamusse seugel, kes oli teravalt häälstatud
liiols tustajamise raste, asus enamuse rakeriike riisni sisekohale, et raste -
loodud organisatsiooni ei tohi nii kergekäeliselt lammutada; selle taga -
järgel USA ja GB raletrused olid surnetud soovitama oma „häälitorudele“
loobuda küsimuse liiga teravaks ajamist.

muise ühis kui probleemi, mis tulevat printsiipsiaalselt „lahendada” enne
aatomenergia kontrolli vormi loplikku kindlast määramist (kuigi „retoviiguse”
võis püüdnud juba organisatsioonide kontrolli rikkumist). See juures ka peideti
kindlustada oma ettepanekuid hoiatusega, et ükskõik millisel viisil lõpetada
vaja vähemalt mõned aastad aatomiprobleemi valmistamises; see oli võrdne
ahvardusega karistada aatomirelva „mõjutusvahendina” tõrjajale sektis.¹

27.12.1946.a. Baruch esitas AOK töökomiteele isegi ultimatiivse
nõudmise kas või formaalseltki nõustuda „retoviiguse” kaotamise teega, rasta-
su korral USA loobuvad üldse toetamast liidu organisatsiooni.² See oli ilmselt rihi-
tud nende delegatsioonide aadressil, kes Prahassemblee sessiooni istungitel olid
vaheljal vastu hakanud „reto” liivideerimise taotlestule.

Sellise suure tulemusena läis „Baruchi plaanile” rajanen AOK-i aruanne
fulgole nõukogu komisjonis häälitamisel suure „kriiginaga” läbi.³

Nõukogu Liidu delegaat, kelle poolt esitatud printsiipsiaalselt teisesue-
nolost lahendust häälitusele ei pandud, jäi koos Poola esindajaga aruande
häälitamisel erapooletuks.

Vaheljal, 14.12.1946.a. oli aga liidu Prahassemblee võtnud vastu põhja-
paneva resolutsiooni desarmeerimise üldkõnimees, mis nägigi ette muuhilgas
ka aatomi-ning muude massilise hävituse relvade keelamise. Sellega oli Pra-
hassemblee heas kiitnud Nõukogu Liidu aatomenergia-alaste ettepan-
kete põhiprintsiipi; us seisis fikse ja äge võitlus sellel printsiibil vastavale
ettepanekule läbirõimise eest.

Kuidas ja millestel asjaoludel selline otsus Prahassembleel vastu võeti, sellest
lühemalt järgnevas peatükis.

¹ M. Myerum, op.cit., cnp. 184

² vt. Poola delegaat Lange sõnarõtt AOK-s 30.12.1946, „Uzbecmua”, 1.01.1947

³ Ent sellega, et USA delegatsioon Prahassembleel oli sunnitud sellers korras
lippima faktiga, et suuvõimude ühhaältsuse printsiip jäi nõudamata, ometis
Baruchi „liiga jäik” seisukoht sellel kõnimees faktiliselt desarmeerituse ja paan-
järeva hiljem ta esitas koos oma nõunikega president Trumanile lahumeisjalre,
kes selle ka aktsepteeris.

II Reelvastuse vähendamise küsimuse ülestõstmise ühinenud Rahvaste Organisatsioonis.

Teise maailmasõja võitluste lõppakordis oli jašestlik-militaristlike riikidele täielik püüdnud. Euroopa frontidel sõda lõppes hitlerlike Saksamaa armee täieliku kapituleerimisega, millele kirjutati alla 8 mail 1945 Berliini lähedal; Aasia sõjatandritel see toimus 2. septembril s.a., mil Jaapani valituse esindajad kirjutasid alla samasugusele aktile Tokio lähel.

Ent selliga polnud normaalne rahulevord nõgu maailmas veel kaugel tei taastatud. Ühinenud Rahvaste sõjalise liidu suured väeüksused ja nende sõja- lised baasid olid veel laiali paisatud endiste frontide piirkondades üle kogu maailma.

Nende väeüksuste suhtes, mis toostand endiste vaenulike riikide territooriumide okupeerimist ja kaitsesid nende okupeerimisvõimude kommunikaatsioone, oli liitlaste vahel saavutatud kokkulepe säilitada need oma kohtadel kuni rahulepingute sõlmimiseni.

Liid sündmuste areng sõja käigus oli sundinud liitlasriike seadma oma vägesid ka sellaste riikide territooriumidele, kes ei kuulunud vaenulike riikide kilda. Sõjategevuse lõppedes oli loomulik, et liitlased tõmbavad sellised väed tagasi omaenda territooriumile, et selliga võimaldada vastavale riikide ja territooriumide rahvastele vää oma elu üle rahulikuks tööks ning hoida ära vastavate riikide suveräniteedi põhjustatud piiramist ja võimalikke arusaamatusi riikide väeüksuste vahelise käsitamise küsimisel.

Nõukogude Liit asuski kogu oma vägede tagasitõmbamisele 1945.a. sügisel kutsuti Nõukogude Armee väeüksused ära Jugoslaaviast, Tšehhoslovakiast ja Norrast, 1946.a. kevadel Jaanile kuuluvad Kronholmi saarelt Läänemeres. Mandžuuria ja Iraani territooriumidelt viidi erakveerimine lõpuni 1946.a mail algul.

Samal ajal kui lääne ajakirjandus suurt rõõmu tõstis selle üle, et nõuko- gude vägede erakveerimine Iraanist mõningal määral taastis ja renis üle isialgse tähtsaja, mida Üks ja Üks poliitilised jõudsid ära kasutada jämedas surves Nõu suhtes julgedekandluseks, jäid inglise, ameerika ja prantsuse väed suurel osal endistele positsioonidele peatuma; inglased tungisid isegi liiki liivoneste riikide Suurid ja Liibanoni territooriumile, „vestuvalues“ prantsuse vägedele, kes ei tahtnud sealt kuidagi erakveeruda, vaatamata vastavate riikide valituste nõudmistele ja elanikkonna tormilistele pro- testidele.

Sama sugure olukord valitsis Egiptuses, kes US diplomaatia piiride oku-
patsioonide režiimile toetudes Egiptuse valitsusele sellist lepingut pidi kirjutada,
mis oleks jätnud kogu selle riigi endiselt ühe suure sõjaväebaasid inglise vägedele.

Kreeka inglise ekspeditsioonikorpus segas end otseselt rahle ulinatsioon-
liste ringkondade poolt võitlekse, mis oli juhtunud selle maa progressiivset ja
reaktsiooniliste jõudede vahel.

Indonias briti väed aga toetasid igati hollandi kolonisaatorite vastu
relvaga käib saarestikes uuesti randa kinnitada jaapani okupatsioon-
vägede kafiituleerimisest.

Ka ameerika imperialistidele poleud sellised taotlused sugugi võrad, need
võttid vaid mõningal määral teistsuguse vormi.

USA ole sõja kestel ajutiste lepingute ja sõjaliste vallatuste teel nihetanud oma
sõjalised baasid kaugele välja enda riigi piiridest - üle kogu Vahise ookeani, kuni
Aasia rannikuni, ja teisel pool Atlandi ookeani asuva kolme kontinendi rannikutele,
kuni Saudi Arabia ning Iraanini välja. Teise maailmasõja kestes oli USA erita-
nud üle 484 mitmesuguse tüüpi ja mitmesuguses suureuses baasi, neist Vahise
ookeani sõjalandril 256 ja Atlandi ning India ookeanide bassinid 228.

Praeguse maailmasõja lõppu kirjutas USA-s tol perioodil valitseva, demo-
kraatliku, partei ajakirjanik jaale "New York Times" mehedel üks parimini in-
formeeritud poliitilise raatlejaid James Reston järgmist: "Punktide loetelu, kus
seisuvad need [USA] väed, võib kasutada kui geograafilist registrit [maailma-at-
lase juurde]... Üks põhiliste liikmete vägede dislokatsiooni ultraade näitab, et USA-l
on praegu sel ajal tunduvalt suurem arv ekspeditsioonirühmeid välismaistel territo-
oriumidel kui teistel liikmesriikidel... Kui see keisimees üles tõstatase, siis "meil
tuleks arvestada mitte ühe meie vägede arve kohta Hiinas, Egiptuses, Indias ja Islandil,
vaid ka baaside organiseringe üle britile kuuluvail saartel Atlandi ookeanis;
Gröönimaa, kuni "Commonwealthi" valduste Vahisel ookeanil ja ka Lääne-
Ameerika rannikutele kuuluvail saartel ning territooriumidel." 2

1 A. Majuok, op.cit., emp. 28

2 Tsititud ibid, emp. 25 järgi.

Hiinas, näitena, püüdis USA valitsus organiseringa üsagi sõjalist interventsiooni
ettevõtmisel, et ameerika ekspeditsiooniväed abiastavad Hiina gōmindanglikku
valitsust jaapani okupatsioonivägede disarmeerimisel. Maalunud USA vägede juhatus
püüdis algsel "neutraalse vahendajana" progressi ja reaktsiooni jõudede vahel paista
panustatavara guomindangi-likki fraktsiooni, läks siis aga üle avalikemalt üle hiina
kompradoori suureodanise, neurendisnise ja bürokraatia partei toetamisele
demokraatlikku ja antiimperialistlikku liikumise vastu, mille esotsas seisis Hiina
Kommunistlik Partei. President Truman deklareeris avalikelt, et guomindangile
tulerat anda laenu 500 miljonit dollarit ja välja spetada ning varustada vähemalt
1 miljon meelise armee. ("Uzbecuua", 26.06.1946)

Sõja lõppedes USA valitsus ei ilmutanud vähimatki märgi, et ta kavatses neid sõjavägesid tagasi keetsuda ja baase likvideerida. Hoopis vastupidis, ta arendas neid baase uute „lepingute“ ning „hoidlusplaanidega“ enese kätte konsolideerima. Juunis 1946 kirjutas eelpoolmainitud kommentaator: „Kaugesilajal toonuvad läbirääkimised nende baaside tuleviku suhtes rahul suurel osaandl; ametlikult ei räägita sellest sõnagi ja sellaste läbirääkimiste fakti mainimist isegi ei soodustata [s.o. ei peeta soovitatavaks]“¹

Kuid USA imperialistlikud ringkonnad ei piirdunud ainult vanade baaside „legaaliseerimisega“ katseliga, vaid taotlesid veel uursigi järele. Näiteks, 1946.a. kevadel USA alustas läbirääkimisi Kanada valitsusega sõjalise koostöö küsimustes, mis esimese sammuna pidi andma USA-le õiguse luua baasid ja meteoroloogijaamad Melville saarel ja Baffini lahe arktilistes rajoonides ning ehitada nende teenendamiseks vastavaid kommuniratsiooniliine läbi Kanada territooriumi.² Tuleb märkida, et USA kavatses ilmutama vilist huri just arktilise rajoonide suhtes ja organiseeris koos GB ja Kanada sõjaväelähekestega oma armees osadele spetsiaalsed maršöörid selles rajoonis.³

Et võia USA ja GB valitsuste ringkondade sefitsusi maailma avalikkuses „selgeks teha“ ja et näidata, kes tõeliselt ohustab rahu, tõstis NLD delegaat 29.08.1946.a. julgeolekukoosuses üles küsimuse, et kas peaks uurima liitlasvägede vihmise küsimust lähenedes Karveste ja ka teiste riikide territooriumil. Tä märkis, et kuna liitlased jätavad vihmise küsimuse julgeolekukoosusele jätanud rida koostusi rahu ja julgeoleku säilitamise alal, siis tuleks jor-i informeerida lähenedes Karveste rehvistatud jõudude asu kohta ja arvestada mainitud territooriumidel ning millestes punktides seal asuvad liitlasküsimuste riikide õhu- ja merebaasid.⁴

USA ja GB esindajad tundsid end reist ettepanekust ilmselt valusasti puudutatuna, kuna nad ruttasid kiirus korras kuulutama, et küsimuse seeläbi asetamine oleval „propaganda“ ning poleval millegi põhjalist ühendatav jor autoriteediga.

¹ Triteritud A. Saksuon, op. cit., emp. 23 järgi

² „Uzbecmua“, 21.02.1947

³ Sellest kahtlaste asuelduste tagamõtte tõi esile USA üks tuntud reaktiivniline kommentaator George Elliott, kes oma 1946.a. ilmunud ja küiniliselt militarismi propageerivas raamatus „The Strength We Need“ kuulutas, et rahvuslike riikide põhimõtte oleval vananenud, oleval olemas vaid rahvuslik julgeolek, s.o. „riinaxovalmideest rahvuslik seisund“. USA pidavab oma tuleviku strateegia välja töötama „joduse projektsioonis“, sest „laadne - õudusõda“ oleval paratamatu. (S. Tenparob. Tjorobegimuvama jagma, „Uzbecmua“, 18.07.1947)

⁴ „Uzbecmua“, 31.08.1946

Vastuseks neile seisukohtadele N.L. delegaadid reserveeris endale õiguse
 vitada küsimus ÜRO Saatsamblee I sessiooni 2. järgu päevakorda võtmiseks,
 kui leitakse, et jõe pole koht sellise probleemi käsitlemiseks.

Nõukoode liidu ettepanekud ÜRO Saatsambleele
 I sessiooni 2. järgu istungite ajal.

1946. a. oktoobri lõpus avati New Yorgis ÜRO Saatsamblee I sessiooni
 teine järg. Teiste küsimuste kõrval võeti päevakorda nii Nõukoode Liidu poolt
 juba julgeoleku nõukoode üles tõstatatud küsimus, et arvestatakse ÜRO liikmesriiki keda
 rägide riiki mis võrreastel territooriumidel, kui ka täiesti uue küsimusena
 relvastuse üldise vähendamise probleem, mille N.L. praaddegaab oli üles tõstnud
 üldlaiberiaa küsimuste käigus.

Nimelt, 29. 10. 1946. a. Saatsamblee plenaristungil N.L. delegatsioonil juht
 Y.M. Molotov esines pikema, maailmapoliitiliselt üldolemada analüüsina kõnega,
 mille lõpus ta tegi kokkuvõttena ettepaneku relvastuse vähendamise üldprobleemi
 arutamiseks.

Kõige pealt, hinnates vaigakujuenened poliitiliselt üldolemada maailmas,
 märkis Y.M. Molotov oma kõnes, et pärast Teise maailmasõja lõppu kujunes
 rahvusvahelises poliitikas vaigja kaks peamist poliitilist suunda. Lits neist,
 Nõukoode liidu suund, juab kirni rahvusvahelise koostöö printsiipidest, millist
 rahu ja julgeoleku kindlustamise nimel tuleb ühendada mitmesuguste majanduslike
 ja poliitiliste süsteemide vahelonda kuuluvate riikide pingutused. Teine, vastandlik
 suund, kuulub teatud riikidegruppi imperialistlikel ringkondadele ning see on suue-
 natud maailmavalitsemise saavutamisele. Selline suund aga pole keidagi
 ühendatav riikide rahvusvahelise koostöoga nagu seda näel ette liRO põhikirii.²

Sellese imperialistlike poliitika näidatena tõi N.L. praaddegaab Ü.S.A. seisue-
 kohad aatomirelva riikide relvastusest vaigjalitamine küsimuses, mida
 taotub ÜRO Saatsamblee 24. 01. 1946. a. otsus. Y.M. Molotov deklaratsioonis se juures,
 et nn „Baruch'i plaan“ on täiesti raskustumatu, kuna see lähtub riikide võid-
 õiguslikkuse ja nende siaduslike huvide eitamisest. Selle plaani esmärgiks on
 kindlustada Ü.S.A. le aatomijommi monopodni valdamise ja anda talle
 -kuigi rarijatud vormis - monopodne seisund aatomirelva tootmisel.

Sama küsimuses Nõukoode Liidu poolt esitatud plaani aluses
 on kaks seisukohta: 1) nõukoode riik ei seo oma tulevikuplaane aatomirelva
 kasutamisega; 2) Saatsamblee oma otsusega 24. 01. 1946. a. on juba asinenud
 seisukohal, et aatomirelva tuleb kõrvaldada riikide relvastusest. „Hinnuüri
 võttes vastu sellise otsuse [s.o. aatomirelva keelamise kohta], me loome tingimused,
 mis on soodsad selliste küsimuste rahvas ja produktiivsed uurimiseks,
 mis on seotud aatomenergia üle kontrolli kehtestamisega kõikidel maailmal.“³

¹ Y.M. Molotov, Вопросы внешней политики, стр. 246-247.

² Ibid, стр. 256-257.

³ Ibid, стр. 261.

Lihtlasi nõukoode delegatsiooni juht soovib tõsiselt nende tagajär-
gede eest, mida võib kaasa tuua sabotaaži poliitika automaatselt rakendamise
kuisimees, ja keetsus' üles kogu lihtlased Rahvaste Organisatsiooni andma
vastulööki "selliste isikute ja nende gruppide reaktiivsetele koostöödele,
kes ei taha leppida vähemaga kui võitluse rahvaste keelekeskiga nende dik-
taadile, nende nullakerele." ¹

Münnis üle relvastuse vähendamise ettepaneku juurde tõi F.M. Molotov
selle juurde alljärgnevad põhjendused:

Esimesed, paljud rahvad said moodunud sõja's rasked haare, mis on
riigid kinni kassama, ja kandsid endi õul hingede raskusi. Sestõllei valit-
sied poleks oma ülesannete kõrgusel, kui need ei võtaks tarotitusele võiki võima-
like abinõusid, et kergendada seda kaotuste raskust, iga võtaks kuulda
rahvaste seduslike nõudmisi.

Teisese, vastavalt UNO põhikirjale on olemas võiki võimalused relvastuse
piiramiseks ja sõjaliste kulutuste vähendamiseks, ja sellis osas langeb kuisimees
uurimise ja lahendamise kohustus nii kaassambleele kui ka julgedekreedo-
koodele.

Järeldusena tuleb rõhutada UNO peadirektor, et on saabunud aeg
võtta vastu kindlad otsused nende ülesannete lahendamiseks. Peale seda,
kui on läbi viidud juumiste agressiivsete võitluse desarmeerimine ja tarotit-
sile võitluse abinõud teiste endiste vaenelike võitluse relvastuse otsustava
vähendamiseks, on jõudnud väite aeg ka relvastuse üldise vähendamise
abinõude elluviimiseks; selliste abinõude toostamine ühtlasi kindlusta-
takst reendumust, et lihtlased Rahvad tõelisel soorivad piisavat rahu. ²

Peale selle relvastuse vähendamise oleks teenitud hoida nende kasparsto-
nostlike gruppide kohta, millele pole veel küllalt mõõdund sõja õppetundidest,
kus agressorid häirivalt hukkusid.

Sellest kaalutlustele tuginedes esitaski nõukoode delegatsioon oma
ettepanekud relvastuse vähendamise kohta, mis oma lõppredaktsioonis
Carvesse on võetud UNO delegatsiooni enda poolt kuisimees arutamise
käigus tehtud parandused ja täiendused) kujunenud välja üldjoontes
järgmisteks: ³

1. Rahvusvahelise rahu ja julgeoleku kindlustamise huvides ja vasta-
valt UNO esmärkidele ja põhimõtetele tunnustab kaassamblee vajalikeks
relvastuse üldise vähendamise.

2. Relvastuse vähendamise otsuse toostamine juab esmajärgse üles-
andena hõlmama automaatselt sõjalistel esmärkidel tootmise ja kasu-
tamise keelde.

¹ Ibid, emp. 264

² Ibid, emp. 268-270

³ BTCC, 1948 cog, emp. 429-430; (ettepaneku tekst vt. lisa 3 kaisolevale tööle)

3) Selleks, et kindlustada abinõude tarvitusele võtva relvastuse vähendamise ja aatomenergia sõjalises otstarbes kasutamise keelu alal, arutada julgeolekukoostöö süsteemis rahvusvaheline kontroll, mis tegeleks virmöördreede alusel, millel on ette nähtud viiliste inspeksiooniorjanite loomine; selleks kujundada:

- a) relvastuse vähendamise otsuse täitmise üle kontrolli teostamise komisjon;
- b) aatomenergia sõjalises otstarbes kasutamise keelu kohta käiva otsuse täitmise üle kontrolli teostamise komisjon.

4) Kaasamblee peab tarrilidmaks, et kõik liiko liikmesriigid esitaksid andmeid relvastatud jõudude ja relvastuse kohta, mis asuvad omaenda territooriumil, kusjuures need andmed tuleb esitada siis, kui JY hakkab läbi areutama ettepanekuid relvastuse üldise vähendamise kohta.

Nagu viimasest paragrahvist on näha, põimuvad ÜRO Kaasambleel arutluste kõigus mõlemad Nõukogude liidu poolt desarmeerimise probleemi alal esitatud põeraarvapanekid: nii relvastuse vähendamise üldkehtimise kui ka liiko liikmesriikide relvastatud jõudude asukohta informeerimise üsireguleerimine. Kuidas see põimeomine konkreetset toimust, sellest lähemalt allpool.

Desarmeerimise probleemi ajalooost enne Teist Maailmasõda.

Tõstes ÜRO Kaasambleel üles relvastuse vähendamise reisisuuse, taotles Nõukogude delegatsioon uuesti alustada katseid desarmeerimise probleemi positiivses ja siglatses lahendamises. Et paremini orienteeruda neis pingetetes, teeme alljärgnevalt ekskursi desarmeerimise probleemi varasema käsitluse ajalookest õrimesse ja Teise Maailmasõja raheliselt perioodilt.

Õrimese Maailmasõja lõppedes võitjate riikide imperialistid, asudes mängima „rahuloopjaid“, riisid endi poolt loodud Rahvasteliidu põhikirja sisse artikli 8 riikide relvastuse üldise vähendamise kohta. Ent see säte oli juba algusest peale seotud mitmesuguste klavilitega nagu „arvestades iga riigi geograafilist asendit ja vaitingimusi“, mille külge klammerdatid oli kapitalistlike riikidel alati võimalust moodo hiilida Rahvasteliidu põhikirjast.

Põhikirja selle sätle elarandamiseks võttis Rahvasteliit 1922. a. rasteu korts resolutsiooni, mille põhjal Rahvasteliidu desarmeerimise „töö“ jidi sissma juamiselt järgnevas: 1) üsikuute terriliste vaituste läbirõimine, mis riivad desarmeerimisele; 2) lepingute sõlmimine desarmeerimise kohta ühenduses garantide ja arbitraažiga. Suga desarmeerimise läbirõimise „praktilised“ katud piiriti üles eritada nn „triadile“ – garantid, arbitraaž, desarmeerimise –, mis Rahvasteliidu raames muutus omamoodi „klassikaliseks“ printsiips.

Belpoolmainitud resolutsiooni põhjal Rahvasteliidu juurdi loodud sigakomisjon desarmeerimise reisisuustes võttis 1922. a. suvel omamooda rasteu resolutsiooni, millest väideti, et ühelgi relvastuse vähendamise projektile ei saaval olla ede, kui see pole univõtsaalne oma iseloomult. Sellise univõtsaalse võ üldise relvastuse vähendamise eeltingimusena tuli aga anda rahuldavad

gorantide üldise julgeduse kindlustamiseks. Prantsuse memorandumis, mis võeti aluseks komisjoni tööle, väideti, et desarmeerimine saavad olla raiid rea abinõude tulemusena, mis rasku võetakse „vastastikusises toetamisesse”, iga riik miinijul juhul eelneva sündustele abinõudele. (st. „enne julgeduse ja alles siis desarmeerimise”) Lõppedis sellisest määratlusest iga riik jätavad ise otsustama, milline relvastuse tase on talle sobiv, ja sellele alusel lahusteleid peab toetama oma „relvastuse piiramisest.”

Reali mainitud segakomisjoni loodi Rahvasteliides juurde nel eriorgan „desarmeerimisosaonna” nimetuse all, millest hõldekulb toimus igasuguste ettepanekute ettevalmistamine, mis puudutavad desarmeerimisviise. Selle osakonna töö analüüs aga annab üldisea feldi, kuidas lõpuks juttudega desarmeerimise kohta iga ürsik imperialistlik s'uurvõik piinidis jella raskemasse, luma tingimusi enda edasiseks relvastamiseks ja valmistada ette soodsab finda tulevases sõpes.

Selles rehtes on õpetlik merejõudade vähendamise kate „katsi” — Washingtoni (1922) ja Londoni (1930) konverentsi ajalugu. Brimese us'mängis oli piirata 5 suurima merevägi (USA, GB, Jaapani, Prantsusmaa ja Itaalia) lahinglaevade ja lennukite emalaevade tonnaži, kuid too ei kestetanud mingeid kitsendusi ristlajale, miinirestljate, allveelaevade jt. sõjalaevade kategooriate rehtes. Parast Washingtoni konverentsi lõppu hakkasid imperialistlikud riigid palariikeliselt ehitama ja täiustama ristlajaid ning muud vägemaid sõjalaere.

Teine konverents kestetas piirtonnaži GB, USA ja Jaapani ristlajate, miinirestljate ja allveelaevade rehtes, kuid ei puudutanud sõjalaevastiku üldarvu. Washingtoni ja Londoni konverentside alla viijetanud riigid võisid vabalb üht liiki laevade ehitamise konkurentsiamise arvud suurendada teiste liikide ehitamisest.

Sestõttu need konverentsid muutusid tegelikult imperialistlike riikide sõjalaevastike moderniseerimise ja laiendamise konverentsideks.¹

1925. a. detsembriks loodi Rahvasteliides poolt desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjon, kes renitas aga oma „uurimisstood” tõvelt 6 aasta juale rälga tegelikus ^{vastava} konverentsiooni eelprojekti rälga töötamisega, mis tuli esitada tulevasele desarmeerimiskonverentsile. Imperialistlike riikideleisid julgeldavad lõputud vaidlused komisjoni alamkomiteedes muutrid s'elle töö rälga järgalt ammumises.

Komisjon ise tuli kokku seitse korda, ja lõpuks kinnitas lõplikult konverentsiooni projekti. See „relvastuse piiramine” projekts peegeldas tol ajal Euroopa kapitalistlike riikides moos elnud patrijettliku komöödia imperialistlikele olemeist, säilitades ^{partisants} kodanlikele riikidele relvastuse rabaduse. Nii, näitens, konverentsiooni projekti artiklis 50 oli klausel, et kui antud konverentsiooni kehtimise aja kestel toimab olekonna muutus, mis ühe lepinguosalise arvates on sellest liiki, mis võib kujulada arvandest ta rahvuslikule julgedule, siis see lepinguosaline võib ajutiselt „tagareda” antud konverentsiooni igast põhimõttest. Formeliga

¹ S. U. Lygubuev, of. eef., emp. 8

"äärarvade" rahvuslikule julgeolekule" andsid Genfi "rahuloopjad" igale imperialistlikule riigile täieliku võimale enda suva järgi rikkuda kõigi seda röst konventsiooni. See klausel kõneleb selgelt kult, et militaristid mõtlesid kõige raskem sõdade ärahoidmisele ja relvastuse vähendamisele ning kõige rohkem tegid panustusi selleks, et fabrikistlike võrrelistega rajata uue sõja ettevalmistamist.

Suga rozu Rahvasteliidu "disarmerimistegereis" jolnud milleraxi muund, kui imperialistlike riikide juhidexs kasutada "fabrikistlike" disarmerimise loosurget uue sõja ettevalmistamise usmärgil.

Disarmerimise idee saavutas tõelise mõtte vaid nõukogude riigi välispoliitilises tegevuses; esmakoordsele allis nõukogude sotsialistlik riik juhtitas ausalt tõelise disarmerimise küsimuse. See idee omandas nõukogude riigi parakuarmastavate rahvaste nõudlustes rahvusvahelise rahu säilitamise ja imperialismi agressivsete jõudude anarussõdade ärahoidmise tähenduse.

Kindla rahu kehtestamise ja disarmerimise küsimus sai rahvusvahelistes suhetes tõelise mõtte sellist momentist juale, mil rahvusvahelisele areenile ilmus nõukogude riik.

Kõue nõukogude riigi ühes esimeseks sammues rahvusvahelisel areenil oli võitlus imperialistlike sõdade vastu, et kehtestada kindlat rahu rahvaste vahel. Rahvusvahelise rahu idee oli nõukogude riigi välispoliitika aluses juba ta tekkinisest juale.

Nõukogude riigi esimeseks poliitiliseks aktiks oli teatavasti rahudevõit, mis võeti vastu V. I. Lenini initsiatiivil r lihenemalase Nõukogude Kongressi poolt 8. 11. 1917. a. Selles deklaratsioonis teatati, et nõukogude valitus pöördub kõixide sõdivate riikide poolt ettepanekuga sõlmida õiglan, demokraatex rahu, st. rahu ilma annexioonide ja kontributsioonideta. - Ent ameerika, inglise ja prantsuse imperialistid liikkid need nõukogude ettepanekud tagasi.

Jätkades ka edaspidi järjekindlat rahupoliitikat, nõukogude valitus ennes kõida ralt nii täieliku kui ka osalise disarmerimise ettepanekutega, esitasid sialjuures konkreetsete abinõude kavandid nende ettepanekute ellurakendamiseks. Nii näiteks Geneva konverntsil (aprillis 1922) nõukogude delegatsioon tegi avaldusi, et nõukogude valitus toetab igasuguseid ettepanekuid, mille usmärgiks on kogendada militaristlike koormat, tingimisel, et vähendatexs kõixide riikide armeesol ja täiendotaxs rahvusvahelisi sõjapidamise reegleid kõige barbaarsemate reindrikside (miregvaride kasutamise, rahuliku elanikkonna pommitamise) keelamisega. Tol korral ainult prantsus delegatsioon julges neile ettepanekule otseselt vastu raielda; teiste riikide esindajad uelistasid pageda juuridilix rasustika kilbi taha ja liikkasid nõukogude ettepanekud kõixile, kuna nad polivat vastaneel konverntsli jäevakorrale.

Kuid nõukogude valitus jätkas järjekindlalt enda aliohatud võitlust disarmerimise probleemi lahendamises. Alates 1928. aastast, pärast NL-Sveetsi konfliktiriguleerimisest, võtsid nõukogude esindajad aktiivselt osa disarmerimise komisjoni ettevalmistava komisjoni tööst Genfos. ning esitasid üldse raxs oma poolset projekti disarmerimise küsimuses. Esimene mõtte nõgi etteahendud riiklatax, täieliku ja üldise disarmerimise toostamises; kodanlihud riigid aga liikkasid selle tagasi, kuna sellele projekti rajatootamine ei kuuluvat

komisjoni kompetentsi. Seejärgi esitas nõukoode delegatsioon ettepaneku relvastuse otsustamiseks vähendamiseks; kodanlike riikide esindajad saavutasid lõpuks ka selle ettepaneku tagasilükkamise põhjendusega, et komisjon juba valmistab konvorentile oma plaani, mille aluseks aga ei saavat aksepteerida nõukoode projektis esitatud relvastuse proportsionaalse vähendamise meetodit. Kuivõrd ettevalmistav komisjon ei võtnud raste nõukoode valituse poolt esitatud seisukohti, siis edasine võitles riidalises olnud põhimõtete ümber kandus üle Larvastelide poolt korraldusteliseks disarmeerimiskonvorentile.

1932-1935.a. toimunud Lesiar mereimise üldkonvorentil nõukoode delegatsioon, tuginedes põhiteerile - üldine julgeolek üldise disarmeerimise korraldusel, võttis ühiskondliku kriitika alla kapitalistlike riikide mitmesugused ettepanekud, mis olid tegelikult suunatud disarmeerimise nõrgajamistele ega seostunud juttudega rahvusvahelise julgeolekust ja „moraalsest“ disarmeerimisest. Omalet poolt NL delegatsioon esitas konvorenti kestel kaitses resolutsiooni projekti, millest esimesena esitati nägi ette täieliku ja üldise disarmeerimise, teine - progressiivse ja proportsionaalse relvastuse vähendamise. Disarmeerimiskonvorenti praekomisjon lihtsastaga nõukoode ettepanekud tagasi, kusjuures proportsionaalse disarmeerimise printsiibi kohta esitati vastuväide, et see poleks kooskõlas Larvastelide põhiõigusega.

Disarmeerimiskonvorenti töö ei annud tulemusi. Ühelt poolt, nagu rahvusvahelisel aastatal kapitalistlikele suurriigile asendasid disarmeerimise kehtimise julgeoleku garantiide kehtimise, kusjuures seda garantiid ei tahtud näha agressori kollektiivses taltsutamises. Sellis osas Genfi konvorenti julgendas tugevate riikide hege mooniapoliitikat nõuade sekkus ja kodanlike riikide ühist fronti nõukoode liideti raste. Teiselt poolt, fašistliku diktatuuri kehtestamine Saksamaal 1933. aastal muutis üldolekuvõrre veelgi keerulisemaks, mis omakorda reeretas ülitamatuks lisarasteesi disarmeerimisprobleemi lahendamise teele.

Ent vaatamata sellele, et Genfi konvorent ei annud tulemusi, et ta lihtsast tagasi võeti nõukoode delegatsiooni ettepanekud, rõimabil õnnestus siiski rehelda massi kapitalistlikele riikidele ja paigastada neid kui raku ja disarmeerimise vaenlasi; koos sellega, oma konkreetse ettepanekuga näitas nõukoode delegatsioon maailma avalikule arvamele, ühelt poolt, nõukoode näigi rahupoliitikat ja teiselt poolt, imperialistide „fabriksmi“ võltri iseloomu.

Kehtis, juba Teise Maailmasõja esisel perioodil püstitas NL valituse poliitikaalset disarmeerimise probleemi, taotledes selle tegelikku elluviimist vähemalt osaliselt ulatuses. Kuid imperialistlike ringkonnad läänest, lähtudes oma egoistlikest huvidest uputasid selle kehtimise lojudusse vaidlustesse julgeoleku garantiide ümber. Seejärel merevõim ja konkreetne imperialistlik olek ei rastees koormas kehtimise kehtimisele kapitalistlike riikide poolt ka pärast Teise Maailmasõda, nagu seda näitas võitlus relvastuse vähendamise kehtimise ümber ÜRO-s saadeldavatel aastal.

Töörastel territooriumidel riikivate vägede kohta informa-
tsiooni esitamise küsimus ÜRO Kaassambleel.

Arvestades Tšehhi Maailmasõja eelset kogemusi desarmeerimise küsimustes, Nõukogude Liidu valitsus ei esitanud ÜRO Kaassamblee I sessiooni 2. järgul ettepanekut asuda kohe ja korraga lahendama universaalse ja täieliku desarmeerimise probleemi toovikuna, vaid, lähtudes konvetsiooni momentidest rahvusvahelises poliitikas, tõstatas relvastuse vähendamise küsimuse koos aatomienergia tsivilist eesmärkidel tootmise ja kasutamise teelamisega. Selle, kui nii võis nimetada, üldküsimusega oli omakorda väga lähedalt seotud ka töörastel territooriumidel riikivate liitlasvägede küsimus, mille NL delegatsioon oli samuti esitanud Kaassambleel arutamiseks.

Sessiooni päevakorra kohaselt tuli just viimanimainitud küsimus esimesena käsitlemisele nn. poliitilises komitees, plenaristungile küsimusi ettevalmistavas aktoorganis. NL delegatsiooni poolt sellis küsimuses esitatud konkreetne ettepanee sisulis järgnevas: võimidel organisatsioonil liigimel esitada julgeolekunõukogule andmed a) millestele lähenevad Rahvaste või ka teiste riikide territooriumid (või arvatakse endiselt vaenulike riikide terri-
tooriumid, mille okupeerimine toimub liitlaste vaheliste viivakulude alusel) ja millisel arvul on paigutatud teiste lähenevad Rahvaste relvastatud jõed;
b) millistes juuretides üldmainitud territooriumidel asuvad teiste üldliikmes-
riikide sõja- ja mürasõudude baasid ja milline on nende garnisonide koosseis.²

Küsimuse selline asetus oli ilmselt äärmiselt ebameeldiv imperialistlike taotlustega ringkondadele. Selliste andmete esitamise tagajärjes olles kindlasti olnud kodumaise avaliku arvamise meelepara suure rahaseemnade kuletamise üle arantivistlike ekspansionistlike eksperimentide peale; neil territooriumel, kus sellised väed ja baasid asusid, võis aga oodata rahvamasside vastupanu teravnemist välismaiste imperialistide taotlustele. Tšehhi rüa araabia ja la-
dina-ameerika riikide esindajad üld Kaassambleel, kelle riikide territooriumil asusid välismaised väed, kas astusid sellise imperialistlike poliitika vastu otseselt välja (nagu bõjptseis delegaats) või jälgisid vaikusis, kuid järgisid tähele-
panuga, vaidluste arengut.

Küsimuse arutamisel liht diplomaadid ülistasid suuremas osas rai-
kida. Ent juba vaidluste algpäeval senaator Connelly oma ärritatud sõnavõtu-
ga näitas, et küsimuse asetus tabas väga valusalt ameerika militaristlike
ringkondi ning et tema ise kui diplomaat polnud probleemi arutamisel
oma „üleannete kõrgusel“; nimelt, ta asus kohe vägivate sõnadega rääkima, et

¹ Probleemi üldpoliitilist tagajärge siinjuures enam ei juudatata, kuna sellest ole juttu juba eespool.

² B. M. Maronov, *Вопросы безопасности*, стр. 276-280

USA rüed viibivad rööraabel territoriumidel vastavate valitsuste nõusolekul ja et sõda polevat veel lõppenud (!?), kuna Sars'amaa sabelliitidega on rade-
lepingud veel lõplikult sõlmimata ning Austria, Korea, Jaapani ja Sarsa-
maa probleemid on veel hoopiski reguleerimata. Ent oli selge, et need argumen-
did polnud mingis kaaleras sõjendusees komitees arutatavate ettepan-
ete vastu.

GB delegaadid, kes NL ettepanekute vastu suunatud diplomaatiliselt
lahingu juhtimise lõpus täielikult oma delegaale rõtsid, jüüdsid näita, et
olevat rafa aega NL ettepanekute lähemas uurimises ja täiendava infor-
matsiooni kogumises, sest polevat selge, mis usmängil tuleb nõutavaast and-
meid esitada. Nende taktika seisis selles, et lasta ülestõstetud küsimuses väike-
šabloonse marsšruudi järgi „täiendavalt uurida“, „saada andmeid“ jne, et
konkreetselt ja selge küsimus lõpus kaoks tiste üldisemate probleemide hulea.
Sellel usmängil GB delegatsioon tegigi ettepanekku siduda informatsiooni
esitamise küsimuse rahitult relvastuse vähendamise üldprobleemiga ja
viiti selle elluviimises projektireetava kontrolli- ja informatsiooni süsteemi
loomisega. USA delegaat Austin oma poolse ettepanekuna tahtis näha, et
andmeid esitajaks rõixide „lippude all olevate“ vägede arvu kohta, kus nad ka ei
asuks.

NL peadelegaat Y.M. Molotov oma sõnareetudis avaldas põhimõtte-
list nõusolekut, et andmeid esitajaks rõixide relvastatud jõudude kohta,
mis asuvad nii kodu- kui ka välismaal, ent leidis, et see moment ulatuks
välja arutatava ^{konkreetselt} küsimuse raamidest ning sobiks rohem relvastuse ja
relvastatud jõudude vähendamise üldprobleemi valdkonda; sellega ühenduses
ta esitas isegi vastava täienduse üldprobleemi käsitleva resolutsiooni projekti
juurde. Lisaks sellele ta märkis, et kui nõutakse antud konkreetselt küsi-
muse lahendamist, siis nõutagu informatsiooni mitte üks relvastatud
jõudude vaid ka rõixide relvaliixide kohta, kaasas arvatud aatomireid.
Põhiliselt ta pooldas, et jäädaks päevakorras kirjereetud konkreetselt
küsimuse jüüridesse. Mis punktus aga GB delegaadi ettepanekusse, et ooda-
taagu informatsiooni kogumisega, riikava, kuri haxxab funktsioneerima
relvastuse vähendamise üldküsimuse lahendamises loollar rahnisvale-
line kontrollorgan, siis NL peadelegaat jurtis tähelepanu sellele, et rõixid
küsimuses puudutab akueetselt probleemi, milliga on seotud ka julgedekunde-
koogu töö; siis on loomulik, et informatsioon esitajaks otseselt julgedekun-
dekoogu.

Politiilise komitee alamkomitee töötas antud küsimises rafa resolutsiooni-
projekti, mille põhilises alaises jäid NL ettepanekud. Projekti arutamise
ajal komitees täienduses nõudmisele, et projekti jäitaks punkt andmete
esitamisest ka rõixide endi territoriumil asuvate vägede kohta, - taotlis
Y.M. Molotov ka oma poolse paranduse sisseõtmest, et sil juhul esitataagu

¹ Б.М. Моуомов, Конференция в Берлине, с. 276-283, 305-311, 312-320

andmed ka igat liiki relvastuse kohta, kaasa arvatud aatomirelv.

Projekt saadeti kooskõlastamiseks uuesti alamkomiteesse tagasi. Siin juhendatud vaidlustes ÜB delegaat oma poolse raskeltapanekuga jaotiliselt oktoobriis V.M. Molotoni seisukohta.

Tagajärjekas dešuur poliitiline "toom", eriti ÜB ajakirjanduses, kes hädaldas, et need olid inglased ÜB "kalleima rava" nõukogude liidule maha müüvad. Kuulutati, et ÜB riigisekretär Byrnes tulevat Washingtonist kohale isiklikult arja selgitama ja "päristama, mis pärista annab" jne. Sellega aga aruvalt keerubaki äärenest, et tekkinud meeloluude pinnal seda tõhusamat selgitagest surwit avaldada "ebainõuetele" kodanlikele väikevõimudele ja et sundida neid loobuma oma senisest pooldavast seisukohast ÜB ettepanekute suhtes.

Järgmisel alamkomitee koosolekul, pärast ÜB delegaadi nõuannaid katsid oma elmise päeva seisukohtade eitamisega keirana reet räljatuella, tegi alamkomitee esimees Spaak, - "moraalselt kaasa tundes" oma inglasest ambirennaale, kes olid poleemika ägeduses langenud professionaalse eksitise ohvriks, - ootamatu "kompromissettepaneku", mis jätab rõwale rõw. "rahvusväärse arusaamatuse" alused. Spaaki ettepanek seisis üleskutses julgeolekunõukogule: võimalikult kiiresti kindlaks määrata, missugusest informatsiooni organisatsioon liikmeks olivad riigid peavad nõukogule esitama relvastuse üldise rähendamise kohta kaira resolutsiooni ellurakendamises.

Spaaki "kompromiss-resolutsioon" suruti häälteenamusega läbi nii poliitilises komitees kui ka Saassamblee plenaaristungil pärast seda, kui ÜB rälksminister Berin ja ÜB riigisekretär Byrnes oma lõppstnawõttudes relvastuse rähendamise liidriksimise arutamisel olid "avalikkuse rahustamiseks" toonud mõned kõige üldisemad andmed oma armude isikulise koosseisu suurusse kohta, sealjuures diplomaatilise rähkimisega mooda minnes, näitena, Hiinas, Indoneesias, Keessinias jne. riikide rähedi rähkimisest.

Belloodust nähtub, et Nõukogude Liidu resolutsiooni projekt poirati kõige tumedamat liiki parlamentaarse võtte abil hoopis teistele rööbastele. Imperialistlikud ringkonnad ei pörganud tagasi isegi otsise poliitilise jettuse est, et aga relvastuse rähendamisega mingil maal ühenduses deval konkreetsel rähkimisel poliitilist "tera" sest maha lüüa ning muuta otseselt sellisest, mis ei kokersta mitte kedagi mitte millekski.

Muide, siinjuures kerkib mõningane kahtlus, kas ÜB delegaat, liirendatud kuningriigi jaaprokuroör Shaveross, ei taotlenud meeliga sellise "rõimatu" momendi tekimist, kus üri riigi delegaat avalike rähdiote ägeduses on "kõige maha" jaaazu "maha müüvad" oma liitlase kalleima rava, et selle tagajärjel tekkinud konfusiooni pinnal - märgidus, ametialasil kooastunol "ebainõuetunud formuleeringu" esitaja suhtes - luua "sooduse meelolu" kõige rähkimise senini koravaks rälja keelirenuel lohendamisereemi asendamisest parlamentaarse ülimirektoroni abil mittemidaagi ültira diplomaatilise jraasiga. Tähemolt inglise parlamentaarse taktika ajaloos rõiks sest sellisele võttile ul rähjaid leida.

Nõukogude Liidu delegatsioon ühis Raossambleel rõitluses relvastuse vähendamist ja aatomirelva keelamist sanktsioneeriva otsuse eest.

Kui rätistevitooriumidel anurale sõjavägede kohta esitatava informatsiooni
kirjumeest Ernstus lääne diplomaatidel ühendada relvastuse vähendamise üld-
kirjumeesega, ja sellega tolle poliitiline tava ära näida, siis relvastuse vähenda-
mise kirjumeest ennast poleud enam nii lihtne mõneste nel uude mass probleemi
ära uputada. Relvastuse vähendamise kirjumeest oli niisõrd lähedane kõrreide
maale laiadale rahvamassidele (endele poleud aga imperialistlike poliitika ja
propaganda jõudne nel ei lesta's ega 98.8 Nõukogude Liidu vastu suunatud
propagandaria ajal "Suurevi" põhie põhina), et imperialistlike ringkondade erinda-
jad Raossambleel, kus olid relvastuse vähendamise vastu, nagu seda selgesti
näitas juba eelpool käsitletud kirjumeest aretamise, ei julgenud alustada
otseünnakut XL ettepanekute malahäälendamiseks, vaid arusid esitama
omapoolsid projekte ping arusid klausleid ja parandusi nõukogude
ettepanekute juurde. Kõige selle eesmärgiks oli jätta Raossamblee kõvale runde
ettepanekute frantilise elluviimise suunal ja rõhutada sellega reaalse tähtsuse.

USA delegatsioon ruttas kogu oma monopoolse seisundi kaitsema aatomi-
relva alal. Ameerika delegaat väitis, et aatomirelva keelamine ei kõrvaldavat
rinnakuõhtu miljoniliste armeede poolt ilmne rühje Nõukogude Armale, keda
lääne reaktiivilise ajakirjanduse sõja lõppepävadest peale juudis näidata hambu-
ni relvastatud "hiippalvõõs karuna", kes valmistavat võõri Euroopa rahvaid
"alla neelama" ¹). Aatomipommi aga ei tulevat keelata enne kui polevat vastu võetud
otnes kõige teiste relvaliikide keele kohta, ja seda põhjendat ka keiiniiliselt sellega, et
... inimstele, keda sõja ajal tapetakse olevat üks võõr, kas neid tapab aatomipommi
lõnnatav gaas või rakettmõõr. Ilma kollektiivse julgedokke efektiivse süsteemita,
mille ainsas põhieeldestes olavat võimase maailmasõjaga seotud põhieprobleemide
reguleerimine, polevat loialdane disarmerimine frantiline. Lihendriigid ei võida-
vat keeragi enam sellist rüga, mida nad olevat teinud jäänud õõmest maailma-
sõda, ega nõustuvat "ühepoolse disarmerimisega" (s.o. aatomirelva häilitamisega) ja
baaside liivideerimisega. ²

Mida USA imperialistlikud ringkonnad mõtlesid põhieprobleemide reguleerimise
aell, seda selgitas üks ameerika ajakirjanduse "tunnustatud" poliitilise strateegi H.
Lippmann (ameerika poliitiliste teaduste akademia liige), kes rabaariliku partei
häälkandja "New York Herald Tribune'i" ringkondel kirjutas, et selline reguleerimine
jõudavat täendamise ei võõr ega vähem kui "Euroopa rekonstrueerimise" vastavalt
USA huvidele, "tasakaalu" loomist Linn-Idas (s.o. araablaste rahvusliku rabaarilise-
liikumise "tasalilitamist" ning rulle "vastuvalvers" Iisraeli võõri konstitueerimist)

¹ See oli meidugi ette kavatsitud loim, sest ajavahemikul 15.12.1945 - 15.12.1946 oli läbi viidud
sõja ajal mobiliseeritud võõrjale demobiliseerimine Nõukogude Armest kolmes järjekorras; sõja
ajal es maroidselt lõpupele alla kutumisele roemate aataraarude demobiliseerimine
jätikus kava kohaselt järreide kaupa kuni 1948. a. alguseni.

² "Lühemine", 1.12. ja 5.12.1946

III Nõukogu de liidu diplomaatia võitlus relvastuse vähendamise ja aatomi-
relva keelamise küsimuse õiglase lahendamise eest ÜRO organites 1947. aastal

Imperialistlike ringkondade õnnestustegevusest rahvusvahelisel
alteenil.

Nõukogu de valitus võttas sõjajärgsetel aastatel pidevalt, et tema es-
märgies on suurriikide vahel Linnu ja Totsdani otsustega koosõlastatud
poliitikat järjekindel kinnihoidamise endiste agressiivsete riikide suhtes, mis
rastab uldise rahu huvidel, hoiatades sealjuures, et ükski suurriikidest ei pea
sealjuures juhidma allutatada teisi riike enda hegemoonsel mõjul.

USA rahitsevad ringkonnad kuulutasid algul, et ka remaad olvad rahvus-
vahelise koostöö ja rahu poolt; ent aruand seda rahu väitlema kui "Pax Ameri-
canat" ja seda omajärgselt ka rastavalt kindlustama.

Juba sel ajal, kui liidud poliitilises komitees kestnud läbirääkimised
relvastuse vähendamise väitlevate ettepanekute imber, harkasid ameerika
ajakirjanduses rüüstatama teated, mis rätasid sellele, et USA rahitsevad ring-
konnad väitlevad rogu relvastuse vähendamise küsimust "arademiilise proble-
mina", mida nad ei eavatugi arveda igapäevases elis poliitiliselt lahendama.

Samussel sõnumid, et USA sõjaväevõimued planeerivad oma välismaal
(näitus, Saudei kraabitus) asuvald baaside laiendamist, et USA ja GB vahel oleval
kõimas eduvad läbirääkimised kokkuleppe sõlmimiseks peamiste relvaväri-
di alal esinevate tüüpide ja nende ühiskondlike mõõdete standardiseerimiseks.
Inglise liberaalses ajakirjanduses harkati aruutama USA ja GB "piraaajalisi
koostööplaane" maal, merel ja õhus; selle koostöö esimese etapi fiktsioonid moodes-
tama rüüstuse ja varustuse standardiseerimise otsuse elluviimise.

Et uus on süttu, seal on ka tuld, seda näitas juba dokumentaalselt
USA presidendi proklamatsioon sõjategevise-sõruxoma lõputamise kohta,
mis jõustus 31.12.1946. Selle proklamatsiooni kohaselt lõpetati USA rahituse
ja ta abiorganisite, mis olid loodud seoses sõjategevisega, vaxonahsed poliitised.
Ent seejuures tehti vrand USA ja GB staatkõidmate ühendatud nõuogu
suhtes, us jäi oma tegevust jätkama. S.s.o. jäi existerima sõjaliste operatiiv-
nide koordineerimise keskus), ja polnud tarvis kuigi kaua oodata, kui sõmitigi
USA ja GB vahel rida kokkulepped, "sõjajärgse koostöö jätkamises", mis nõgid
muuhulgas ette ka relvastuse ja varustuse standardiseerimise, GB baaside
rahitamise USA õhusõudude poolt nii koloonias kui ka emamaal ju.

Sellele lisandus veel, suhete kindlustamine "ra hmiti imperiimij üksinele
autonoomsute osadega. Värsst juraloreniued läbirääkimisi Londona

' "Lizboena", 2.02.1947

laerastix 3,5 korda suurem kui 1939. aastal.¹

Selle kuu si organisatsioonilise kindlustamise teinistusse oli varanda-
tud isegi USA seadusandlik võim. Kongressi komisjonides oli läbi raatamisel
üle 200 mitmesuguse sõjalise seaduseelndu. Täidesaataja võimu juurde aga
kuuluti ellu militaristlike poliitika läbinimise tõhustamises, „Rahvusliku
julgeoleku nõukogu“, USA imperialistlike poliitika ja strategia kõrgeim organ,
kelle ülesandeks seati toetada presidendi juhtimisel võimide sõjaliste ressursside
laialdast mobilisatsiooni.

Sellele oli USA valitsusvõtte ringkondade rahetu reageering ühe hääs-
samblee otsusel relvastuse vähendamise kohta; nad ei jäänud oma „saarekuste-
ga“ aga sügugi rahule, vaid asusid neid veelgi, edasi arendama.

Järgmiseks etapiks silesuunalises poliitikas oli nü. „Trumani dooktriini“
deklareerimine märtsis 1947. Selle „dooktriini“ konkreetne sisu oli järgmine: USA
president taotles kongressilt 400 miljoni dollari assigneerimist Kreeka ja Türgi
„abistamiseks“ ühaastase programmi elluviimises ning luba, et võiged partei mangul
võimaldaks saata kesse maadesse tüürit. ja sõjaväelisi personalit „abistamiseks“
ja järelvalvers rahanduslike ning matouidalsi abi realiseerimise üli.²

Ameerika imperialistlike ringkondade taoliste taotluste „uudrus“ seis
selles, et ameerika imperialistlike ringkonnad asusid avalikult rahule süga ma-
teiste maade siseasjusse,³ rahitades sejuures rälja rahandusliku panuotit lävel
seivrate inglise imperialistide varajase „abi“ kreeka monopoolistlike reaktsio-
nile. Lõpuks, see oli esmakordses juures, kes USA hääs taotlema endale
baase (kui ralgatud vormis) sõvliidid ja rahvademokraatia maade rahitasse
naabrusse.

Rahvusvaheline progressiivne avalikkus reageeris „Trumani dooktriini“ vastu
näga teravalt. Selle tõttu ameerika imperialistlikud ringkonnad lihvandisid alusta-
tud avaliku interventioonipoliitika ajutiselt taraplaanile ning asusid otima
uusi vorme oma välispoliitilise ekspansiooni arendamiseks ja sise maal kõrgele
kasumite, triiphoonatmosfääri säilitamiseks. Sellest poliitilisest ja majandus-
liku üldtarvidusest lähtudes rindisid nü. „Marshalli plaan“, USA monopolistide
agressiivsi, hegemooniab taotlusa poliitika uus asfekt.

1947. a. kevadest juule hääs sid USA valitsuse ringkonnad entensiviselt
arutama USA ekspordi laiendamise rajadusega seotud probleme. Riigisekretäri
abi Acheson esines isegi kõunaosariikide plantaatorite ja kaesimeeste ees pikema
kõnega, et saareutada nende nõusolekut rahitaise silesuunalistele kavadele.⁴
Ja raitis, et oleval tarvis anvestada selle faktiga, et USA peab andma teistele

¹ M. Tjebel, op.cit., emg. 43

² „Abi“ realiseerimine pidi seisma kaupade, varustuse esemele ja sisse saadmete saatmisel
USA valitsuse, kellel (muidugi ameerika marx-marxjate arvul) kujuvõim nii kreeka kui ka
Türgi valitsustele di jätud nende saadetele suhtes ralgagi piiratud võimete abil,
nad olid kohustatud abi rakutamise üli aru andma USA inidajale, kes olid saadnud
ralvama kaupade „siirpärast“ rakutamist.

³ Trumani kõne kongressis oli avalikult suunatud kreeka demokraatlike jõudade
er imperialistlike ringkondade kelles „sõjara vähemuse“ vastu

⁴ „Tšabga“, 13.05.1947

maadile erakorraliseid kredite amerika kaupade ostude tasumiseks. Seejuures USA peavad kasutama oma majanduslikke ja finantsilisi ressursse välis- poliitilise võitlusvalendina, süvenedes oma laene režiimi nendes riikides, kes "kõige efektiivsemalt luuakse poliitiline ja majanduslik stabiilsus" ja demo- kraatlikud institutsioonid", s.o. kus suurkapitalil on täielik vabadus kars- meid korra külveldada reaktsiooniliste režiimide raami all. Sellise soovitas ta esmajärje korras kiirendada Saksamaa ja Jaapani "taastamist."

5.06.1947 esines lõpuks riigi sekretär Marshall ühelilalb kõnega Harvardi ülikoolis, milles ta "mittameetlikeks korras" tugi ettepaneku kõigile Euroopa riikidele (kes maadlesid reel sõjaperioodost pärinevate majanduslike raskes- tega), et nad tootagu välja oma programmi maade majanduse taastami- seks, kusjuures USA osa seisnevat "sõbralikes abestamises Euroopa programmi koostamisel ja hiljem selle programmi teostamisel, keiruvad see võib meele prakti- lises osutuda."

Nõuvises, USA riigidepartemang otsustas tegeleda tüüpilise Hall-Streeti² finantshai põhimõtte järgi: - "pange oma äri kaima ja me vaatame, kas sellesse tasub mõnda dollarit investeerida."

Lääne-Euroopa kodanlik ajakirjandus tõstis suurte kära USA valitsuse "omakasu juhidmatu" äri ümber. GB ja Prantsusmaa valitsused reatasid näitama "oma võitluse" vastava programmi välja tootamisel Euroopa riikide poolt, sihtides "juhtivale positsioonile teiste Euroopa riikide suhtes."

Sõuduroode Liidu valitsus 3 riigi (NL, GB ja Prantsusmaa) väisminestrite nõupidamisel Pariisis Euroopa "taastamise ja USA "abi" reisiimeses, loobus "Marshalli plaanest" osa võtmast, juhtides seejuures tähelepanu sellele, et teoreet on järjekorale teiste riikide suurraaniteedi jalga alla sõudmise katse, mis tootab programmi osavõtjale vaid kuni tapajärgi.

Nuud kaardused ja hoiatused onitunud tõeks! USA kongress ei osutunud hoopiski nii "heldkõnaliseks oneks", kui Euroopa riikide kapitalistlikud valitsused olid lootnud, ja abest enesest oli rohkem karju kui kaiste. USA-st saabunud kaubad elavdardid küll liikumist väibefääris, kuid desorganisee- rinid omakorda tunduval määral tootmist, abest tarvis mais. Kõige selle kõval USA "rolinikud" said võimaluse, abi realiseerimise järelvalve sildi all jaatiliselt kontrollida ka kõigi nende maade endi majanduse arengut ning amerika monopolistidele avanes hiilgav võimalus kaupade realiseeri- misest saadud summade arvel ühis osata vastavate maade mitmeduuguste ettevõtte aktiivid ja jualgil nel "võleina hinnaga"; toimus kõige harilikum kapitali imperialistlik eksport USA-st Lääne-Euroopasse.

Liin's olulisest mõudmises USA valitsuse programmis "Marshalli

¹ "Uzbecum", 26.06.1947

² Hall Street - amerika finantskapitali keskus New Yorgis, tänav, mille ääris asuvad USA tähtsaimale pankade juakortoid.

³ Muide, ka "Harveri plaan" oma stadiaalsuse printsiibiga oli sama põhimõtte ühens välendusvormiks. Tuo põhimõte joorset funaise neidina läbi ka USA seisu- koharõttudest rehvastuse vähendamise kiirumises. Alles hiljuti (4.04.1956) väitis president Eisenhower, et USA tugevat ettepaneku algul luma rehvastuse vähendamise kontroll süsteem ja alles hiljem küjutada alla rehvastuse vähendamise konventioonile (Thebes 6.04.1957)

Relvastuse vähendamise ja aatomiserva keelamise probleemi arutamine LiKO julgolekukonverentsis ja tavalise relvastuse komisjonis.

USA välispoliitika militaristlik ja agressiivne suund hakkas kord-korralt tugevamini mõju avaldama ka LiKO organite tööle, kes pidid tegelema Kaassamblee otsuste elluviimisega, mis käitsid nii relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamist ning aatomiserva ja muude massilise hävituse relvade keelamist kui ka aatomenergia kasutamist rahulikul eesmärgidel.

LiKO PA 14.12.1946.a. relvastuse vähendamist ja aatomiserva keelamist käsitleva resolutsiooni kiiremaks realiseerimiseks tegi NL alaline esindaja LiKO juures A.A. Gromiko 30.12.1946.a. kirjaline ettepaneme võtta selle otsuse kiirimees julgolekukonverentsi lähima istungi päevakorda ning moodustada JF-is esindatud maade rolinikest komisjon ettepanekute esitamiseks PA resolutsiooniga näidatud ülesande täitmiseks.

1947.a. jaanuaris juhtisid julgolekukonverentsi ajelised vaidlused PA selle resolutsiooni ümber, kuna USA delegatsioon tahtis selle otsuse täitmist, mida PA oli lugenud kiireloomuliseks, jagada kunstlikult kaheks etapiks: algsel läbi raadata resolutsioonist vaid see punkt, mis puudutab aatomenergia üle kontrolli teostamist, teiste kiirimeeste arutamine aga edasi liigata hilisemale perioodile. Nagu näitas A.A. Gromiko oma sõnavõttus, oli sellise ettepaneku mõttes USA poolt ratsionaalne PA otsuse elluviimiseks mõeldud konkreetsete abinõude väljatöötamine ühes kiirimeestes (s.o. relvastuse vähendamise kiirimeestes) sõltumusse teisest kiirimeest (s.o. aatomiserva kontrolli kiirimeest) arutamise käigust ja tulemustest põhinõtte järgi „kas te nõustute USA ettepanekuga aatomenergia kontrolli alal ja siis me nõustume ettepanekuga fraantiliste abinõude väljatöötamise kohta või keegi millegi pärast ei lähe võrre libedasti USA ettepanekuga aatomenergia kontrolli alal, siis me keeldume üldse tegelemast abinõude väljatöötamisega relvastuse ja relvastatud jõudude üldiseks vähendamiseks.“¹

Kuna USA delegaadi nõudmine oli ilmselt absurdne, siis isegi austraallasid JF juhataja hakkas sellele vastu vaidlema. Sejärele võttis USA esindaja kasutusse rütmilise taktika NL ettepaneku „uurimise“ ette näidendel, kasutades aega keelissidetageeriks sürveks ning kombinatsioonideks.

Lõpuks, 12.02.1947 võeti JF poolt vastu häälteenamusega vastu resolutsioon, mis kujutas endast PA 14.12.1946 otsuse käsitlemise üldprogrammi.

¹ „Uzbecmua“, 11.01.1947

Resolutsioonis erisid märgiti, et julgeolekukoogu juab SA 14.12.1946
 otsuse elluviimist kõige kiiremaks ning tähtsamaks ja sellega ühenduses otsustab:
 1) Väija töötada praktilised abinõud: a) selle resolutsiooni elluviimiseks ning
 rahvusvahelise kontrolli loomiseks ühenduses relvastuse ja relvastatud jõude-
 de vähendamise koostamisega; b) andmete esitamisesks lähireedel rahvaste rel-
 vastatud jõudude kohta; 2) võimalikult kiiresti läbi raadada ASK poolt
 esitatud aruanne ja vastu võtta vajalik otsus selles, et selle komisjoni tööd
 kiirendada; 3) moodustada JN liikmete olerate maade esindajatest koos-
 ner komisjon, kellel ette valmistada ja esitada JN-le hiljemalt 3-kuisel täht-
 aja kestel ettepanekud: 1. relvastuse ja relvastatud jõudude üldise reguleeri-
 mise ja vähendamise kohta; 2. praktiliste ja efektiivsete tagatiste kohta seoses
 relvade ülesandega, mis komisjon võib formuleerida selleks, et kindlusta-
 tada SA 14.12.1946. resolutsiooni elluviimist. Komisjon juab esitada JN-le
 oma töökava, kus juures: a) loodab komisjon viia tegelema kiirimustega,
 mis kuuluvad ASK kompetentsi, b) loodab komisjon juab kaandma nime-
 tust Tavalise Relvastuse Komisjon (TRK). 4) Sojaline Staalkomitee (SSK)⁴
 juab esitada JN-le sooritusid frantsiise põhikomitee suhtes, mis juavad
 määritlema LKO relvastatud jõudude organisatsiooni.

Mainitud resolutsiooni projekt koostati JN liikmete mitteametlikul
 istungil kusjuures punkt 3) „a“ ja „b“ suhtes ei saaretatud üldiselt kokkulepud.
 NL ja Poola delegaadid jättisid tähelepanu sellele, et need alapunktid on
 vastuolus SA 14.12.1946. resolutsiooniga, kuna nad juiuvad aatomirelva keela-
 mise kiirimist kurntlikult vialdada relvastuse vähendamise üldkiirimisest.
 Ühenduses sellega NL delegaadid ei võtnud osa resolutsiooni kui terviku häõle-
 tamisest. Anglo-saansi blokk surus oma seisukoha häõltenamusega läbi. Sellega
 jäeti TRK sama õigusel tegelema kiirimustega, mis juudutabid aatomirelva.

TRK ise alustas tööd kiirimise uurimisest, mil viisil alustada konkret-
 sete ettepanekute väija töötamist SA 14.12.1946 otsuse praktilises elluviimises,
 s.o. milline juab väija nägema uue komisjoni töökava.

NL esindaja märkis, et SA vastav otsus näib ette relvastuse ja relvasta-
 tud jõudude vähendamises praktiliste viituste läbiviimist kolmes suunas:
 1) kiiresti elluviia abinõud aatomenergia üle kontrolli kehtestamises; 2)
 anda JN kasutusse relvastatud jõude vastavalt LKO põhikirja artiklile 43;
 3) arutada läbi praktilised ja efektiivsed garantiid ühenduses kontrolliga,
 aatomenergia üle ning relvastuse üldise reguleerimise ja vähendamise.
 Suga komisjoni ülesandeks jääb - arvestades seda, et kahe esimese kiirime-
 siga tegelevad JN tuunid abiorganid (ASK ja SSK), - praktiliste ja efektiiv-
 sete garantiide väija töötamine relvastuse ja relvastatud jõudude vähenda-
 misel, peadades silmas aatomirelva keelamist ning kontrolli kehtestamist
 aatomenergia üle.

Hoõjõs rastandelekuks seisukorale asusid USA-GB bloki esindajad.

¹ „Ligbeemus“, 15.02.1947

² Sellega seoti LKO SA paragrahis eraldi punktina figureerivad informatsiooni
 esitamise kiirimis relvastuse vähendamise üldkiirimisega, vastavalt SA seisukorale resolutsiooni
 nr. Spaaki - kompromissi alusel.

³ edaspidi kasutatud lühendit TRK

⁴ edaspidi kasutatud lühendit SSK

⁵ „Frabga“, 14.04.1947

4b delegaat esitas uldnõudmistena relvastuse vähendamisega seotud fraaktiivse küsimuste arutamisele üldse, et a) kerktestalagu üldine rahvusvaheline usaldus, b) sõlmitagu rahvusvaheline leping ühe relvastatud jõudude kohta vastavalt ühe põhivõrga art. 43-le ja c) kerktestada efektiivne rahvusvaheline kontroll enne fraaktiivse sammude astumisest relvastuse vähendamise ja reguleerimise alal. Sealjuures 4b esindaja, viidates Rahvasteliidu- aegsetele "kogemustele", näitis, et ühtki desarmeerimiskava, nii hõlpsa ja radikaalselt kui see ka välja oleks töötatud, ei saavata enne nia enam, kui polevad kerktestatud rahvusvahelise usalduse. Selle kerktestamine aga peidavad olema järeajali- seks' protsessis, mis sõlturab "kersta aususe ja lojaalse koostöö tõendamisest."¹ - Ühesõnaga, rahvusvahelise usalduse loomise järeajalise protsessi ranjus taheti relvastuse vähendamises ja aatomirelva keelamises mõeldud fraaktiivse abinõude kavandamist ja välja töötamist edasi lükata "ad kahendas hooes".

Üst delegaat, kes "mõlema käega" toetas 4b esindaja poolt ülesõstetud "eltingimuste" mõtet ja viiti rahvusvahelise usalduse mingit täiendavat "kerktestamist", lisas eeltoodud kolmele eltingimisele omalt poolt nel kars juurde: 1) Sakamaa ning Jaapaniga rahuliku reguleerimise lõpuleviimise kõnide sõjaegsete liitlaste rahuldamisest ja 2) range rahvusvahelise kontrolli kerktestamine aatomirelva üle.²

Paralleelselt uldnõudega üritavad TRK loomud, viitiaga 4b delegaat, juudisid kasutada relvastuse vähendamise probleemi arutamist, et, nagu AOK-ni "Baruch'i plaani" arutamise puhul, uuesti ritta kartluse alla riikide suureaiaansuse printsiipi, õiti ühenduses efektiivse rahvusvahelise kontrolli kerktestamise probleemiga, riikide relvastuse suhtes. See näitas reekord anglo-ameerika bloki juudisest vastandada, riikide suureaiaansuse printsiipile tugivamate poolt nõrgemate üle raltsemise empoialistlikku konstruktiooni.

Oma reitilastes sõnavõttudes anglo-ameerika bloki esindajate seisundtade suhtes, kriititas rd delegaat alla, et relvastuse vähendamise ülesande lahendamise juba ise deesri garantis selle sõna laiemas mõttes, kuna ta oleks tõsisest sammest vastastekuste kartlustuste ja umbuse kõrvaldamisel riikide vahelises suhtes ja järelkult oleks tõsisest sammest efektiivse julgoleku loomisil. Sidasama esmäri teenidavad ka rd iltepanekud AOK-s roritamatult sõlmida konventsiion aatomirelva keelamise kohta. Sealjuures rd raltus on seisukohal, et aatomirelva kasutamise üle rahulikul esmäriidul tuleb kindlasti kerktestada kontroll. Selle raltu aatomirelva üle kontrolli kerktestamise tõngimises tegemise relvastuse vähendamise küsimuse puhul vaid judividaks relvastuse vähendamise läbirõimist ning ei aitaks sugugi edasi nende ülesannete lahendamisel, mis sõsavad es aatomirelva esise üle kontrolli kerktestamise alal; usalduse kindlustamis asemel selline karsitus tekitab vaid umbusku ühe liikmete ridades.³

¹ A. Alexeev, Об общем сокращении вооружения, "Известия", 1.06.1947.

² Ibidem

³ "Третья", 14.04.1947

ja üldprintsiipide kindlaksmääramist ühenduses relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise ning reguleerimisega, ja jurtisid tähelepanu tarvidele formuleerida ülaltoodud kohta fraatilisi ettepanekuid. Selliga aga polnud juustitatud ühtegi konkreetset ülesannet ega näidatud ka milliseid probleemide ringi kohta selliseid fraatilisi ettepanekuid võiks ette valmistada.

Plaani üljäänud punktidest: 23 sisaldas' arutlusi nn. „eltingimuste“ kohta, mille elluviimiseks relvastuse vähendamise duvat võimatue; 25 käsitles' ülalolevatud „põhimõtte“ laiendamist uude viikidele, kes pole liiko liikumid; 26-l polnud aga üldse tegemist plaani probleemiduga, sest sellis toodud sätted aruandele esitamiseist JTR-le ja tarvidele lähil raadada võixi soorituse, mida mitmesugused delegatsioonid on esitanud tööplaani juurde, — on ise-enekesti mõistatavad ning kuuluvad hoopiski protokollide viikimiste ringi.

Järelkuulb, nagu hindas seda plaani „A. S. Gromiko, USK dokumendis“ polnud esitatud mingit komisjoni tööplaani, vaid oli toodud üldised abstraktsed teinid ilma konkreetsete probleemide loeteluta; nende hulgas „garantide kiirimeis“ oli sisuliselt ainukes tõiises kiirimeises, kuud, selle tõttu viimase tähtsuse polnud ainuüksi hipotrofüerunud, vaid ka sisuliselt valedes relvastuse vähendamise üritustest endast.¹⁴

Pärast nende plaanide arutamist (1947. a. aprilli algusest kuni juuli alguseni) JTRK-s, selle alamkomiteedis ja lõpuks lõpuks ka julgeolekukoogus, suures USA-GB blokk läbi (NH delegatsiooni erapodetaks jäädis) mitte midagi mitte millekski kohustava plaani, mille juatäheljare oli koordateud nn. „eltingimuste“ kiirimeistele, mis tegelikult kujetas endast rana karvaste-liidu-aegse vormeli „algul julgeolek, siis disarmeeerimine“ uet väljäärut.

Sellise plaani aluses võtmise JTR tööle määras suures osas juba ette ära komisjoni edaspidise töö ruujumise, mis koondus suures ulatuses komisjoni mitmesugustesse aliorganitesse, esimajajenovas komisjoni nn. töökomiteesse. Töökomitee togemise kohta ajakirjanduses' malujale pole avaldatud, kuna selle istungid toimusid rinniste uste taga. Ent milliseid tulemusi võisidki anda seal toimunud arutlused, kui USK plaanis rõhutatud juamist nn. „eltingimuste“ — Saksamaa ja Jaapani probleemide lahendamise, aatomienergia rahvusvahelise kontrolli organisceerimise ja liiko relvastatud jõudude loomise osas anglo-ameerika blokk toostas ise tegelikult rahvusvahelise koostöö õõrestamise poliitikat. See silgub juba nende „eltingimustega“ seotud olukordade linnulerruulistes analüüsist.

Kõige pealt rahulolevate kiirimeis Saksamaa ja Jaapaniga, mille sõjatõustust ja selle monopolistlike strukturoi USA imperialistid taotlesid samal ajal iga hinna eest taastada ja „elustada“. Nagu näitasid Valis-ministrite nõukogu Moskva ja Londoni istungjärgud samal, 1947. aastal, olid USK ja GB valitused ise tegelikult vastu NH ettepanekute ralmis-

¹ „Uzbecmua“, 10.07.1947

rähenlamise kohta, millises siis taotluda, et N-i käsutusse juhatama, viti suured sõjalised jõud, kellele seda on tarvis? ¹

On närimisväärne, et USA delegatsioon, küüdis aga hinna eest läbi-
sionuda „suhteliselt võrdsete paraste“ printsiipi, taotles selle alusel kindles-
tada endale kõige suuremat viirakaali üldrelvastatud jõudude viti õhu-
dude ja operatiivsete merejõudude alal, ² mille tõttu N-L delegaadil oli täielik
õigeis selle printsiibiaga mitte nõustuda, sest see „loors mõnel tugeval ja mõjulal
liikmel privilegeeritud olukorra relvastatud jõudude suhtes, hoolimata
sellest asjaolusest, et üldjõu ei sisalda vägi riiget spetsiaalselt privilegeeri-
tud staatudile mõne võtise alalise liikme jaoks nii lähenedd karvaste orga-
nizatsiooniis torvixena kui ka julgeolekuküsimuses.“ ³

Samuti põlnud raske näha, et USA sellise seisukoha taga peitus taotles
„fretsedendi“ loomises, S.O. juhul kui peaks relvastuse ja relvastatud jõudude
probleemi arutamisel üle saadama niist kunstlikest tõketest, mis anglo-saarsi
blokk oli selle teele rüetanud, et siis USA-l oleks võimalus harata nõudma
relvastuse ning relvastatud jõudude üldist reguleerimist Washingtoni (1942.a.)
ja Londoni (1950.a.) merekonventsiidil alusees võttaal „proportsionaalsuse“
raimuse, niist aga juba võinud relvastatud jõudude osas aluses rõttes
„suhteliselt võrdset parast“ üldrelvastatud jõudude. ⁴ Kui silmas pidada,
et USA taotles üldrelvastatud jõudude üldkaali just kõige operatiivse-
mate väliükside (õhu- ja merejõud) alal ning küüdis „Barachi plaani“ kaudu
endale säilitada aatomirela monopol, siis pole raske taha jäuldest, et
selline „suhteliselt võrdset paraste“ printsiip oli vaid üheks osaks USA rale-
vate ringkondade hegemoonia plaanide üldmosaiigist.

Niisios, raatamata sellele, et N-L kontinon üldrelvastatud jõudude
üksimises oli ilmselt diglan ning loogiline ja vastas oma raimit üldjõu-
jale ja N-õnusele relvastuse ja relvastatud jõudude rähenlamise alal, - lii-
ti võrdset paraste printsiipi 1947.a. suvel tagasi ning sellega ühtlasi äiti nõrja
ka rastaalife üldrelvastatud jõudude kohta USA ja ta partnerite siis tõttu.
USA-ÜB blokk raltas seda asjaolu koha ära käsutama argumendina N-L
ettepanete vastu ka üldise relvastuse rähenlamise probleemi käsitlemisel. -
Oli loodeed circulus ritiosus rahu kindlustamise ja uue sõja hädaohu ära-
hoidmise probleemide uurimisel üldjõu 14.12.1946 õnuse ralguses, mis
näigi ette relvastuse ja relvastatud jõudude rähenlamist ning julgeolekukü-
muse käsutusse reaalsite võimaluste andmist rahvusvahelise rahu raitomi-
sios selle rixkujale vastu.

Selluga anglo-saarsi blokk demonstreeris reekordselt, et ta taotles

¹ „Uzbecmusa“, 6.06.1947, 28.06.1947, 18.07.1947

² M. Tyeel, op. cit., cmf. 54

³ „Uzbecmusa“, 28.06.1947

⁴ Samal ajal kavatses USA säilitada ka võin oma baasid võrastel territooriumidel
üldrelvastatud jõudude USA kontingentide käsutuses olvate tugialadena rastavalt USA jt.
ettepanekule nundi relvastatud jõudude dislotseerimise kohta

⁵ On ju tunda, et aatomirela saab üliirvimsalt rähendada vaid siis, kui on kindlustatud
valdav ülekaal õhu ruximis.

iga suguste konkretsuse ja õiglase ettepaneku määratlemist, ettepaneku, mis on seotud katsitega laiendada põhitähtselt reaktiivse rühendamise üldprobleemi.

Aatomienergia seotud küsimuste arutamine fulgeoleku- nõukogus ja aatomienergia komisjonis.

30.12.1946.a. võttis liiko AOK häälteenamusiga vastu oma esimese aruande fulgeolekunnõukogu, mis põhines täielikult „Baruch'i plaanile“. Juba siis NL esindaja juhtis tähelepanu sellele, et AOK oma töös peab jehinduma ka 14.12.1946.a. vastu võetud kaassamblee otsusest, milles nähtakse ette, et JN peab, eriti, kiirendama nende küsimuste lahendamist, mis käsitlevad AOK asutamise eesmärgi, ja teisels, kiirendama rahvusvahelise kontrolli ja järelvalve süsteemi loomise konventsiooni projekti lahkeraalamist. Sujuvaks too projekt peab sisaldama: 1) aatomirelva ja fragee ring tuleriist massilises hõivamises võimalike teiste juamiste relvaliikide keelamise, 2) kontrolli aatomienergia üle ulatuses, mis on tarvilik selle energiaalgsi kasutamise kindlustamiseks ühes rahulikus eesmärgides. NL esindaja märkis ühtlasi, et raatamata sellele, et USA ettepanekud esineb tõsisid puudusi, nõukogude valitus ei raike vastu nende ettepanekute üsikasjalisele arutlusele, kusjuures ta peab tarvilikuks, et USA projekti puudused võrvaldada ja et esitatud projekt ridaaks kooskõlla SA otsustega ja liiko põhikirjaga. Sujuvaks NL esindaja rõhutas, et aatomirelva ja teiste ronebatud relvaliikide keelamise küsimuse otsustamist ei liikataes edasi, raike et see küsimus tuleb valdada edasileikamatuse otsustamiseses.⁴

Tuleb märkida, et ühelt poolt, kui rone SA rone lõppenud sessioonil oli ilmnenud, et USA valitus ei ajanud liiga teravaks enda poolt inspireeritud larkelisiid (näit. „rito“ küsimises), siis ka nõukogude valitus oli valmis kannatlikult arutama ja kritiseerima „Baruch'i plaani“ suuri puudusi; teiselt poolt, - oli tarvis võita aega, et nõukogude tuadlastel ning inseneridel võimaldaks lixivideerida USA monopol aatomienergia alal ning selliga liiva imperialistidel käist kuillatkei oleline rahend teiste riikide sandaxerimiseses.

Pärast seda, kui AOK oli vastu võtnud oma esimese aruande ja saatnud selle fulgeoleku nõukogu, toimus rimeases selle dokumendi pike ja põhjalik selemine 14.02. - 10.03.1947. Nii arutlusest NL esindaja jätkas ülaltoodud joone ja seisukortade kaitsmist ning entas 18.02. omafooltsid parandused ja täiendusiid selle aruande juurde juba viidokumendi kujul.

Selles 12-punktilises esildises oli juamine võne asetatud kolmle põhi-
mõttele: 1) aatomienergia rahvusvahelise kontrolli tuleb raxendada mitte ainult lhuusturabi ainte maadeide raxendamisele ja toorainete tootmisele (nõuige seda näigi ette USA plaan), raike võridele tootmisprotsessiid staadiumidele, raxa-

¹ „Lisbeema“ 1.01.1947

² „Mõeldud dokument“ ole raxsolena töö kirjutajale raxte raxadav ainuüksi N. Musxat'i tööse raxodu (emp. 201-204)

arvatud tuumariituse tootmise ja selle võimalik kasutamise; sejuures loodavil kontrolli ja inspeksiooni organil oleu ligi jäänud igat liiki ettevõttele aatomenergia tootmise alal või pärast rästavale rahvusvaheliste lepile jõustumist ja rahvusvahelise kontrollorgani loomist, 2) loodav aatomenergia rahvusvaheline kontroll juab toetuma mitmekordsetele konventioonidele, mille rakendamine juab olema kindlestatud JN kompetentri raames. 3) Aatomirelva keelamise rahvusvaheline leping juab olema aatomenergia rahvusvahelise kontrolli ^{raamkavas} süsteemi juamises osaes, mida täiendaksid säätid rahvusvahelise kontrolli süsteemi tervise kohta, mis näivad ette inspeksiooni organisierimise ja konventiooni ausiald täitvate riikide kaitsel lepingu võimalike rikkemiste puhul. Samas ole ära loodud ka n.ö. program, mida juab sisaldama aatomenergia rahvusvahelise kontrolli organisierimise konventioon, kus juures esmajärjekordest ülisandma võlutati reikord aatomi- ja tuuste massilise hävituse relvade keelamise konventiooni projektide kiire läbiarutamise tarvidest.

USA delegatsioon, selle plaanes ole ette nähtud, et aatomirelvarastuse väljaspoole seadust kuulutamise rahvusvahelise konventioon juab kehtestatama lepinges eesis, mis näib ette võitvaoravat rahvusvahelise kontrolli ja inspeksiooni süsteemi, - juudas barriiliks iga hinna eest taristada selle küsimuse ümber avaliku diskussiooni tekimisest JN-is ja seotõttu ei nõustunud, et JN-is esitatakse mingisuguseid parandusi AOK I aruande juurde. Ta esitas resolutsiooni, mis nägi ette AOK I aruande tagasiarutamise AOK-le uuest läbiarutamiseks koos jalnega, et AOK esitaks järgmise aruande JN-le enne JN järgmist istungjärku. NL delegatsioon nõustus selle ettepanekuga ja JN kiitis resolutsiooni ühehäälset heaks.

Väitv märkimist järgmine passus selles resolutsioonis, mille põhjal JN tunnustab, et üksikud misisugune nõuogu liikmete poolt avaldatud nõusoleku aruande ümber osa sühtis on esialgne, sest aruande mistahes osa lõplik heakskiitmine mistahes maa poolt on tingitud kontrollimisplaani kõigi osade rästereotmisest tema poolt plaani täpikõrromis. Sellaiga USA delegatsioon jättis endale ja oma mõttekaaslastele avatuse, tagamiseks sellis: 1) et saada võimalust laiada rahvahulade niraajidirektsioonis, häälitades alguil sellise ettepaneku poolt, mis rästab rahvamarside huvidele, et hiijem sellest seisukohast tarahitju kõige suurema sidamirakuga jälle lookuda; 2) et võvale heilida NL siglaste ja praktikiste paranduste sisseelitamises, "baruuri plaani".

Ülalloodud momendid ilmnesid kõige selgemini NL paranduste ja ettepanekute arutamisel AOK-s. Üks AOK alamkomiteesid, raadates läbi NL parandusi, nõustus, näiters, selluga, et lepingud või konventioonid juavad sisaldama ka tingimused aatomirelva häntamise kohta, kus juures häntamisele kuuluvad vaid aatomipommid (s.o. runde ümber ja lõhkamismehanismid), neist rälga võetud tuumariitus aga tuleb võtta kasutamisele rahhedil esmärikidel, ¹² bi saaretatud esialgselt kokkulepit vaid küsimuses, millal aatomirelvi

1 „Uzbecmud“, 12.03.1947

2 K. Kygrybych, CMA u aatomnoe oryuziie, „Uzbecmud“, 2.08.1947

ürituse huvides. Nõu plaan nägi ette sellise loobumise minimaalse määra vastandina USA plaanile, mis nõudis riikide huvide täielikku allutamist rahvusvahelisele trusti ja selle hegemooni (USA) majanduslikele ning selle kaudu ka poliitilistele seisukohavõtudele ja taotleistele.

Ettepoole ühenduses nägi Nõu plaan ette inspekteerimise kohustuse osas, et rahvusvaheline kontrollorgan oma inspekteerijate ajaraadi kaudu peab raid: perioodiliselt uurima loobumise materjalide tootjaid kaevandajaid, neid materjale ja nende baasil aatomenergia tootjaid ettevõtteid ning kontrollima nende aruandlust nii tootjate kui ka raude ja poolfabriikade osas; uurima tootmisoperatsioone sellises ulatuses, mis tarvilik raid loobumise materjalide ja aatomenergia kasutamise kontrollimiseks, ning jälgima seda, et jälgima seda, et aatomiteraste tehnilise ekspluaterumise ettevalmistatud reeglid kinni peetaks; tõstama viijuurde juhul, kui tekib kahtlus, et konventiooni rikutakse jne.

Nende kohustuste täitmise kindlustamiseks olid rahvusvahelisele kontrollorganile Nõu kava korras ette nähtud vastavad volitused ja õigused: ligi pääs igal ajal igasugustele ettevõtetele, kus kaevandatakse, töödeldatakse, hoitakse ja kasutatakse loobumise materjale ning ekspluateritakse aatomenergia; aatomenergia-ettevõtteid tootmisoperatsioonidega tutvumine ulatuses, mis on tarvilik loobumise materjalide ja aatomenergia kasutamise kontrollimiseks, - vastandina USA "omandi-plaanile" ja piiramatu inspekteerimisõigusele kõigi riikide kogu territooriumil ja peaaegu kõigis ettevõtetes; tõstada loobumise materjalide, nende poolfabriikade ja ka mineraalide kontrollkaalumise, mõõtmise ja analüüsi; tõstada ka riigi rahvuslõpet mitmesuguste andmete ja aruannete nõutamisest kontrolli alla kuuluvate ettevõtete tugevise kohta jne.

Mis juhtub rahvusvahelise kontrollorgani ühisarvestuse teadusliku uurimistöö alal aatomenergia küsimustes, siis - vastandina USA plaanile, mis nägi ette kogu uurimistöö (kaasa arvatud katsed aatomirelvade alal) monopoolsel koondamisel "ülitrusti" kontrollorgani kätte, - lubas Nõu kava katsed tõstada vaid rahvusvahelisele esmärgile, kusjuures riikidel peidi olema õigus selliseid katsed kitsendusteta tõstada; rahvusvahelisele kontrollorganile oli samuti ette nähtud õigus sellisemalises uurimistöös ja talle pandi kohustus koguda ning levitada vastavad teaduslikud informatsioonid ja anda tarviliku korral konsultatsiooni korras teaduslikku ja tehnilist abi neile riikidele, kes seda juaksid vajama.

Oli ilmne, et need seisukohad peidid vastama riikide rahvaste ja riikide huvidele, kes oma suveräänsusest vähegi loogu peavad.

Et USA enindajad ja ta mõttekaaslased Hók-s, kes seni olid rõhutanud rahvusvahelise inspekteerimise kui rahvusvahelise kontrolli tõhusaima vahendi kerkendamise vajadust, muutnud pärast Nõu ettepanekuid kogu oma avalduste tooni ja harkand osutama sellele, et inspekteerimine ei omavab siiski esmajärgulise tähtsuse ja et rahvusvahelise kontrolli skemmis olid teisi tähtsamaid vahendeid

kui inspeksioon¹. Sejuures USA delegaat keeldus vastu võtmast eranditult võini teese, mis sisaldasid NL 11.06.1947. a ettepanekuid ja mis võisid olla kokkuleppe alusel kas või üksikreisimustes; näitaks, teaduslike uurimistöö reisimustes, millestle ettepanekulele USA esindaja ütles sõna vastu ei raielneid. Veelgi enam, kui üks või teises reisimuses oli märgata seisukohtade lahenemist (näitaks, NL valmisolek tunnustada rahvusvahelise kontrollorgani õigest mõningal juhul võtta otsuseid vastu harilike häältenamusega; anda kontrollkomisjonile õigest teostada mitmesuguseid reisirone jne.) siis USA esindajad võisid kõvale juures tõestada, et kokkuleppe olewat ühagi võimatu ja et selliseid ettepanekuid olewat asjata arutada.²

USA diplomaatide sellise käitumise tagajärjeks oli õige kiire ja järjekordselt avaldas sellele oma mõju ameerika monopolide poliitika, kes, hege moonia ja hõrgel kasumite ootul ülemaailmse „aatomivõimsuse“ raamides, ei tahtnud karra võrdki kõvale kalduda „Baruchi plaanist“, mis oli neile parimaks skemiks oma kodumaise aatomibisnessi „globaalses“ laiendamises ja jättis neile vabad käed aatomirelava edasises tootmises USA-s, mis oli neile oma korda tõeliselt „suureks äriks“. Nii et, 1947. a. algul USA valitsus ja kongress demokraatlik-süüriid aatomitööstuse ja reorganiseerisid selle juhtimise, luues oma „aatomivõimsuse kontrollkomisjoni“, mis oma õiguste ja volitustega oli mõeldud rahvusvahelise kontrollorgani „prototüübiks“. Komisjoni põhimääruse alusel koostati vastava tööstuse ja selle tootmisse planeerimine, suurendamine ja kontroll ning kõigi aatomi-alaste uurimistööde juhtimine kontsentreeriti mainitud organi kätte, kes pidi ühtlasi kindlustama teostatavate tööde ja uurimuste rangeima salajasuse. Selle komisjoni poolt juhitavate tootmisbaaside ehitamist ja tuumareaktiivse tootmist ennast teostand suuremad monopolistlikud firmad Morgan-Melloni, Aupont'i ja Rockefelleri finantsfirmade juhtimise, kellele kaasosanikud (näit. veadmiral L. Strauss jt.) või volinikud (Gordon Dean jt.) istusid tolles „riiklikes“ komisjonis (mis juriidiliselt oli monopolide büroos) ning jaotavad sellel määrd ning riiklike subside ja orgutuspreemiaid firmade vahel. Lõpetamisesaamase võimalused olid meidlegi hõrgel suurel ja monopolid panid kõik rakkad ja hõrgad käima, et saavutada aatomirelavastuse tootmise edasist suurendamist. Kui aastatel 1940 - 1947 oli USA valitsus paigutanud sellese tootmis-

¹ Sellaega nad kirjutasid uuesti oma „kontrolli ja halduse“ põhimõttele, mis pidi andma rahvusvahelisele kontrollorganile juriidilise „omandiõiguse“ aatomitööstuse üle.

² A. A. Gromiko sõnavõttust HBE-s 10.09.1947, „Izvestia“, 14.09.1947

³ D. Amer, op. cit., emp. 39-53

⁴ USA aatomitööstus ise tegelis esmajärjekorras aatomirelava tootmisega, tehnikas ja teaduses rakendatavate radioaktiivsete isotoopide saamine oli vaid „kõvalnähtuseks“; tuumaprotsesside tagajärjel vallandunud soojusenergia kui „tilikas kõvalprodukt“ aga juhib jätetusruuga lihtsalt kõvale. Muide, suur osa ameerika monopolidest pani kõik hõrgad käima, et teostada, nagu oleks aatomivõimsuse rahvusvahelise ettepanekust tootmine „ebatasuv“, sest nad kardid, et kui aatomivõimsus hakatakse laialdaselt tootma ja kasutama näitaks üldises energetika majanduses, siis võivad nende monopolide suurel kapitalide-investeeringul praegustes elaktiivjäämades ja sõjavõimustes kiiresti oma võimust kaotada.

harusse 2,2 miljardit dollarit, siis 1947-1950 a.a. investeeriti veel 2,6 miljardit \$, 1950/51 eelarveaastal ühinda juba 2,3 miljardit \$.⁴

Sellesil baasil ja sellesse "mootorile" ajendil töötati USa aatomikomissjoni välja ja riidi ellu toodangu, s.o. aatomipommide produktiooni laiendamise abinõud, Toole komisjoni esimees Lilienthal. ("Säurevi-plaani" ühis kaasautorid) kirjutas 1947. aastal komisjoni nimel oma aruandes kongressile: „Me peame silmas, et tuleb säilitada ja tugevdada USa praegust tootmist aatomirelvastuse alal...“²

Taoline väljendus oli ilmselt rinnituseks sellele, et ameerika imperialistid olid juba ette ära otsustanud tagasi liikuda tõelise ja efektiivse kontrolli aatomienergia tootmise alal, nagu see oli fikseeritud NL ettepanekus, ja reeldada tähtsast Liko PA otsuseid aatomirelva keelamise ja väljastpoolt saadust kuulectamise kohta ning kavatsisid oma välispoliitikas mitte taotleda võlgast kokkulepet aatomienergia küsimustes, vaid tegutsida direktiivmeetoditega ning asetada plannire foneus aatomirelva monopolise valdamise kaardile.³

Veel siis investada, et USa delegaadi esitlendamisel Liko A6K „enamus“ otsustas 17.06. 1947.a., et ei tule uurida NL ettepanekuid rahvusvahelise kontrolli ja inspektiooni organisatsiooni küsimuses, vaid arvestada nuid ettepanekuid paralleelselt küsimustega, mis sisid komisjoni tööplaanis, mis omakorda oli koostatud vastavalt USa delegatsiooni rahukaittele.

Selle tööplaani põhjal loodi 6 nn. „töörühpi“ (milledest NL esendaja osa ei võtnud), need ralmõttasid ette 6 „töödokumendi“ rahvusvahelise kontrollorganifunktsioonide kohta, Mainitud dokumentides nähti ette laialdaste õiguste andmine projekteeritavale „kontrollorganile“. Nende õiguste hulka keelust: õiguse omandada ja eksploateerida võiki aatomi-ettevõtteid kogu maailmas; omandatõiguse võiki aatomitõravainele (uraani, tooriumi jt) varude, võinide keemia- ja metallurgiatehaste, mis töötavad neid tooraineid, ja võinide ettevõtte suhtes, mis on võimelised kasutama tuumreaktust (s.o. uraani, tooriumi jt. lõhestuavaid materjale) jõuenergia, näitus-energiat, tootmiseris; õiguse välja anda ja ära võtta litsentse aatomi-ettevõtete ehitamiseris ja eksploatamiseris; õiguse tootada aatomitõravaine varude geoloogilist luure võigis maailma osades, kaasa arvatud sojalisel ja keeltoonid ja.

Selliste õiguste andmine rahvusvahelisele kontrollorganile polnud muudugi kohandata ei võinide suureaigsiside põhimõttega ega ka Liko põhikirja printsiipidega ning oli ilmselt vastudus Liko PA 24.01. ja 14.12. 1946.a. resolutsioonidega, viiti aatomirelva keelamise küsimuses.

Mis puuetus NL konkreetsesse ettepanekuisse endisse, siis osutus siiski võimatuks hendiga lihtsa mahavõimise või otsese tagasilükkamise abil „arveid õiendada.“ ja anglo-ameerika blokk laski võikse „haardemanoõri“, millestle

4 A. Bruer, op.cit., emp.16

2 Tõitretitud M. Tjell, op.cit., emp.47 järgi.

3 USa relvastusprogrammi viixomitee oma etteandes president Trumanile 1.07. 1947, garanteeris selle monopolise säilitamise vähemalt vel 10 aastaks. (M. Tjell, op.cit., emp.47)

oli "spetsialiseeritud" viiti UB delegatsioon, ja mis antud juhul seisid juures
iga suguste rahenditega diskrutatsioonide NL kontrolliplaanid. UB delegatsioon
vastas NL esindajale Hõk-s kirjaku järelhoimise, et millistel tingimustel,
NL valitsuse arvates, võiks toimendada viijuurdluse juhul, kui tekib kahtlus,
et aatomi konventsiiooni on rikutud.

NL delegatsioon andis selle juure 5.09.1947.a. kirjuga vastuse näidates, et
selliste viijuurdluste aluses võib olla: a) üh või mitme valitsuse avaldused; b)
kontrollorgani enda otsused, mis' vastu võetakse sel alusel, et on ilmnenud rike
faktiliselt olmasolava tuumareaktiivse hulga ja aruandluse andmete ning ins-
pektorite teadaannete vahel; sejuures rahvusvahelise kontrollorgani otsused
viijuurdluste toimetamises kuuluvad vastuvõtmisele harilikku hoolitena-
musega ja mitte ühhaältsuse printsiibi alusel.¹

Selliga NL valitsus lükkasid veel juurima jääneid võimalikke ebaselguseid
ja nimetas, et NL plaan annab rahvusvahelisele kontrollorganile tugera rahvus-
vahelise võime sügused, mis on tarolilised sellers, et toostada efektiivset rahn-
aatomikonventsiiooni täitmise üle.²

Ent lääneriikide esindajad jätkasid keeretamisest inspeksiiooni prakti-
lise läbirääkimise seisust ümber, klidides näidata, et NL plaan ei kindlustavab
võrvi tuoretiliselt võimalike kultarvituuste efektiivset aruandmist; selliga
ühenduses, et NL projekt ei vastavab kontrolli nõuetele, millised Hõk enamuse
tunnistas kohuslike USK plaani põhjal, mis oli kinnitatud komisiooni aluses,
lääneriikide esindajad keeldusid loovus otsustavalt (5.04.1948) NL plaani
selle 11.06.1947.a. udartsiiooni vastu võtmast ning lükkasid tagasi ka aatomi-
relva keelamise konventsiiooni.

Anglo-amerika blokkile kuuluvad enamused Hõk-s toetas endiselt "Baruch'i
plaani", mis võeti põhiliselt aluses ka Hõk II aruandele, mis antsepteeriti selle
enamuse poolt 11.09.1947.a. Ka selle aruandele liidid uuesti rajastamisest Baruch'i
vanad printsiibid, et deguses tulevat sõlmida rahvusvahelise kontrolli konventsiioon
ja aaris hiljem, ebamaõnasas tulevikus, keelata aatomirelv. Nagu A. J. Võšinski seda
juhtlikult iseloomustas; taotles Baruch'i plaan mitte hobuse rahnirelva rahn-
damist, vaid rahnirelva hobuse ette seadmist. Mis muutus rahvus-^{rahvase} kontrolli enise
toostamisse, siis Hõk II aruanne nõudis samuti rahnirelva USK plaani nõudmise: 1) kehtes-
tada kontroll rahnirelva aatomienergia tootmise algstaadiumi üle (= lõhusturabi ma-
terjalide hankimise üle) ja mitte kehtestada kontrolli aatomienergia tööstusliku
tootmise üle, säilitades selliga USK-le rahnirelva toota aatomi pomme; 2) anda
lõhusturabi materjalide tootajatele rahvusvahelise "ülituusti" monopool-
sisse valdusse ja selle vahendusel võimaldada talle ka kontroll võrvi maade
majanduse üle. Võrvi selle "tuoretilisele baasile" võeti loobumise viikliku surraiansuse printsiibist.

Nõukogude liidu delegatsioon, mitiseerides USK ja teiste tollide kuuluvate
delegatsioonide seisukohti, näitas, et "Baruch'i plaani" toetusel linnu lastud
rähvid viikliku surraiansuse "rahnirelva" kohta "aatomiajastul" on põhjalikult

1 M. Tyeel, op. cit., emp. 47-48

2 Ibid, emp. 48

eksistents ja väga kardetavad raamid, mis rajendavad mõnede tugevate riikide, nende sisemuses aga - võige ekspansionistlikumalt häidestatud ringkondade taotlusi kindlustada oma majanduslikke ja poliitilisi positsioone tuste maade ja rahvaste arvel.¹

Hinnates kujunenud üldist olukorda AÜK-s, märkis A. A. Gromiko, et ta on kaugele mõttist olla liigselt optimistlik selle olukorra suhtes, sest et komisjon juba veel teinud midagi märgatavat progressi oma töös. Veel enam, mõnes suhtes komisjon liigub esigi tagasi, kuna ta süvendab ja ü tasandab olemasolevaid lahkimineid sellis tahtsias viisimises ulatõige USA ja NL rahul. „Kuid ma ei või väita nõustuda nendega, kes asuvad väga suure uute ettepanemate aretamisele, mida esitab nõukogu delegatsioon, eelarvamusega, väites et ükskõik sellest aretlusest niisugisi midagi välja ei tulevat. Me ei tõi minna põhjendamatult optimismit üle äärmisse pessimismi, vaid peame vilmaarvuliselt otsima aluseid kokkuleppele...“² Sulleza NL delegatsioon, ühelt poolt, demonstreeris vektorid oma funktsionaalselt taotlust laendada radikaalselt, rahvusvahelise kokkuleppe tal aatomiennergia probleemi ja teiselt poolt, taotles võita aega USA aatomimonopoli likvideerimiseks nõukogu tradlaste ja inseneride pingutuste tulemusena.

AÜK II aruande aksepteerimisele aga oli NL delegatsioon otsustavalt vastu, kuna see sisab ühe maa (USA) eelistatud olukorda aatomiennergia tootmise alal ja ebasoodsasse seisundisse teised maad.

¹ „Известия“, 14.09.1947

² Ibidem

Nõukogude Liidu delegatsiooni võitlusel sõjaohustajate vastu
ÜRO Peaassamblee II sessioonil.

Anglo-ameerika bloki „enamusele“ suurvõimade pealiskõrge poliitika tagajärjel ÜSÄ delegatsiooni ja ta mõttekoosluste poolt ei suudetud N. Liidul erindajail säarutada ei ÜRK-s ega ÜBK-s edu ÜRO Peaassamblee resolutsioonide elluviimisel, mis käsitlesid relvastuse vähendamist, aatomienergia keelamist ning aatomienergia probleemi reguleerimist. ÜSÄ-ÜB bloki erindajad panid vastavais ÜRO aktsioonide väike igasugused diplomaatilised ja juriidilised võtted, et nõukogude valitsuse poolt esitatud konstruktiivsed ja praktilised ettepanemised võimaldada ja diskrutseerida. Kogu selline taktika kujeldas ÜSÄ välispoliitika üldist kursori, mille eesmärgid polnud rahvusvahelise rahu kindlustamine, vaid oma majandusliku ja poliitilise ekspansiooni huvides uue sõja ettevalmistamine.

Et loia avalikku arvamust sellises avantüristlikus poliitikas ette valmistada, asusid ÜSÄ imperialistlikud ringkonnad arendama "sotsiaalselt propagandat kaudu maailmasõja paratamatusest ja Nõukogude Liidu „agressiivsusest“. Sellisemal viisil sõnavõtte ja artiklitega, mida neid ei ilmunud enam sporaadiliselt nagu igih. aastal, vaid lausa massiliselt, esinesid nii ameerika mõjukad ajalehe- ja raadio kommentaatorid (Aren Pearson, Lawrence, vennad Alsup jt.) kui ka rida poliitika tegelasi ja reaktioonilise avalikkuse esindajaid nagu: ÜSÄ kongressi esindajateroja väliskomisjoni esimees Eaton, sama koja liige Don, senaatorid MacMahon ja Hoover ning rahvuslikel parteiüks liidritel J. F. Dulles, kõnelema sellistest kapitalitundadest nagu V. Jordan, Ameerika Rahvusliku Töösteskonverentsi nõukogu president, Harwood, suurfirma "Cutler Hammer Incorporated" asepresident jne.

Kõigi selliste „mõtte avalduste“ eesmärgiks oli, nagu seda näitas A. Ždanov oma kõne mõnede kommunistlike parteide esindajate kokkutulekul 1947. aastal, „santaažerida avalikku arvamust, levitada laimue Nõukogude Liidu ja rahvade moraalitru maade näilisest agressiivsusest, ja esitada süga anglo-saxsi blokki ennast kaitsva poolte osas ja võtta temalt vastutus uue sõja ettevalmistamise eest.“¹

Imperialistlike ringkondade avalikule sõjapropagandale, mis levitas laimue tunde riikide rahvusvahelise poliitika aadressil,

¹ A. Ždanov, Rahvusvahelises olukorras, Ven. 1947, lk. 22

probleemi lahendamise tootamiseks, - röttis kursi nende otsuste
elluviimisele suunatud NL konkreetse ettepaneku „nivistamisele“
ning kõrvaltöjumisele, igasuguste omapoolsete „eetingimuste“ jüstitami-
sile ja oma imperialistlike taotluste läbisurumisele „Baruch'i plaani“ abil.
Hääditades küll nõuogude valitsuse üldise ettepanee poolt - mõista
hukka uue sõja õhutamise, reitand anglo-ameerika bloki esindajad
„demokraatlike vabaduste“ kaitsmise sildi all kõrvaltöjuma NL
resolutsiooniprojekti konkreetset osa sõjaduhutajate koristamise kohta
ning näitaksid sellega, et nad tegelikult soovivad uue sõja ettevalmista-
mist ning selle propageerimist.

IV Nõukogude Liidu diplomaatia võitlus relvastuse vähendamise ja
aatomirelva keelamise probleemi positiivse lahendamise eest liKO-s⁴
1948. ja 1949. aastal.

Imperialistlikud ringkonnad alustavad Nõukogude Liidu
vastu suunatud sõjaliste liitude loomist. LiKO aatomienergia
komisjoni ja tavalise relvastuse komisjoni töö seismapanek
USA-UK bloki poolt 1948. a. kevadel.

Nõukogude Liidu valitus jätkas ka 1948. a. järjekindlalt oma rahvaar-
mastavaat võltspoliitikat, mis põhineb kalle erineva üheseondlik-politilise süsteemi
rahuelise koosseisistentsi ja koostöö võimalikkuse printsibil. Näites, silmas-
tal nõukogude valitus sõlmis sõprus-, koostöö- ja vastastikusel abistamise lepe-
nad Lumeeniaga, Ungariga, Bulgaariaga ja Soomiga ning kehtestas diplomaa-
tilised suhted Itaalia, Hiina ja Litsialiga. Teise maailmasõja „järelandse
täieliku likvideerimise korras riidi Nõukogude Liides 1948. a. 6. kuul riikide
vaarmale aastarvikele demobilisatsioon Nõukogude Lumeest. Kogu nõu-
kogude maa ja rahvas teostas risalt ja järjekindlalt oma majanduse taasta-
mist ja sõjagaegsete hügelpuureastate likvideerimist.

USA ja ta mõttekaaslaste ning satelliitide üldpoliitiline keers oli eelre-
vale täielikkust vastandiks.

Taeralt kas kuud pärast Välisministrite Nõukoogu 1947. a. Londoni
istunega järgu nurja ajamist lääneriikide poolt organisatsioonid need samas, Lon-
donis, juuremaajalised läbirääkimised (23.02.-1.06.1948). Riide läbirääki-
miste Euroopa-riikidest osavõtjate - UK, Prantsusmaa, Belgia, Madalmaade
ja Lusemburgi - mõjutamiseks ameerika diplomaadid panid mängu kõik po-
litilised ja vüti majanduslikud mõjutusvahendid, et riide „neeldes
tera“ riid Saksamaa läänetsoonide riigitõukust lõplike vraldamise vormis-
tamist kui ka läänre-Saksamaa õrset lülitamist „Marshalli plaani“, et
selle plaani altruistlike maski all anda ameerika monopolidele võimalust
oma kapitalide „üljäänide“ soodsalt transfereerimiseks „Tuisoonias“⁴
taas elluäratataaesse monopolistlikesse ühendustesse ja vüti sõjatoöstuse
ettevõttesse. Selle si paratata nõupidamisega UK palinnas riideti jämedalt
Potsdami leket ning valmisbati ette find marionetlike „Koonniriigi“
loomises läänre-Saksamaal.

⁴ „Tuisoonias“ nimetati kolme läänre riigi okupatsioonitsoonide konglomeraati
läänre Saksamaal enne „Koonniriigi“ loomist.

Londonis toomunud firmade läbirääkimiste tõelise olemuse puuduluses olevalle nõupidamise rahajal, 17.03. 1948.a. Brüsselis toomunud riigi (GB, Prantsusmaa, Belgia, Madalmaad ja Lusembergi) vahel paeti allakirjutamine poliitilise, majandusliku ja sõjalise koostöö kohta (kestvusega 50 aastaks). Selle leppega vormistati sõjaline Lääneblokk, mis algusest peale oli suunatud nii Nõukogude liidule ja rahvademokraatia maade kui ka rahvuslik-rabastusliku liikumise vastu kolooniaals ja sõltuvais maades ning kõnede progressiivsete jõudude vastu nii metropolides kui ka periferiaals.

USA valitsuvad ringkonnad saatsid selle leppe allakirjutamisest oma poolsete "õnnistustega". President Truman tegi nel samal päeval avalduse, et USA valitsus toetab täielikult Läänebloki ideed ja selle tulevast tegevust. 11.06. 1948.a. USA kongress võttis vastu nn. "Yandenbergi resolutsiooni", mis otseselt kehtus rahvast üles toetama läänereikide sõjalist liitu; sellele resolutsioonile tuginedes alustas USA riigidiplomatia oma võrde firmade läbirääkimisi nel suuremaulatuslikel sõjalise bloki organiseerimises, mis vormistati lõpuks 1949. aasta aprillis Põhja-Atlanti "regionalise" liidule nimetuse all.

Paralleelselt eeltooduga ameerika imperiaalistlikud ringkonnad uurivad üha kõrgema USA riigielanega assigneeritavad kuluksed sõjalistes otstarvetes, nende summa ulatus juba 36%-ni riigi üldestest kuluksedest; ulvastatud jõudude isikuline koosseis riidi rahajal enneolematule tasemele (1,6 miljoni inimeseni) ning alustati õhujõudude suurendamise hiigelprogrammi elluviimist.

Sellind olid anglo-ameerika bloki poliitika "nijad", mis ilmnesid rõõmspool üldo raame. ÜRO-s enesest jätkas see blokk ja viiti USA reegli toraamajal kujul agressiivsete ürituste ettevalmistamise poliitikat.

ÜRO-s oli USA diplomaatia käsutises küllaltki suur satelliitide ring, milles küll vahel vahel enesid mõningad "oma poliitilise joone" ajamise katsed, ent need olid, kui mitte täiesti kõvalolatavad, siis vähemalt "tõttud raamidest" hoitavad. Ent Nõukogude ja ÜRO-s esindatud rahvademokraatia maade delegaate USA imperiaalistlikel ringkondadel ei õnnistunud midagi "sobitavusse" raamidestesse sisse. Briti andis see erast tunda ÜRO ja ta julgeolekukonveroge alioorganes, nii aatomenergia komisjonis kui ka tavalise relvastuse komisjonis, kust võisid alguist saada ja nii komisjonide endi kui ka julgeolekukonveroge britiaini nõude väija kosta USA hegemoonia taotlejatele kardetatavad paljastavad arutlused, mille del oli ilmu kõlajind maailma avalikes arvamises.

Seetõttu võttis anglo-ameerika blokk suuna mõlema komisjoni töösisma-panemisele.

' Põhja-Atlanti liidule nimetuse asemel on tekstis hiljem kasutusel ka selle rahvusvaheliselt tuntud lühend - NATO ("The North Atlantic Treaty Organization")

1948. a. aprillis' Üst erindaja nõudmisel AOK „eramus“ liireas' lõplikult tagasi AOK ettepanekud aatomirelva keelamise konventsioni ning aatomienenergia üle kontrolli tuostamise plaani väljatöötamise kohta ja nõudis, Baruch'i plaani komisjoni eramuse poolt modifitseeritud variandi vastu võtmist. Sellest ühenduses 7.05.1948.a. kolme riigi - Üst, US ja Prantsusmaa - delegaadid esitasid ühise dokumendi, projekti AOK kolmandaks aruandeks fulgeolekudüroogu, kus oli fikseeritud komisjoni eramusele sisukorrald aatomienenergia kontrollimise küsimustes. Aruandi projekti kõige rõhulis aga oli öeldud, et kuna nõukogu ei liitub „polevat nõus“ eramusele sisukorraldaga, siis olevat tekkivad olukorrad, mis ulatuvad üle AOK kompetentsi raamide. Seltsitu komisjoni komisjon soovitas, et seniks, kuni Saadassamblee ei otsusta, et sellisest olukorrad eram ei esestubi, rõi niiraua, kuni ulkonsultatsioonide korras. 24.01.1946.a. resolutsiooni eritriaatorid, kus on AOK alalisteks liikmeteks, ei leia, et on olemas alus kokkulepped aatomienenergia rahvusvahelise kontrolli alal, niirauaks tulevat läbi läänimised aatomienenergia kontrolli üle seisma panna, kuna tööplaani järgi läbiuorimata jäänud küsimused olevat sellised, mis ei juuudutavab rahvusvahelise kontrolli juhtiseloome.

Tastavalt AOK III aruandi projektile kolme riigi delegaadid esitasid samas omatpoolse ettepaneku, et AOK pidavab katkestama oma töö määramat ajaks, informeerima sellest fulgeolekudüroogu ja tege ma niirauasile ettepaneku, et too tootataks uuesti kogu aatomienenergia rahvusvahelise kontrolli küsimuse Saadassamblee us!²

Nõukogu ei liidu delegaat polnud selliste sisukorraldaga hoopiski nõus. Ta näitas, et on võimalik saadutada kokkulepet aatomienenergia kontrolli kehtestamises rahvusvahelises ulatusis, kui täpselt jutakse silmas liko 24.01. ja 14.12.1946.a. vastu võetud otsused. Nekt tulemb, et on tarvis esma järjekorras ^{välja töötada} konventsiion aatomirelva keelamise kohta ja see järle ka konventsiion aatomienenergia kontrollimise kohta. Ta rõhutas, et senisid vaidlusi ei aja on näidatud, et Üst erindajad ei soovi nõustuda aatomirelva keelamisega; ilma sellise keelulaga on võimatu kehtestada kontrolli aatomienenergia üle, kuna juuudab kontrolli objekt; lisaks sellele, Üst valitsus ilmselt keeldub nõustestamaast kontrolli kehtestamisega selliste ettevõtete üle, mis tegelevad aatomimaterjalide tootmisega ning ^{on võimelik ka} aatomikomnide valmistamisega.

Omalt poolt teigi A. L. Gromiko ettepaneku, et liirataes tagasi Üst jt. erindajate taotlused komisjoni töö lõpetamise kohta ning jatkataks AOK tööd kuni praatiliste abindude väljatöötamiseni niri aatomirelva keelamise kui ka aatomienenergia kontrollimise kohta.³

- 1 „uzbecmua“, 13.05.1948
- 2 „uzbecmua“, 21.05.1948
- 3 „uzbecmua“, 21-22.05.1948

lihvata aatomirelva keelamise arutamise.

Järgnevad aatomirelva küsimuse järjekorrasel arutamisel, diid USA kui anglo-saxsi bloki juhtiva jõu eesmärgid küllaltki lähinaktavad taarates kinni Hõk III aruande lõppjäreldusest, et komisjoni töi olvad jooksnuel ummikusse, USA diplomaadid, et mitte erarst saada maailma avalikkuse kriitikaobjektiks, latid Kanada delegaadid esitada resolutsiooni projekti, mille eesmärgiks oli saarutada Hõk töö täieliku lõpetamise sanktsioneerimine. See olis aja tähendamuel Suuassamblee 24. 01. 1946 a. otsuse ära meeldmest kõigi sellest fülenevate tagajärjedega, st. suure otsus olis täielikult vabastanud USA „aatomlaste“ rüid õjeldamatuks nelrastuse rüidujooksuks ja sõjalesteks avantüürideks nüüd juba ÜRO. A uue resolutsiooni „süadusliku“ ralte all.

NL ja ÜRO-s esindatud rahvademokraatia maadi delegaadid protesteerivad otsustavalt selleste kavatsuste vastu. NL juad delegaat esitas vastuvaalus Kanada resolutsiooni projektili omafloodse otsuse kavandi, mis taotles Hõk töö jätkamist, et valmistada ette ihaugiks kerkitamiseks kaas konventsiiooni projekti 14. 01. ja 14. 12. 1946 a. otsuste raimes; nelst projektidest üks juad käitloma aatomirelva keelamist ja tein-rakvusrahelise kontrolli õrganiseerimist isimusi konventsiiooni täitmise üle.²

Küsimuse arutamise käigus ilmus samuti, et rida väikeriiride (Salvador, Haiti jt.) esindajaid USA endi satelliitide leuist kujutas endak selgelt ette, mis võiks olla selleste otsuse tagajärjed, ning enam või vähem kuuldava häälega avaldavad oma kahtlusi Kanada resolutsiooni projekti juurde. Üis anglo-saxsi bloki liikmeid, Lõuna Aapira lenoon, astus koguni selgest näoliselt välja USA plaani enese vastu, sest kui võix lõhestuvalte matvjalide maagiolatöörid täielikult rahvusvahelise „ülihuusti“ käetusse, siis see büti dominioon olis korraljalt ilma oma majanduse ühest alussambast - kullakarandustest, kuna nelst kaarandatakse kuldka roos uraanimaagiga.

Ilmnunud opositsiooniliste meeloleude rahustamiseks Kanada resolutsiooni projekti parandati autorite poolt vähemalt neljal korral ja lõpuks, et „määrasjaid“ korrald kutsuda ning et Kanada resolutsiooni häältteenamusega läiki suruda, oli USA delegaate ^{sisimitud} nõutama oma õiget nägu ja ultimaatüiselt taatama, et ta ündastrvat enam ühegi parandusega Kanada projekti juurde.

Lõpuks, pärast pikki vaidlusi, 4. 11. 1948 a. 14 poolt vastu võetud otsus nägi ette, et aj Hõk balakst liigeb riige omavahel läiki konsultatsioone, et määritleda võimalusi Hõk töö uuesti alustamiseks kogu programmi ulatuses; b) Hõk jätkaku seniks tööd üksandiga uurida väikesi õrganisatsioonilisi küsimusi, mida seni pole reel läiki raadatud.³ See oli Kanada resolutsioon,

1. M. Tyceb, op. cit., emp. 67

2. A. G. Kuznetsov, Конференция междунароного права... [1948-1949], emp. 41

3. „Uzbeemua“, 5. 11. 1948

NL projekt linati enamuse poolt järjekordselt tagasi.

Vasturõõmud resolutsiooni tüne ettepanek, et AOK jätkaku tööd organisatsiooniliste piirirühmade arutamises, pidigi endost kujutama „kompromissiniidist“, mis aitavat AOK-l elu sees hoida; kuna aga esimese, põhiettepaneku osas oli kõigile teada, et soovitatud konsultatsioonidest midagi head loota pole, sest et kõik AOK alalised liikmed - juale NL-i - taotlesid komisjoni töö lõpetamist, siis ka see „kompromiss“ oli juht-illusioon.

Hinnates olukorda AOK-s, mis tulenes Kanada resolutsioonist, hoiatas NL delegaat, et kui komisjonis tõesti tahetakse otsida kokkuleket, siis on vajalik, et selle tingimused oleksid vasturõõtvavad mõlemale poolele. AOK alaliste liikmete vahelised konsultatsioonid ei saa anda positiivseid tulemusi, kui nende alused ei võta lugupidamist mingi konsulteeritava rühmi rühma arvamusel seistes, kuigi see rühm kuulub vähemuse hulka, ning ei tohi loota, et sellel rühmas läheb korda juale sündida joont, mis on soodne anglo-ameerika enamusele.¹

Läänerühmade esindajad, nagu näitas edaspidine töö komisjonis, ei soovineud aga loobuda oma „enamuseliku“ seisukohtade jualesisurumisest ning taotlesid meeliga komisjoni töö kiiret lõpetamist.

Põhiliselt samasugust taktikat - „enamuse“ seisukohtade otsesest jualesisurumist rakendatid läänerühmade esindajad Kaassamblee IV sessioonil selliselt, et nurjajada NL poolt esitatud uue konkreetse ettepaneku vasturõõtmist, mis käsitles suurriikide relvastuse vähendamist 1/3 võrra ja aatomirelva keelamist.

Nende ettepanekute arutamisel anglo-ameerika blokk asus seisukohale, kõigepealt, et aatomirelva keelamise küsimust olavat juba eelmise pärrakorra punktis all arutatud ja see langevat automaatselt toimiva arutluse vaatepiirist välja. Teisels, relvastatud jõudude vähendamine 1/3 võrra tekitab rühmade relvastatud jõudude vahel „ebavõlgase“ vastastikusel vastu. Lõpuks, relvastuse vähendamise küsimust ei saavat üldse otsustada riikide vahel, kuni pole esitatud põhjalikku informatsiooni olmasolevast relvastusest ning kuni polevat tehtestatud kõltsuhaaravalt rahvusvahelist kontrolli. Sellega ühenduses kiiditi NL ettepanekuid tembeldata „propagandaks“ põhjendusega, et... marxismi-leninismi troika eitavat rahuliku koostesestentsi. Tõsteti üles juba tuntud „reltõngimuste“ põhimõte ja väideti, et relvastust ei saavat üldse seninaku vähendada hakata, kuni pole loodud „rahvusvahelise usalduse ja julgedele õhukond.“ Selle kindlustamiseks olavat aga vaja ellu kutsuda jst käsituses olavad rahvusvahelised relvastatud jõud ja sõlmida rahulepingud Saksamaa ja Jaapaniga.

¹ „Uzbecmua“, 20.10.1948

² See üritus, teatavasti, jooksis 1947. a. suvel ummikusse, nagu seda eelmises peatükis on näidatud, just USA nõuete tõttu juale sureeda nende relvastatud jõudude sellist kompleksirühmituspiirirühmitust, mis olavat kindlustanud ameerika sõjaraie ühustele hegemoonile.

NL delegatsioon andis nile raadidele väärina vastulöögi näidates, et kui Teise maailmasõja ajal ühiskondlik-politiliste süsteemide võrreldes ei taastanud koostööd liitlasriikide vahel, siis pole mingit alust väita, et seda koostööd rahu periood rahvem taastab. Ta näitas, et NL ettepanekuid ollakse vastu seppärast, et need on tõsiselt taastuses sõjajärelajate plaanidele, mis pingutavad kõiki jõude relvastuse võidujõu intensiivistamisest ja oma rüüteliste baaside laiendamises NL rahvusnaabrites, mis on umbes viimase põlvkonnas allikas rahvusvahelises suhtes. Samas ta ühtlasi jalgastas lääne diplomaadid "teoreetised", kui marxismi-leninismi teooria väänajad.

Relvastuse vähendamise küsimuses NL delegatsiooni juht märkis, et nõukogude rüütelus on valmis "kaardid lauale panna" ja esitama täpsed andmed oma relvastatud jõudele suuresti ja relvastuse kohta eeldusel, muidugi, et seda teavad ka teised riigid kõigi relvastatud jõudude ja kõigi relvade suhtes, kaasa arvatud aatomirelv.

Ühenduses selle avaldusega tegi GB delegatsioon kaitses NL-le peale suruda selliseid eeldusi, mille arvestamine oleks tähendanud jätkelist kapitalismist lääneriikide ees. Ta teatas, et "enamuse" nõustuvad NL ettepanekuid arutama vaid sellisel juhul, kui a) NL esitab enne seda täiendavad andmed oma relvastatud jõudude kohta ja annab kõigile soovijale õiguse need kontrollida; b) projekteeritavas rahvusvahelises kontrollorganisatsioonis ühiraalsete funktsioonide realiseerimisele.

NL delegatsioon lihtsasti sellesid diktaatoritsed otsustavalt tagasi, deklaratsioonides, et diktaatoripoliitikat nõukogude riigile peale suruda ei lähe korda.

Lääneriikide bloki mitmesuguste märkide tulemusena nõukogude rüütelise konkreetset ettepanekuid lihtsasti tagasi ning peal-riija all "Aatomirelva keelamisest ja juulikuunõukogu alalistest liikmete relvastatud jõudude vähendamisest 1/3 võrra" dets 19.11.1948.a. vastu Belgia resolutsioon, millele polnud sisuliselt midagi ühist arutatava küsimusega.

Tastundetud resolutsioon algas üldise teesiga, et konkreetset tule-
misi relvastuse vähendamise alal võivad saavutada ainult siis, kui rahvusvahelise õrkonna paranemine tegevat selle võimalikeks. Edasi, vaid mööda minna juudatas õrkonna ka aatomirelva küsimust; relvastuse vähendamise probleemi osas piirdus ainult soovitusiga, et seda probleemi uuritagu edasi TSK-s, kus juures mainitud komisjoni tegeleku.

¹ A. P. Кошмаркин, Конфессия международного права... [1948-1949], стр. 75-108

isamaajoonis' ettepanekute formuleerimisega, mis käsitlevad informatsiooni kogumist, kontrollimist ja avaldamist NRO liixmesriikide tavaliisi rehvastuse ja rehvastatud j'udende suurese kohta.

Nend ebakonkreetsed ja udused „ildtreidid“, mis olid k'itretud resolutsiooni vormi, mille jualeirjale sisu sugugi ei vastanud, olid m'aratud ilmselt selleks, et teha r'aid s'uitsuutab uue s'oja ettevalmistamiseks ja rehvastuse r'ahendamise, aatomirelvra keelamise ja r'ahve kindlustamise sabotterimiselle.

USA r'altserad ringkonnad uue s'oja ettevalmistamise tempot tugevdamas.

USA r'altserate ringkondade juhtimisil arnes' uue s'oja ettevalmistamise l'airurriikide poolt kogu j'argneva, 1949. aasta kestel uha kasvava hooga. USA riigieelarve s'ojalistele rehvastuste r'ahamine r'ahvahelade elatusasest te- nirdavate kuluarvete arvel oli selgeimast n'aiters sellest, kuidas USA-s' ennes' uue s'oja ettevalmistamise palariixu uis' k'itbi, mille loomelirne tulemusena s'ojalistest teelimestest h'iget kasumitena langer kullarim uha ohtu r'ahalt suur monopolide s'ifidotsse karees r'odama.

See j'argnev tabel annab m'oringa fildi USA ^{s'ojaliste} kulutuste kasvust 1941/49-1949/50 r.o. (andmed miljoniis dollaris)

Kululiigid ja nende suuritlers'	Kinnitatud eelarve j'argi 1948/49 e.a.	% eelarve ulude l'ildsummast	Kasv eelmise aastaga r'aheldes (%%)	Presidendi ettepaneed 1949/50 e.a.	% eelarve l'ildsummast	Kasv eelmise aastaga r'ahledes (%%)
Olisesed s'ojalistel rehvast:						
a) m'aa-, mere- ja o'hu j'oudude ulalpidamiser'	11.745			14.268		21,5
b) muud rehvast	.....			.....		
Kokku	15.200	36,1	42,0	15.900	38,0	
Arvustsed s'ojalistel rehvastel:						
1. Aatomirelvra komisjoni rehvast	500			725		45,0
2. Sunimad r'ahustlirne ja r'ahvusraheliseks r'aitsetegimiseks						
a) abi Kreeval ja Tlirgile	400			5.600		
b) s'ojalis-strategiliste materjalide r'arude loomiser'	600					
.....	.....			.....		
l'ildse	.....			23.27.000	55-65	

' Andmed toodud A. J. Malini s'onarvitu j'argi julgeolekum'itruogus 10.02.1949
 " Uzbecmud, 12.02.1949

Ameerika imperialistlikud ringkonnad ei rahelolu mud. aiinuisi
 USA enda relvastumisega, vaid tõmbasid „Marshalli plaani“ ja sõjaliste
 liitude abil ra. lään Euroopariigid (us'oma sõjalised tellimused marutastid
 tunduras osat USA-s) üha kasvaval määral relvastuse võidujooksu raas
 „Marshalli plaani“ põhjal antava ali“ ühens tingimused siati 1949. aastast
 juale, et „ebi“ saavad maad maksimaalselt tõbaksid oma „kaitsealmeidest“
 Selle tulemusena „marshalli seeritud“ maad kuletasid relvastusele üle
 6 miljardi dollari, s.o. märtsa rohem, kui nad samal ajal said ali“ USA-lt
 Samal ajal USA diplomaatia pingutas jõudu, et poliitiliselt kindlustada
 äärmiselt kasuliku „hisõnne“ uute agussioorse blokkide loomise tal.

1948. a. suvest juale pidasid USA diplomaadid jirei ja äärmiselt konfi-
 dentiaalsid läbirääkimisi toori rea „Lään-Euroopa riikide rale tsustega“, et
 5 lääneriigi frantseli partii „baasi“ laiendamise alusel valmis müstendada uus,
 reulgi ilmse malt agress iirne blokk, Põhja Atlandi liit (NATO). U.04. 1949. a.
 toi mus Washingtonis rastava lüpingu allakirjutamine 12 riigi poolt (USA, Itaalia,
 Kanada, 5 häärebloki liiget, Rooma, Jaani, Island ja Portugal). Kuigi liidre
 autorid silmanähtavalt väitsid, et tegemist olvad „rangelt kaitse seloomuga“
 ühendusega, ülo regionaalsite lüpet raamus, ometi oli täiesti ilme, et see liit
 oma agussioorse toariruga on suurnatud otseselt NK ja rahrademokraatia
 maade vastu. See selgus nii liidre lüpingu tingimustest kui ra USA rale tserate
 ringkondade poliitilisest joonest.

Põhja Atlandi partii olulisi materis momentidens olid, ühelt poolt, Atlandi
 armei asutamise ja arukate USA sõjaliste baaside loomine flouist osa röt-
 vate maade toovitooriumeil; teiselt poolt, Saksimaa lääneriikide poolt
 okupieritud osade, nn. „Tuisoonia“ ristlõikamine sellisel liitu eesmärgija, rale tsada
 ära nii Saksimaa lääniosade inimressursise kui ra kurri tööstuse taastatavab
 sõjalist potentsiaali Euroopa rahvaste vastu suurnatud agussioorsitel eesmärkidel.

rende lüpingutingimuste elluviimisega paralleelselt tuostas USA rale tsu-
 ise 1949. a. suvel üda üritusi, mis olid ralsees tõendiks ilalloodud väitele.
 USA relvastatud jõudade struktuur uorganiseeriti saksia fašistlike armei juurkni-
 pide eesujul hiltelasest kindral Guderiani ettepanekute kohaselt. USA kongressi
 rdekti küüs korras aretusile sedduseelõu sõjavareustise and mise kohta NATO
 liinmüstitiikidele ning ameerika relvastatud jõudude juhid usotas kindral-
 staabi ülama kindral D. Bradley ja asusid ettevalmistuse tege ma NATO-st oda-
 võvate maade sõjajõudade inspekteerimises. 1949. a. juulis intati USA kongressi
 komisjonile kinnitamises NATO strateegiline plaan, mille põhiolesandens oli reulgi
 kiirendada lään-Euroopa riikide mile rale tsereerimist; selle kiirimise aru tamisel

¹ Muide, väärilb märrimist, et juba NATO üialg sesse koosseisi suulens riik - Itaalia -
 mille polnud mingit õbrist korrupeudet Atlandi ookeaniga, hiljem lisandens veel rarb
 sülleist „Atlandi riiki“ - Kreera ja Türgi.

31.03.1954. a. nõukoode rale tsuise rõigendat soori alarvasta läbirääkimisi selle partii-
 ühinemises, et NATO selluga laareart olomas sulatid iselõnuga sõjalises qupeeringus, et
 lääneriigid liireasid selle ettepanee tapari selliga relkoid kinnitades NATO agussioorsel
 ja NK vastu suurnatud iselõnne.

esineb USA sõjaminister Johnson avaldusega, et ta olevat isegi desarmeerimisest kõnelemise vastu. - Pole midagi üldi, keda tagajõhi USA diplomaatide "finger-tustale" relvastuse vähendamise ja reguleerimise küsimuses.

Selline oli USA ja ta liitlaste konkreetne poliitika, mis ei jätnud praegu üldse võimalust relvastuse vähendamise üldprobleemi edukas ja otsustavaks lahendamiseks!

Nõukogude diplomaatia soovitud pidas endise järjekindlusega kinni selgest ja konkreetsest rahuprogrammist: jätkata suurriikide koostööd rahvaste vahelise rahu kindlustamises, teostada relvastuse vähendamise ja aatomi-relva keelamise, lahendada demokraatia ja üldise rahu huvides Sarsamaa probleem, teostada rahulik reguleerimine Iraaniga, arendada kaubanduslikke ja majanduslikke suhteid kõigi maailma rahul.

Nõukogude valitsuse sellise poliitika baasiks oli nii oma riigi majanduse kiire taastamine ja areng sõjajärgsetel aastail kui ka üha kasvava ülemaailmse rahu, demokraatia ja sotsialismileeri aktiivne toetus.

Rahu, demokraatia ja sotsialismileeri arengus toimus 1949. aastal kolm olulist tähtsusega sündmust.

Esiteks, 1949. a. kevadel ja suvel jõudis võidurasse lõppfaasi hiina rahva ja ta kommunistliku partei edukas pikaajaline võitlus qomindanglaste ja nende ameerika imperialistidest poeemiste vastu. Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamise 1. oktoobril 1949. a. tähistas sõjajärgses maailmas ühe olulisima ajaloolise protsessi lõpule jõudmist: - rahvusvaheliselt imperialismilt oli lõplikult ära rüüstatud üle 500-miljonilise elanikkonnaga poolkoloniaalne tagamaa, mis nüüd kindlalt liitus Hiina Kommunistliku Partei juhtimisel sotsialismi ja demokraatia laavaga.

Tsiteeris, oktoobris 1949 toimus Sarsa Demokraatliku Vabariigi konstitueerimine Sarsa rahva demokraatlike jõudude poolt, mis muutus tähtsaks faktoriks kogu Sarsa rahva võitluses ameerika imperialistide lõhestustegemise ja remilitariseerimispoliitika vastu Lääne Sarsamaal, võitluses ühtsa, demokraatliku ja rahuarvustava Sarsamaa eest.

Kolmandaks, 20.-25. 04. 1949. a. oli üheaegselt Pariisis ja Prahas koos ülemaailmne Raherahuldajate esimene kongress, mis tähistas maailma avalikkuse progressiivsete jõudude organisatsioonilist konsolideerumist, kes seadsid endale ühisandeks ülemaailmse rahu, riikide koostöö, relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise ideede kandmise loiidadesse rahvamassidesse, et selluga muuta need ideed reaalses materiaalses jõuks, mis oleks võimeline organiseeritult andma vastu lööki sõjapõrutajate agressioonikaradele ja -katsetele; loiidis rahva hulhas oli kindel selline ammuugi kiips viimasest maailmasõjast ja sellele järgnenud poliitilisest võitlusest saadud kogemuste tõttu. Oma manifestis rahupõldajad deklareerisid, et "külm sõja õrutajad on läinud üle lihtsalt sõjaga ähvardamiselt selle avalikule ettevalmistamisele.

Ent ülemaailmne Rahu pooldajate Kongress kuulutas kõigi kuuldud, et rahvad on loakanud olema passiivsed ja kavatsesid võtta enesile aktiivse ja loova osa maailmapoliitikas... Me väljendame oma valmisolekut ja otsustavust võtta rahu eest, elu eest peetav lahing."

Selleses kujunes maailma poliitiline olukorrad 1949.a. kevadel, kus, ühel poolt, imperialistlik leer valmistas agressiooniks ning, teiselt poolt, rahu, demokraatia ja sotsialismileer, toetusid Nõukogude Liide võimusele ja võimude maade rahuarvestarabete rahvarahmasnidele, konsolideeres ja tugenes jätkendalt. Kõik need momendid ei jätanud muudugi oma mõju avaldada mõlta ka relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise probleemide käsitlemisele LKOs.

Relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise küsimuse arutamise LKO julgeolekukonkrogu, tavalise relvastuse komisjoni's ja aatomenergia komisjoni's 1949.a.

8.02. 1949.a. asus julgeolekukonkrogu arutama need soovitused, mida Suurbritannia IV sessioon oli taale adresseerinud oma 19.11.1948.a. resolutsioonis ja kirjaga all "Aatomirelva keelamisest ja julgeolekukonkrogu alaliste liikmete relvastatud jõudude vähendamisest 1/3 võrra". See otsus, mille võitu ei vastanud sugugi ja kirjaga, taotles tavaliselt järele, et TRK tegeleku esmajoonis vaid ettepanekute formuleerimisega, mis käsitlevad informatsioonikogumist ja kontrollimist LKO liikmesriikide tavalise relvastuse ja relvastatud jõudude suuresti kohta.

USA esindaja teigi JN-is kogu läbirääkimiste alguses ettepanek, et ei asu- taks sisuliselt arutama PA 19.11.1948.a. resolutsiooni vaid et see Saadetagu otsese direktiivina TRK-le. Selliga ta taotles ilmselt, et TRK-le antaks järele ja järele ka edasjüdi nende konkreetse ettepanekute saboteerimisest, mis nõukogude delegatsioon oli esitanud PA III sessioonile esimese sammuna relvastuse vähendamise üldprobleemi lahendamises ja mis nõgid ette aatomirelva keelamise ning suuremõõdu relvastatud jõudude vähendamise 1/3 võrra.

NL delegaat, arvestades USA rahitsevate ringkondade selliseid taotlusi, teigi ettepanek, et järele ei järele PA 19.11.1948.a. resolutsiooni lihtsa tendl- damisega, vaid arutaks seda ka sisuliselt, ning esitas oma poolse resolutsiooni projekti, mis konkretiseeris nii TRK kui ka AOK lähemaid ühisandmeid nende NL ettepanekute raamios, mis olid PA III sessioonil olnud aluses' relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise üldprobleemi arutamisel.

¹ Третьи всемирный конгресс сторонников мира, М. 1950, стр. 490, 491

Nõukogude esindaja poolt 8. 02. 1949. a. julgeolekunnõukogule esitatud resolutsiooni projekt lähtus konstateeringust, et mõned riikide imperialistlikeud ringkonnad näitavad üha kasvavat aktiivsust uue sõja ralla-
 pööstmise poliitika toostamisel, milleks nad on loonud agressiivsed grup-
 pingud ja liidud, suurendavad relvade tootangut ja loovad õu- ja mori-
 jõudude baasi maailma kõiges nurkades; samuti juhiti selles tähelepanu
 sellele, et pole täielikud üga elle riided lihtegi SA otsust relvastuse vähendamise,
 aatomirelva keelamise ning aatomirelva probleemi lahendamise küsimustes.

Selle resolutsiooni projekti otsustav osa nõgi ette: a) teha TRK-le ühisandeks
 väija töötada ja esitada 1. 06. 1949 aastaks julgeolekunnõukogule 5 suurriigi-
 ja alalise liitme relvastuse ja relvastatud jõudude 1/3 võra vähendamise plaan
 elluviimise tähtaegaga 1. 03. 1950. a.; b) teha SA-⁶le ühisandeks esitada hiljemalt
 1. 06. 1949. a. konventsiionide projektid nii aatomirelva keelamise kui ka aatomi-
 energia üle kontrolli toostamise kohta; c) pidada tarvilikust luua SA raames
 rahvusvaheline kontrollorgan, et see jälgiks ja kontrolliks nii aatomirelva keela-
 mise kui ka relvastuse vähendamise elluviimist; d) lugeda tarvilikust, et ja ala-
 lised liidmed esitaks mitte hiljem kui 1. 03. 1949. a. täielikud andmed nii nõegi
 relvastuse liitme kohta, kaasa arvatud aatomirelva, kui ka relvastatud
 jõudude kohta.¹

USA delegaat vastandas NL ettepanekule uuesti SA 19. 11. 1948. a. resolutsioo-
 ni ja nõudis, et see saaditaks ilma arutluseta edasi TRK-le, juudis sellega oma
 seisukohta fuak suruda rogu SA koosisile.

NL esindaja, raatuses sellele, näitas, et anglo-amerika bloki surudes
 19. 11. 1948. a. riigisambles peale eba konkrats ja riikide resolutsiooni, mida
 USA delegaat ^{nüüd} kramplikult taotleb automaatselt edasi saata TRK-le, jidas
 silmas eesmärgi: juhtida SA objektive uurimise tehnikusse, et sellega luua
 olukord, kus bloki liitmeil oleks võimalus igasuguste taustusteta ja brutata
 relvastumise võide jooksu. Surasta nõukogude ettepanekud on ügati konstruk-
 tiivsed - nad esitavad konkreetsed abinõud ja näitavad liitme tähtaja relvas-
 tuse vähendamise ja aatomirelva keelamise plaani elluviimises. „ kui aga
 ükskõik milline maa tub ettepaneku reele: lihendada aatomirelva keelamise
 konventsiioni ja 5 suurriigi relvastatud jõudude 1/3 võra vähendamise
 plaani esitamise tähtaega, siis nõukogude delegatsioon on melledi valmis
 arutama neid ettepanekuid,“ lõpetas SA. dialik.²

USA delegaadi poolt juhitud enamus julgeolekunnõukogus, juudis hoi-
 duda konplikatsioonidest maailma avalikkuse aruail, mis oleksid võinud
 tekkida juhul, kui nad oleks avalikult väija astunud NL konkreetsete ettepa-
 nekute vastu, - võttis kasutusse nn. „ väikimise randidõu“ taktika, s.t.
 nad ei hääletanud otsiselt nõukogude resolutsiooni projekti vastu, vaid

¹ „Izbeemua“, 10. 02. 1949, BICC, 1949, 09, emp. 279-281. (vt. näisoleva tööle 27)

² „Izbeemua“, 12. 02. 1949

Ka TRK-s jätkas anglo-ameerika blokk oma harilikku tegevust.

Kui komisjoni pärast 6-kuust vaheaega, uuesti oma tööd alustas, tegi USA delegatsioon kohe ettepaneku, et TRK oma töö piirdeid - vastavalt SA 19.11.1948a. sisutule resolutsioonile - vaid ettepanekute formeelise vormisega tavalise reaktiivsuse kohta käira informatsiooni kogumise, kontrollimise ja avaldamiseks. Projektis polnud sõnagi informatsiooni kogumisest aatomirelva kohta ning mindi rääkides mööda komisjoni põhieesandest - reaktiivse vahendamisest. Selle asemel alustasid anglo-ameerika bloki liikmed käivitamisest sõjakäike SA 19.11.1948.a. resolutsiooni - pealõika vastu („aatomirelva keelamisest ja ju alalaste liikmete reaktiivsete jõudude vahendamisest 1/3 võra“), mis oli reell ainsaks „järelejäetud“ põhieesandest, mida SA oma 14.12.1946.a. otsusega oli juustutanud TRK ette.

Nõukogude delegatsioon J. A. Malin näitas, et USA esindajad, kelle ettepaneku piirata komisjoni tööd vaid reaktiivse informatsiooni kogumisega tavalise reaktiivsuse kohta, mängivad ebacausaal mängu, kuna nad nõuavad riikidelt riikidelt informatsiooni reaktiivsete ja reaktiivsete jõudude kohta, kuid samal ajal taotlevad aatomirelva puutuvate andmete varjamist. Sellise ettepanekuga nad vaid püüavad kõrgendada oma luureorganite spionaažitegevust uue sõja ettevalmistamise eesmärkidel. Konstateerides, et USA ettepanekud on täielikult vastuvõetamatud, kuna nad on suunatud reaktiivsuse vahendamise üldprobleemi lahendamise lahustamiseks, nõudis NK esindaja, et TRK asuks rünnakumatult tegelema oma põhieesandega: konkreetsele akindude ettevalmistamisega reaktiivsuse vahendamiseks, kaasatud aatomirelva keelamine.

USA delegatsioon, kuna ta polnud võimaline õigustama oma seisukohti, rüüdis kasutusse oma harilikku direktiivmetodi ja nõudis, et komisjoni asuks rünnakumatult häirida USA resolutsiooni projekti ilma selle idasise aretamiseta. Harilikku häiritegevusega võeti resolutsioon vastu ja suunati juhendina komisjoni töökomiteesse.

Suga kohe pärast seda, kui AOK ja TRK olid raeru uuesti tööle asunud, organiseerisid USA valitsevad ringkonnad nende komisjonide töö faktilise paralüüsimise.

Kõik see toimus ajal, mil jõudsid lõpul kultuuridevahelisel läbirääkimised NATO loomisest. Selle uue sõjalise bloki organisatorid taotlesid tegeleda võimalikult ilma igasuguste „rääkivate“ taustusteta. Selleks, et poluks karta võimalikke „üllatusi“ nii AOK kui ka TRK istungeil ameeri imperialistide sõja ettevalmistamisele suunatud poliitika rehtes, riisid USA esindajad mõlemad komisjonid uuesti täielikku tegevusetusse nende põhieesandete lahendamise küsimustes. Veelgi enam, kui NATO lõpuks oli lõpuks alla kirjutatud, nad alustasid uuesti oma pingutusi, et mõlemad komisjone täielikult lihvideerida.

1 „Uzbecmur“, 27.02.1949

Selle eesmärgiga kutsuti kokku 29.07.1949.a. AÕK ametlik istung. päevakorraga: 1. Töökomitee aruande läbivaatamine, 2. komisjoni töö lõpetamine. Esimesel punktil all komisjoni liiklaid reaktiiv tagasi 17.03. ettepanekud ja kinnitas USF poolt inspireeritud töökomitee aruande, mis käsitles „Baruuri plaani“ alusel planeeritava rahvusvahelise kontrollorgani struktuuri, seemide ja tabelite „uurimise“ tulemusi ja loobus esugi kõnelema aatomirelvade keelamise küsimusest. Aatomirelvade keelamise mõtte lõplikku mahamatmise tahtsid NATO organisatsioonid aga saadatud komisjoni töö enda lõpetamisega. Põhjus oli sellis, et kuigi USF ka teiste NATO riikide agussioorsed ringkonnad tahtsid osale saada aatomifommi „hiredist“, kuna USF kindralstaabi ülem Bradley oli lubanud aatomifommi NATO-sse „reimervana“ kaasatua.

Nõukogude delegaat I. Manuil'ski oli otsustavalt vastu komisjoni töö lõpetamise frorokatsioonile ettepanekule, kusjuures ta rõhutas, et USF delegatsioon ja talle kuuluvad enamik riigid komisjoni töö meeliga ummikusse ja talavad niid kasutada tekkivad olukorda, et tala lõppe kogu komisjoni olemasolule.²

AÕK enamus, vaatamata NL delegaadi protestidele, kiitis seiski heaks USF ettepaneku: katkestada komisjoni töö määramatuse ajaks, seejuures põhjendusega toodi ettepanek, et kuna vastavalt Põh. H. 11. 1948.a. otsusele olivat alanud AÕK alaliste liikmete vahelised konsultatsioonid, siis peidvat otsustada kohane enne konsultatsioonide lõppemist AÕK tööd jätkata.

Mõni päev hiljem, 1.08.1949.a. toimunud TõK kokkukokkumisel oli samalaadne tagajõhi. Komisjoni tööorganid, olles tagasi liiratud NL konkretsed ettepanekud 17.03.-st, olid vastu võtnud frantseisi delegaadi poolt esitatud nn. töödokument, mis käsitles raid tuntud „informatsioonirogu mise“ küsimust.

Muinitud päeval toimunud komisjoni istungil USF delegaat esines ettepanekuga: kiita heaks see töödokument ja katkestada kogu komisjoni töö määramatuse ajaks.

NL delegaat S.K. Tsarapkin oma sõnartus astus järsult väga selise ettepaneku vastu, näidates konkretselt faktide rajal, et komisjoni töö senise nurjumise eest on vastutavad laonriigid, kuna just nende kangekaelse vastusisu tõttu relvastuse vähendamisele ja aatomirelvade keelamisele on komisjoni kolmeaastase töö tulemusena raid sisutu „töödokument“. Kuna USF relvastuse vähendamise asemel tuustab relvastuse ja relvastatud jõudude suurendamist ja laiendamist, siis selle tõttu USF valitsuvad ringkonnad tahavad maha mätta ka kogu relvastuse vähendamise probleemi peites end igasuguste „tööplaanide“ ja „töökokumentide“ taha. USF esindajad juhivad seeläbi imperiaalselise ringkondade seisukohtadest, mida jageldas väga kujurald USF koostöömister Johnsoni avaldus 29.07.1949.a., mil too deklareeris, et USF ei saavat osale võtta ülesti desarmeerimise kohta käivate kokkulepped.

¹ M. Tyceb, of. eit., emp. 79

² „Uzbecmeri“, 2.08.1949

Konkreettina nõukogude erindaja teatas, et ta ühvi aksepteerida „töödokumenti“ alusena komisjoni edasisele tööle, mille jätkamist nõukogude valitsus taotleb, kuna see dokument asendab relvastuse vähendamise alinõude konkreetse ülesande andmete kogumisega USA luure tarris.¹

TRK ameerika meele eramus aga läis nõuda kõigest neist reenvalt põhjendatud süzekortadest ja „tembeldas“ USA resolutsiooni, millega komisjoni töö faktiliselt lõpetati.

TRK töö nurjumine rullus imperialistlikes ringkondades enli vanja-
matu hameele, kuna see räästas neil rööd edasise võidujooksu teostami-
ses nii tavalise relvastuse kui ka, vüti, aatomirelva alal. Vahetult järg-
misel päeval püüas komisjoni töö seismapanekub tugi president Truman
demonstratiivse avalduse, et ta olevat rahel progresziga, mida USA militaris-
tid olevat saonetanud aatomirelva „väljaarendamise“ alal.

Neis sis, mõlma komisjoni - nii TRK kui ka TRK - töö nurjaajamine
jüdi ameerika imperialistide ravad järgi melei hõlbustama relvastuse edasest
ja reel kiiremat suurendamist agressiivse NATO rüaanes, mis müidugi ei jätnud
üles kurrimaba püüest kogu rahvusvahelisel arenel.

Välja kujunenud jünu rahvusvaheline olukord ja sõjapöö kaks nõudsid,
et nõukogude diplomaatia tugerdaks nelei oma võitlusest rahu kaitses ja
agressiooni kõrvanud ohe vastu. Selle võitluse lähimaks areneks kujunes
ÜRO Saassamblee IV sessioon.

Nõukogude Liidu delegatsioon võitluses relvastuse vähendamise
ja aatomirelva keelamise küsimise positiivse lahendamise eest ÜRO
Saassamblee IV sessioonil.

Flushing Meadows's

20.09.1949.a. avati New Yorgi lähedal ÜRO Saassamblee IV sessioon.

Kogu sessiooni töö algpäenil, 23.09., esines NL juadeliigat L. J. Võsinvi üldläbi-
raiairumiste korras sessiooni täiskogul pikema kõnega, milles analüüsiti
põhjalt üldpoliitilist olukorda.² Sillas kõnes nõukogude delegatsiooni jünt
tõestas reenvalt näidete raxal, et samal ajal kui USA ja ÜB poliitika õnes-
tab ÜRO alusid ja on suunatud uue sõja ettevalmistamisele, NL on
järginud raval rahu kaitses. Lõpukokkuvõtteks ütles NL delegaat ettepa-
reku: 1) mõista hukka rias maades (vüti USA-s ja ÜB-s) teostatav uue sõja-
ettevalmistamine; 2) tunnustada aatomirelva ja tuurte massilise hävitusse relva-
de kasutamise konkreetset üRO-ssi keelulemisega; 3) avaldada ües meel-
selt sooni, et USA, ÜB, Hiina, Prantsusmaa ja Nõukogude Liit sõlmiks omi-
vahel rahu kindlustamise pakti.³

Läinerevüide arsenalil polnud jäänud enam müid vahendeid NL kon-

¹ „Известия“, 3.08.1949

² Л. Д. Коминский, Вопросы международной права... [1948-1949], стр. 499-509

³ ВТСС, 194909, стр. 449-450

Samaist raamust olid kantud ka NL järgkordsed ettepanekud PA IV sessioonile aatomienergia laendamiseks. Nüüd ettepanekus nõuti, et tuleb pidada lubamatust edasist venitamist praktiliste aluste vastuvõtmisel. ÜRO peab aatomirelvatõrjumusteta keelamiseks ja et tuleb teha ühisandeks AOK-le alustada uuesti tööd ning veeritamatult asuda nii aatomirelva keelamise kui ka aatomenergia üli rahvusvahelise kontrolli kehtestamise konventioonide välja töötamisele eesmärgiga, et need konventioonid sõlmitaks ja kehtestataks üheaegselt.¹

Vastuvõetavaks sellele taotlus auglo-amerika blokk endiselt jätkata oma obstruktsioonimeetmeid nõudmaks ühtlasi NL ettepanekud aatomirelva keelamise kohta raudselt riietatud raudlustesse staadiumide prioriteetide ümber aatomenergia kontrolli küsimuses ja aatomirelva keelamise probleemid alluvalt tähtsuse ümber. Sellele lisanduvad veel ka uuemaid raieid, et NL ettepanekud tulevat tagasi lüüa ka mingi sugustel „teaduslik- tehnilistel kaalutlustel“, millest toetavad „täiel määral“ USA kontrolliplaani põhiteese. Nagu NL esindajad olid näidanud juba vaidluse ajal AOKs ja PA-is, polevad sellel viimaselgi „uudisel“ mingit alust.

Ent vaatamata sellisele „vastukampaaniale“ oli NL teadaandel ja ettepanekul nii suurt mõju, et isegi üks USA sõltuvamaid satelliite, kahti delegaate, esines oma poolsete konkreetsete ettepanekutega, et aatomirelva kuulutatagu väljastpoolt seadust ning aatomirelva keelu ja aatomenergia rahvusvahelise kontrolli kehtestamise otsused võetagu vastu ja kehtestata tagu üheaegselt; samuti loodagu 12-liikmeline alamkomisjon, mis koos teemaajutisra spetsidega koostagu tähtajaga 31.05.1950.a. vastavate konventioonide projektid ja deklaratsioonid projekti viimide sugustest ja kohustustest aatomirelva suhtes.²

USA delegatsioonil tuli PA kuuluarides oma satelliitidele järele tõsiselt „puhki karatada“, et kindlustada nende toetust Prantsus-Kanada resolutsiooni projektile, mis kaotselt - AOK aruannete harskiitmise teel - taotles „USA plaani“ aatomienergia tunnustamist ja AOK tegevuse asendamist komisjoni 6 alalise liikme konsultatsioonide lõpmatu jätkamisega. Vaatamata sellistele mõjutustele jäi PA spetsiaalset poliitkomitust NL ja Prantsus-Kanada resolutsioonide võrval figüreerima veel isegi karb (India ja Austraalia) esisesvat resolutsiooni projekti, mis näitasid opantriooni tegevust USA-AOK bloki taotlustel.

Kaälteenamusega õnnestus sellel blokil lõpuks viimse 23.11.1949.a. Prantsus-Kanada resolutsiooni läbi sõuda. AOK tegevus oli sellega määratud kui mitte suremale, siis vähemalt varjesurmale.³

¹ „Ugbeemus“, 12.11.1949

² „Ugbeemus“, 11.11.1949

³ 12.01.1952.a. AOK lõpuks lindendatigi FRK-ja ühiselt ÜRO desarmeerimiskomisjonis. Meide, ka süsündmus konstateeris oma moodi sidal partei, et USA on raotanud monopolid nii aatomenergia kui ka aatomirelva alal.

Relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise üldprobleemi aretas
ÜRO 14. sessioon ka viimastena, kusjuures aluseks oli TRK poolt vastu
võetud nr. "Prantsuse töödokument" 14. sessioonil 19. 11. 1948. a. vastu võetud
resolutsiooni, "Aatomirelva keelamisest ja jn alaliste liikmete relvastuse ja relvastatud
jõudude 1/3 võrra vähendamisest" kohta.

14. sessioonile esitati selles küsimuses Prantsuse-Norra ühine resolutsiooni-
projekt, mis peaaegu sõnasõnaliselt kopeeris 14. 11. 1948. a. resolutsiooni andmete
kogumise kohta tavalise relvastuse ja relvastatud jõudude üle, oluline raskus seisis
vaid - pealühjas. Lühis projekt pidi ette asendada küsimuse senine "ebamugav"
jalutite uuega - "Resolutsioon tavalise relvastuse ja relvastatud jõudude rege-
leerimise ja vähendamise kohta".

NL delugaat J. F. Molin rõhutas seda resolutsiooniprojekti kritiseerides,
et mõned riigid, esmajoones USA, ei soovi, et relvastuse vähendamise ja aatomirelva
keelamise küsimuse lahendamise, samuti ka rahvusvaheline korraldus küsi-
muses, oleks rajatud kõigi ÜRO liikmesriikide ja ÜRO printsiipi toetavate riikide
õigestatud huvide arvestamisele, mitte aga ei lähtuks mingisuguse riikide rüh-
ma huvidest, mis taotleb oma riitsalt igasuguseid eesmärke. Ta rõhutas, et rel-
vastuse ja relvastatud jõudude vähendamises ning aatomirelva keelamises
on tarvis esitada täpsemad ardmad riikide relvastuse üle, seepärast esitatagu
materjalid kõigi relvastuse liikide kohta, kausia arvatakse aatomirelva, mitte
aga jõududa nr. tavalise relvastusega.

Nagu võis oodata, USA ja ta kaasosaliste häältega suuresti läbi
Prantsuse-Kanada resolutsioon, mille ilmsiks lõppesmärgiks oli muuta TRK
USA luureorganite filiaaliks.

Küsimis, 1948. ja 1949. aastal NL diplomaatia tahtis endiselt unda pool-
sete konkreetsete ettepanekude kaudu praktiliste ahindude tarvitusele rõh-
mi selleni, et alustada relvastuse vähendamise probleemi arjalise lahendamise,
kui ka selleni, et saavutada aatomirelva keelamine ning kontrolli kehtestamine
selle keele täitmise üle ja ka aatomirelva enese kasutamise üle piirides, mis pea-
rad silmas riikide sõnraiansuse printsiipi ning nende seadustikku hure.

USA valitsvate ringkondade ja nende mõttekaaslaste diplomaatibaga
iseloomustas mitte üksi piirata nende probleemide arutamist ning taotlus
"ära uputada", jätta kõvaks ja ignoreerida NL ettepanekuid, vaid seadumööda,
kuidas neil õnnistus luua igasuguseid sõjalisi blokke ja liite, nad asusid taotlema
AOK ja TRK surmaunne niigitamist, et need ei sigaks nende ^{ringkondade} suvel sõjalise orientee-
runa poliitika tootamist, s.o. kiillaldaselt tugera soomestatud reerika loomist
nii lätude teel kontsentreeritud sõjaliste jõudude abil kui ka "auxartust aralavate"
aatomirelva tagavarade näol, et alustada oma imperialistlike ekspansiooni-
ja hegemooniajenduste elluviimist esmajoones NL ja rahvademokraatia maade
arvul.

1 "Tšabga", 24. 11. 1949

laianeriinide sellise poliitika ühes taktikalises otsuses oli, muuhulgas, ka laiema rämpaania organiseerimine Nõukogu liidu rastra nii LILO-s kui ka väljaspool seda. LILO PA IV sessiooni päevakorda oli sel otstarbel võetud isegi eriline punkt - panvotserenud tšiangkai'sestliku kliiri esindaja „suudistus“ NK aadressil, et riimane olvab rixxened Hiina - srsvL l'põnguid ja rahel seganud Hiina kodusõtta selle kliiri korjere!

NK delegatsioon liixes sellisel väärsu'idistused kui paixafidamatud tagasi nixz rastvaxalvud sellistele insinratsoonidale töstis lile keiximeese, et Hiina Rahvabariigi delegatsioon kui hiira rahva ainuke seaduslik esindaja paixasüma Hiina esindajatele mõõratud kohtadel nii LILO kaassa'mbleel kui ka muudis organitel!

Kuivõrd laianeriigid u'ndustunend rahuldama seda õigustatud nõud-
müst, siis protestis selle vastu, et tšiangkai'sestliku kliiri esindajail võimaldati
jaidida edasi Hiina esindajatele keeldvatile kohtadel LILO organil, NK esin-
dajad tõmbesid ajatiseks tagasi võinid nende organite tööst. Sellega ühen-
dusis NK delegaadid lahusesid nii julgolekumõukozu koosolekult (13.01.1950)
kui ka AOK alaliste liikmete nõufidamiselt (19.01.1950) ja TRK istungilt
(27.04.1950). Nende sündmustega võib lugeda lõppuneks esimest peimast
perioodi relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise probleemi väistele-
misel lähened Rahvaste Organisatsoonil rocamed.

Lõppkokkuvõte

Relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise ning aatomienergia rahulikeks otstarveteks kasutamise probleemide arutamise ÜRO mitmesuguseis organeis aastatel 1945-1949 demonstreeris kujunalt nõukogude diplomaatia järjekindlat võitlust nende probleemide täieliku ja tõlgase lahendamise eest, mis olks oluliseks panuseks üldise rahu ja julgeoleku kindlustamisse ja pinge vähendamisse rahvusvahelistes suhetes.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni asutamisega oli loodud rahvusvaheline organ, mis pidi oma põhikirja järgi kaasa aitama riiidevahelisel koostööl rahu ning rahvaste julgeoleku edasises kindlustamiseks. Selle eesmärgil võttis liko Peaassamblee vastu kaks kardinaalselt tähtsusega otsust: esimise 24. 01. 1946. a. aatomienergia aineuiksi rahulikel eesmärkidel kasutamise kindlustamiseks ja teise 14. 12. 1946. a. relvastuse ja relvastatud jõudeole vähendamises ning aatomirelva keelamiseks.

Nõukogude liidu delegatsioon ÜRO-s võttis aktiivset osa mõlema otsuse ettevalmistamises, kusjuures ta oli relvastuse vähendamise ja aatomirelva keelamise probleemi tõstatamise peainitsiaatoriks. Selle probleemi esitamiseiga Peaassambleele ta taotles, esiteks, tõstatada relvastuse vähendamise küsimuses eesmärgil anda tõuge selle suunaliste konkreetsete abinõude väljatöötamisel; teiseks, lahendada radikaalselt aatomienergia probleem aatomirelva keelamise ja selle keelu täitmise üle rahvusvahelise kontrolli kehtestamise tul. Nende küsimuste edasise arutamise käigus nõukogude valitsus konkreetsuris oma varasemaid üldisi ettepaneeuid ja nõudis: 1) et 5 suurriiki - julgeoleku nõukogu alalist liiget vähendaksid oma relvastatud jõude üle aasta jooksul $\frac{1}{3}$ võrra; 2) et keelataks aatomirelv ja et üheaegselt sõmitaks kaks konventsiooni sellise keelu teostamiseks ning aatomienergia kasutamise kontrollimiseks.

Ent USA valitsuvad ringkonnad, kasutades ära blokeerumist GB imperialistlike jõudedega ning oma mõju mitmesuguste Lääne Ameerika ning Lääne-Euroopa valitsuste suhtes, alustas mõlema probleemi ülestõstmisest peale süstemaatilist vastutöötamist nõukogude valitsuse üldmaailmised taotlestele.

Relvastuse vähendamise küsimuse üldisel justitamisel oli USA delegatsioon küll Praassamblee vastava resolutsiooni põhiautoriks, kuid hiljem ta kasutas kogu oma poliitilist mõju Liko liikmesriikide suhtes, et kinni külmutada isegi selle üldküsimuse edasine arutamine, võne- mata selle lahendamisest, ja et suunata Liko-d noxitsemiseli fisisi- muste kallal, mis vastavad USA valitsuse egoistlikele huvidele.

Tõstnud üles rahvusvahelisel areenil aatomenergia kasutamise probleemi, juhidis USA valitsus seda ära kasutada selleks, et luua kind ja tööriist oma hegemoonia kehtistamises kõigi riikide üle kogu maailmas. Seda es- märgi pidi teenutama ameerika monopolistlike ringkondade poolt esile tõstetud „Baruchi plaan“ ning selle alusel projekteeritud „ülitriist“ aatomi- energia tootmise alal.

Selle plaanil oli ka oma kõrvalüle'sanne, mis seisis selles, et kontrolli kehtistamisega selle „ülitriisti“ kaudu tuu maru'tuse toorainete maanide üle ilmselt taristada tüstel riikidel, eriti aya Nõukogude Liidul, aatomi- energia saamise eksperimentaalsete aluste ning tootmise tehnoloogia väljatootamist, et sellega kindlustada USA-le aatomirevra monopolne valdamine.

Tiimatamainitud eesmärgi, aatomirevra monopolse valdamise kindlus- tamises' röttes USA diplomaatia kasutuseli igasugused vahendid, et ajada nurja nõukogude valitsuse katsid asuda konkreetselt lahendada relvas- tuse vähendamise üldprobleemi vastavalt Liko Pt 14.12. 1946.a. otsusele, mis esmajärgulise ülisardena nägi ette aatomirevra keelamise toostamise.

Kõige selle tagajärgel nõukogude diplomaatidel ei õnnestunud ei pai- ga'st nihutada ega lahendada ei relvastuse vähendamise üldprobleemi ega ka aatomirevra keelamise küsimust. Ent nad kasutasid edukalt ära Liko tribuüini USA valitsuse ja ta kaasosaliste imperialistlike kavatsuste kinninigelutamises.

Liko-s peetud ägedate sõnalaringete taga peitus reel teinegi oluline po- sitiinne moment Nõukogude Liidu suhtes. Nende vaidlustega võideti aaga, mille kestel nõukogude triadlast ja insenerid võtsid ilma väliste kompli- katsioonideta toostada oma uurimistöid ning toostuslike katsid aatomenergia tootmises', mille tagajärgel USA monopol sel alal osutus lixridevra's juba 1947.aastal ning 1949.aastars ameerika imperia- listid laxrand olemast ka aatomirevra ainuvaldajaks. Sellel momendil oli aya oluline tähtsus rahvusvaheliste suhete edasises arengus - USA impe- rialistlikel ringkondadel oli kaalukos tüemp väest ära loõduel.

Sellele vaatamata juhidis USA valitsus reel suurema juurestus- jõuga revra, resinixurevra valmistamise ning sõjalise avantüüri organisee- rimisega koreas oma väliskolitiika ekspansioonis' peajoont jätkata. Kuid vaatamata hiigelsuurteli pingutistele, ameerika imperialistidel ei läinud korda korea raxvast ja talle appiirutaneel hiina rabalast- lisse põlvredeli sivruda. ja vastuses USA valitsuse teadaandele, et

1952. a. lõpus toimus USA-s resinkorporni katsimine, ilmus 1953. a. augustis TASS-i teade, et ka resinkorvula alal pole USA mingiks monopolistiks. Texinud duxorol sundis USA valitseraid ringkondi asuma manöör-
dama. USA president Eisenhauer esines 1953. a. detsembris LHO-s kõnega, milles ta tegi ettepaneku alustada konfidentsiaalsel läbiräärimisi aatomenergia küsimustes. See tähistas USA „monopoolse“ seisundi lõpliku varingut tuumarelvastuse alal.

Nõukogude valitsus, raatamata sellele, et nõukogude teadlastele ja inseneridele on teada tuumarelvra valmistamise saladused, on jäänud truues oma seisukohale, et relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise probleemi lahendamise raames juab leiderma kort ka tuumarelvade tingimusteta keelamisele. Selle tõehoiuks on Nõu valitsuse ettepanekud 10. maist 1955. aastast LHO disarmeerimiskomisjonile, mis läheneid relvastuse vähendamise probleemile ja aatomirelvra keelamise küsimusele uuest raatenurgast, raiga läheda sest GB ja Prantsusmaa seivstele seisukohadele.

Kuirdod aga läänereigid ei nõustunud nende ettepanekutega: ei otsustanud siiski keelata aatomirelv ja jätta see raaja riikide relvastusest, siis nõukogude valitsus esitas 1956. a. märtsis uue ettepaneku, milles relvastatud jõudude ja tavalist tüüpi relvastuse vähendamise küsimust ei seostata otseselt kokkeelpe saarutamisega tuumarelvra keelamise küsimust. Seejuures rõhutati, et nõukogude valitsus pooldab endiselt tuumarelvade täielikku ja tingimusteta keelamist ning nende raajalulitamist riikide relvastusest.

Nõukogude liidu diplomaaia, raatamata imperialistlike ringkondade igakütsele vastutigerusele nii LHO raomes kui ka raajaspool seda, nii 1945-1949 aastatel kui ka tänapäevani raaja, pooldab ja raaitseb relvastuse üldise vähendamise ja aatomirelvra keelamise probleemi positiivset lahendamist üldise rahu ja rahvusrahelise julgeoleku säilitamises, rahvusrahelise fireruse lõvendamises ning selleks, et kindlustada fixe maks perioodiks erinevatesse ühiskondlik-politiilistesse süstemidesse kuuluvate riikide vahelst rahelikkue koosersistenti.

Tälgarõte kolme suurvõrri välisministrite Moskva nõupidamise komisioonist ettepanemise kohta Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile asetada aatomienergia üle kontrolli teostamise komisjon selle organi- satsiooni raames.

VII

„Aatomienergia üle kontrolli teostamise komisjoni loomisest
Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni poolt“

Aatomienergia küsimuse käitlemise puudetas komisjoni loomist Ühine- nud Rahvaste Organisatsiooni poolt.

Nõukogu liikrid, Ameerika Ühendriikide ja Ühendatud Kuningriigi minist- rid leppisid kokku esitada Ühinenud Rahvaste Raassambleele ettepanemine selles, et Ühinenud Rahvaste Organisatsioon asetaks komisjoni probleemide uuri- miseks, mis keskuvad üles ühenduses aatomienergia avastamisega, ja teiste sellega seotud küsi- muste uurimiseks. Nad leppisid kokku kehtsuda teisi julgeoleku- nõukogu alalisi liikmeid, Prantsusmaad ja Hiinat, ja samuti ka Kanadat ühinema nendega, et võtta enesetele initsiatiiv järgneva resolutsiooni esitamiseks Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Raassamblee esimesele sessioonile:

„Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Raassamblee otsustas asetada komisjoni koostöös ja kompetentsiga, mis on esitatud allpool, aatomienergia avastamisega ühenduses üleskerivate probleemide ning muude sellega seotud küsimuste uurimiseks.

I Komisjoni asetamine

Käesolevaga Raassamblee asetab komisjoni kompetentsiga, mis on ette nähtud allpool II alajaotuses.

II Komisjoni suhted Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni organitega

a) Komisjon peab esitama oma aruanded ja sooritused julgeolekunõu- kogule ja need aruanded ja sooritused avaldatakse, kui julgeolekunõukogu nõuab ja julgeoleku huvides ei anna teistsuguseid korraldusi. Etteantud juhtudel peab julgeoleku nõukogu need aruanded edasi andma Raassambleele ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmeile ning samuti Majanduslikule ja Sotsiaalsele Nõukogule ja teistele organitele, mis kuuluvad Ühinenud Rahvas- te Organisatsiooni süsteemi.

b) Seetõttu, et julgeolekunõukogu vastavalt Ühinenud Rahvaste Orga- nisatsiooni põhikirjale kannab peamiselt vastutust rahvusvahelise rahu ja julge- oleku säilitamise eest, ta hakkab andma komisjonile direktiive ja näpunäiteid küsimustes, mis puutuvad julgeolekusse. Nii küsimuses komisjon hakkab andma oma tööst julgeolekunõukogu ees.

iii Komisjoni koosseis.

Komisjon peab koosnema nende riikide esindajast, mis igast ühest, kes on esindatud julgeolekukomitees, ja kaardast, kui see riik ei jutu olema julgeolekukomitee liikmeks. Igal esindajal komisjonis võib olla sellisuid abilisid, keda ta peab tarvilikuks.

iv Protseduuri reeglid.

Komisjonil on selline aparatuur, mida ta peab tarvilikuks, ja ta esitab sooritusel oma protseduuri reeglite kohta julgeolekukomiteele, kes need kinnitab protseduurilist laadi kirimisestena.

v Komisjoni kompetentsid.

Komisjon peab rüüritamatult asuma oma töö juurde ja uurima probleemi kõiki faase ning esitama aegajalt nende kohta sooritusi, millisuid ta peab tarvilikuks. Britid peab komisjon tugema kindlaid ettepanekuid:

- a) rahuliku eesmärkidel põhilise teadusliku informatsiooni vahetamise suhtes riikide maade vahel;
- b) kontrolli suhtes aatomienergia üle ulatuses, mis on tarvilik selle kasutamise kindlustamiseks ainuüksi rahuliku eesmärkidel;
- c) aatomirelva ja riikide teiste põhiliste relvaliidide, mis on kõlblikud massilises hävitamises, väljalülitamise suhtes rahuslikest relvastusest;
- d) efektiivsete ettevaatusabinõude suhtes, mille eesmärgiks on juurdleuse ja muude meetodite kasutamise teel kaitsa riike, kes peavad kinni tingimusest, nende rüüritamise ja nüstõrvalahkilimise risi eest.

Komisjoni töö peab toimuma üksikute etappide raames, milledest iga ühe edukas lõpuleviimine kindlustab maailmas rajaliku usalduse nii raames, kui abutakse järgmise etapi juurde.

Komisjon ei tohi end segada liirunud Rahvaste ükskõik millise organi kompetentsi, ent ta esitab sooritusi nendele organitele aretamises ühenduses ülistannete täitmisega nende poolt rästavalb liirunud Rahvaste Organisatsiooni põhiseja sätetel.

Tsest avaldatud: „Hrabga“, 28.12.1945
BTCC, 1945 noq, emp 165-166

bestikeelne tõlge: töö koosta jalb

NSYLiidu valitsuse kaks ettepanek 19. juunist 1946. a.
ühinenud Rahvaste Organisatsiooni aatomienergia komisjonile aatomirelva
keelamise ja komisjoni edasise töö organiseerimise küsimustes

Esimene ettepanek.

„Rahvusvahelise konventsiooni projekt relvade tootmise ja kasutamise
keelamiseks, millesid põhinevad aatomienergia kasutamisel massilise
hävitamise eesmärgil.“

(Kiiride loetelu, kes on käesoleva konventsiooni osalised)

Sügaralt tunnetades seda suurt tähtsust, mida omavad suuread avastused,
mis on seotud aatomirelva loomamisega, aatomienergia saamisega ja kasutamisega
maailma rahvaste heaolu ja elatustaseme tõstmiseks, aga samuti ka kultuuri ja
teaduse arendamiseks inimkonna hüvanguks;

Imustatult soovist igati kaasa aidata, et kõik rahvad võimalikult täie-
likult kasutaksid ära teaduslikke avastusi aatomienergia alal kogu maail-
ma rahvaste elu parandamiseks, nende heaolu tõstmiseks ja inimkonna
kultuuri edasiseks progressiks;

Andes endale selgelt aru sellest, et suuread teaduslikud avastused aato-
mienergia alal võivad endas suurt hädakohtu rehvõige rahukile linnadele ja
tsiviilelanikkonnale sel juhul, kui neid avastusi hakatakse kasutama aatomirelva-
na massilise hävitamise eesmärkidel;

Tunnustades selle suurt tähtsust, et rahvusvaheliste kokkulepetega on juba
keelatud sõjas kasutada lämmatavaid, mürgiseid ja muid taolisi gaase, samuti kui
analoogilisi vedelikke, aineid ja protsesse, aga ka bakterioloogilisi vahendeid,
mille kasutamine tsiviilkeelatud maailma avalik arvamus on õiglaselt hirmu-
äratav, ja arvates, et aatomirelva inimkonna massilise hävitamiseks kasu-
damise keelamine vastab nel suuremal määral kogu maailma rahvaste juudlus-
tele ja siidametunnistusele;

Kavatsedes täie kindlusiga ära hoida hädakohtu, et neid teaduslikke avas-
tusi võiks kasutada inimkonna kahjuks ja ta huride vastaselt;

Otsustasid võemida konventsiooni, mis keelab aatomienergia rakendamise-
le põhineva relva tootmise ja kasutamise, ja sellel eesmärgil määrasid oma
volitajad (volitajate loetelu), kes, esitanud oma volitused, mis lüti oleab täie-
likes korras, lepivad kokku järgnevas:

Artikkel 1. Kõrged lepingsosalised teatavad fidelikult oma üksmelsest
otsusest keelata aatomienergia rakendamisel põhineva relva tootmine ja kasu-
tamine ning sellel eesmärgil võtavad omale kohustused:

- A) mitte mingitel asjooludel kasutada aatomirelva;
- B) keelata aatomienergia rakendamisel põhineva relva tootmine ja säilitamine;
- C) kolme kuu jooksul, arvates käesoleva konventsiooni jõustumise järel, hävi-
tada aatomirelva kogu valmis- ja poolfabrikkatne toodang.

Artikkel 2. Kõrged lüinguosalised riigid teatavad, et käesoleva konventsiooni artikkel 1 rikkumine on raskimats rahvusvahelises kehtivus inimkonna vastu.

Artikkel 3. Kõrged lüinguosalised riigid, kuu kuu jooksul arvates käesoleva konventsiooni jõustumisest, annavad välja seadused, mis näevad ette karmid karistused, käesoleva konventsiooni säete rikkujate suhtes.

Artikkel 4. Käesolev konventsioon on tähtajatu iseloomuga.

Artikkel 5. Käesolev konventsioon on avatud ühinemiseks igale riigile nii ühinevad Rahvaste Organisatsiooni liikmele kui ka mitteliikmele.

Artikkel 6. Käesolev konventsioon jõustub pärast selle kinnitamist julgedekunduroogu poolt ja selle ratifitseerimisel ning ratifitseerimiskirjade kooitsutamisel ühinevad Rahvaste Organisatsiooni juusekretäri juures vähemalt poolte riikide poolt, kes võtnud osa selle alla kirjutamisest, koasa arvatud kõik ühinevad Rahvaste Organisatsiooni liikmesriigid, keda on mainitud organiatsiooni põhikirja artiklis 23.

Artikkel 7. Pärast käesoleva konventsiooni jõustumist see konventsioon on koheslik kõikidele riikidele nii ühinevad Rahvaste Organisatsiooni liikmele kui ka mitteliikmele.

Artikkel 8. Käesolev konventsioon, mille vene-, hiina-, frantsuse-, inglise- ja hispaaniakeelsed tekstid on autentised, on koostatud ühis esemplaris ja säilitatakse ühinevad Rahvaste Organisatsiooni juusekretäri arhiivis. Juusekretär saadab kõigile konventsiooniosalistele kinnitatud koopiad.

Teine ettepanek

"Aatomienergia kontrollkomisjoni töö organiseerimisest."

Tuginedes Praassamblee otsusele 24. jaanuarist 1946. aastast, mis näeb ette komisjoni asutamise probleemide, mis kerkivad ühis ühenduses aatomienergia avastamisega, ja muude sellega seotud küsimuste uurimisest, ning eriti mainitud otsuse artiklile 5, mis näeb ette komisjoni kompetentsi, nõurogude delegatsioon juab tarnilikkus esitada alljärgnev komisjoni töö organiseerimise plaan selle komisjoni tegevuse algperioodiks.

I Komisjoni komiteede loomine.

Pidada silmas eesmärgi, mis on rändatud Praassamblee otsusega "asuda riikide matult tööle ja uurida probleemi kõiki faase" - peetakse tarvilikkus asutada kaks komiteed, millised olus komisjoni abiorganisatsioonid aatomienergia probleemi igarilgse uurimise ja soorituste valjatöötamise, mida komisjon juab tegema vastavalt Praassamblee ja ühinevad Rahvaste Organisatsiooni teiste organiise otsustele.

Tehakse ettepanek luua alljärgnevad komiteed:

- Teaduslikke informatsiooni vahetamise komitee -

Mainitud komitee luuakse eesmärkide saavutamiseks, mis on ette nähtud Praassamblee 24. jaanuari 1946. a. otsuse artiklis 5 punktis "A"

Komitee ühisandesse kuulub soorituste väljatöötamine praktiliste ürituste suhtes informatsiooni rahitamise alal:

1. Atomituuma tihustamise ja teiste teaduslike avastuste sisu kohta, mis seotud aatomenergia saamise ja kasutamisega;
2. Aatomenergia kasutamise tehnoloogia ja tehnoloogiliste protsesside organiseerimise kohta;
3. Aatomenergia tööstusliku tootmise ja kasutamise meetodite organiseerimise kohta;
4. Aatomenergia saamisesks tarvilike tooraineresursside liigid, allikate ja asetuse kohta.

- Komitee aatomenergia inimkonna rahvus kasutamise arahoidmisel. -

Mainitud komitee luuakse eesmärkide täitmisel, mis ette nähtud Riikssambles 24. jaanuari 1946.a. otsuse artikli 5 punktides „B“, „C“ ja „D“.

Komitee ühisandeks on soorituste väljatöötamine:

1. Rahvusvahelise konventsiooni projekti koostamise suhtes, mis käsitleb aatomenergia kasutamisel põhineva relava kuulutamist väljaspool seadest olemas ja sidalinki relava ning kõikide teiste massilises hävitamises kõlblevate põhiliste relvalike tootmise ja kasutamise keelamist.
2. Aatomenergia kasutamisel põhineva relava tootmise ja aatomirelava ning kõigi teiste massilises hävitamises kõlblevate põhiliste relvalike keelamisesks tarvilike abinõude otsimise ja kindlakstegemise kohta.
3. Aatomenergia kasutamise ja ülalmainitud aatomirelava väljaspool seadust kuulutava rahvusvahelise konventsiooni tingimustest kinnifidamise ürituste, süsteemi ja organisatsiooni suhtes.
4. Aatomenergia illegaalse kasutamise vastu barjatsioonide süsteemi väljatöötamise suhtes.

II Komiteede koosseis.

Iga komitee koosneb riikide esindajatest, üks igaist neist, kes on esindatud komisjonis. Igal esindajal võivad olla abidised.

III Komiteede protseduuri reeglid.

Komiteede protseduuri reeglid kerkestab komisjon.

Tekst avaldatud: „Uzbecmae“, 23.06.1946

БТСС, 1946 год, смп. 635-637

Bestikeelne tõlge: töö koostajalt

NSV Liidu delegatsiooni resolutsiooni projekt
Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee I sessiooni 2. järgule
relvastuse üldise vähendamise küsimuses

1. Rahvusvahelise rahu ja julgoleku kindlustamise huvide ja vastavalt
Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkidele ja põhinõuetele tunnustab Pea-
assamblee vajalikuks relvastuse üldise vähendamise

2. Relvastuse vähendamise otsuse teostamine peaks esmajärjekorralise ühis-
andena hõlmama aatomienergia sõjalistel eesmärkidel tootmise ja kasutamise
keeldu.

3. [Selleks, et kindlustada abinõude tarvitusele rõhul] relvastuse vähendamise
alal ja aatomienergia sõjalises otstarbes kasutamise keele glal, asutada julge-
olekurühmaga süstemis, kes kannab peamiselt vastutust üldise rahu ja julgole-
ku eest, rahvusvaheline kontroll, mis' tegutses viimajärjekorralise alusel, millel on ette
nähtud eriliste inspektsiooniorganite loomine, milleks kujendada:

- a) relvastuse vähendamise otsuse täitmise üle kontrolli teostamise komisjon;
- b) aatomienergia sõjalises otstarbes kasutamise keele kohta käiva otsuse
täitmise üle kontrolli teostamise komisjon.

4. Peaassamblee peaks tarvilikuks, et kõik riigid - Ühinenud Rahvaste Organi-
satsiooni liikmed esitaksid andmed relvastatud jõudele ja relvastuse kohta,
mis asuvad enda territooriumil, kusjuures need andmed tuleb esitada siis, kui
julgeolekurühmaga hakkab läbi viima ettepanekuid relvastuse üldise vähen-
damise kohta.

5. Peaassamblee soovital julgeolekurühmaga kindlustada ülaltoodud
punktides 1, 2, 3 ja 4 esitatud ettepanete praktilist teostamist.

6. Peaassamblee kehtsib kõigi riikide valitsusi osutama julgeolekurühmaga
igasugus' abis sellis vastutustõrksas viisil, mille teostamine vastab kindla
rahu ja rahvusvahelise julgoleku kehtestamise üldandele ja vastab samuti
rahvaste huvidele nende raskes majanduslikus koormas kergendamises, mida
põhjustavad liiga suured kuld relvastusele, mis ei vasta rahulele sõjajärgsetele
tingimustele.

Käesolev resolutsiooni projekt kujutab endast NSVd algettepanekuid koos kare
täiendusega, mille nõuetele delegatsioon viis sisse oma projekti arutluse käigus.

Põhitehti moodustavad käesoleva dokumendi punktid 1, 2, 5 ja 6 (pkt. 5 vasta-
ralt modifitseeritud), mille V. M. Molotov esitas oma kõnes 29. 10. 1946. a. Brimise täienduse
(pkt. 3) esitas V. M. Molotov oma kõnes 28. 11. 1946. a., kuna pkt. 4 (uim täiendus) ilmus
käesolevasse lõplikku teksti selle avaldamisel 30. 11. 1946.

Text avaldatud: „Uzbecmua“, 30. 11. 1946
S. S. C. C., 1946 109, amp. 429-430

kestikeelse tõlge: pkt. pkt. 1, 2, 5 ja 6 - „Lahva Hääl“, 1. 11. 1946
pkt. 3 - „Lahva Hääl“, 30. 11. 1946
pkt. 4. - töö kirjutajalt

Tõlke tekstis pkt. 3. nurksulgedes töö kirjutaja poolt selguse huvideis lisatud täiendus

Lühirenuud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee

resolutsioon 14. detsembrist 1946. a. relvastuse üldise vähendamise ja reguleerimise kohta.

"Relvastuse üldist reguleerimist ja vähendamist määritlevatest põhimõtetest."

1. Põhikirja artikli 11 täitmiseks ja rahvusvahelise rahu ning julgeoleku kindlustamise eesmärgil, vastavalt lühirenuud Rahvaste eesmärkidele ja põhimõtetele

Peaassamblee tunnustab vajalikuks relvastuse ja relvastatud jõudude kiireima üldise reguleerimise ja vähendamise.

2. Vastavalt sellele

Peaassamblee sooritab, et julgeolekunõuogee asuaks rünnatamatult praktiliste abinõude formuleerimisele nende järjekorra kohaselt, abinõude, mis on olulised relvastuse ja relvastatud jõudude üldise reguleerimise ja vähendamise ettenägemiseks ning selle kindlustamiseks, et oleks silmas peetud, et sellist relvastuse ja relvastatud jõudude reguleerimist ja vähendamist toetataks üldreeglina kõigi osavõtjate poolt, mitte aga ühekülgselt mõnede poolt nende heakskiitmisega. Julgeolekunõuogee poolt formuleeritud plaanid esitab peasekretär lühirenuud Rahvaste Organisatsiooni liikmeile läbiräätmiseks Peaassamblee viiustungjärgul. Peaassamblee poolt heaks kiidetud lepingud või konventsioonid esitatakse nende osaliseks olevale riigile ratifitseerimiseks vastavalt põhikirja 26. artiklile.

3. Olulise sammuna aatomienergia ja kõigi teiste praegu ning tulevikus massilises hävitamises sobivate puumiste relvaliikide keelamise ning rahvusvahelise relvastusest kõrvaldamise edasiviitavamate eesmärgi toetamise teel ning rahvusvahelise kontrolli kiiremaks kerketamiseks aatomienergiale ja teiste kaasajaste teaduslike avastuste ning tehniliste täiustuste üle selliselt, et kindlustada nende kasutamist ainult rahelikel eesmärkidel, sooritab Peaassamblee tungival, et aatomienergia komisjon teadaaks kiiremini oma kohustused, mis on loeteldud Peaassamblee 1946. a. 21. jaanuari resolutsiooni 7. jaos.

4. Selle kindlustamiseks, et relvastuse üldine keelamine, reguleerimine ja vähendamine puudutaksid kaasajaste sõja puumisi relvaliike, mitte aga ainult tuisajajärgulisi relvaliike,

Peaassamblee sooritab, et julgeolekunõuogee kiirendaks aruannete läbi vaatamist, mis aatomienergia üle kontrolli toetamise komisjon esitab julgeolekunõuogele, et ta aitaks kaasa selle komisjoni tööle, samuti, et julgeolekunõuogee kiirendaks konventsiooni või konventsioonide projekti läbiräätmist rahvusvahelise kontrolli ja inspektiooni süsteemi loomise alal, kusjuures need konventsioonid sisaldavaad aatomienergia ja kõigi teiste praegu ning tulevikus massilises hävitamises sobivate puumiste relvaliikide keelamise ning

ning kontrolli aatomenergia üle ulatuses, mis on vajalik, et kindlustada selle kasutamist ainult rahulike eesmärkidel.

5. Edasi tunnistas Praassamblee olulises rehvastes ja rehvastatud jõudude üldises reguleerimises ja vähendamises praktiliste ja efektiivsete tagatiste kindlustamise inspekteerimise ja muude vahendite teel sellest, et kaitsa tingimusi talitraid riike võimalike rikkumiste ja kõrvaldamiste eest.

Sellele vastavalt soovitab Praassamblee julgeolekunõukogu viivitamatult asuda ettepanekute väljatöötamisele sellest, et kindlustada seda laadi praktilisi ja efektiivseid tagatisi seoses kontrolliga aatomenergia üle ning rehvastuse üldise reguleerimise ja vähendamise.

6. Abinõude tarviliselt võtmise kindlustamises rehvastuse ja rehvastatud jõudude kiirema üldise reguleerimise ja vähendamise alal, aatomirelvade ja sõjalises otstarbes kasutamise keelamise alal ning aatomirelva ja kõigi teiste praegu või tulevikus massilises hävitamises sobivate juamiste rehvastuste vahelise liinist rehvastusest kõrvaldamise kindlustamises ja kontrolli kindlustamises aatomenergia üle ulatuses, mis on vajalik tema kasutamise kindlustamises ainult rahulike eesmärkidel, asutatakse julgeolekunõukogu raames, kes kannab juamist vastutust rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamise eest, rahvusvaheline ^{organ} nagu on märgitud 4. punktis, mis tegutses eriorganite kavade, kelle volitused ja statuut määratakse kindlalt konventsiooniga või konventsioonidega, mille põhjal need organid asutatakse.

7. Praassamblee, pidades silmas julgeoleku probleemi tihedalt seotust desarmeerimise probleemiga,

soovitab julgeolekunõukogul kõigiti kiirendada põhikirja 43. artiklis mainitud rehvastatud jõudude andmist tema korraldusse.

Ja soovitab liikmesriikidel teostada endistel vaenlasterritooriumidel viikivate oma rehvastatud jõudele progressiivset ja tasakaalustatud väljarimist, võttes arvesse okupatsiooni vajadusi, ja nende rehvastatud jõudude viivitamatut väljarimist, mis asuvad liikmesriikide territooriumidel ilma nõusolekuta, mida need riigid on rääkinud ja avalikult väljendanud lepingutes või kokkulepetes, mis on kooskõlas põhikirjaga ja pole vastuolus rahvusvaheliste kokkulepetega.

Edasi soovitab ta rahvuslike rehvastatud jõudude vastavat vähendamist ning rahvuslike rehvastatud jõudude üldist progressiivset ja tasakaalustatud vähendamist.

8. Misni käesolevas dokumendis ei muuda ega piira Praassamblee poolt 24. jaanuaril 1946. a. aatomenergia üle kontrolli teostamise komisjoni asutamise kohta vastuvõetud resolutsiooni.

9. Praassamblee kutsub üles kõiki liikunud Rahvaste Organisatsiooni liikmeid osutama igakülgselt abi julgeolekunõukogule ja aatomenergia üle kontrolli teostamise komisjonile sellest, et aidata kaasa rahvusvahelise rahu ja kollektiivse julgeoleku kehtestamisele ja säilitamisele maailma inimjõudude ja majanduslike ressurside kõige rikkema vahendamise rehvastes.

Tekst avaldatud: "Izveestuz", 18.12.1946

bestikeelne tõlge: "Rahva Hääl", 19.12.1946 (koos mõningate täpsustustega töö kirjutaselt)

NSV liide valituse ettepanekud 11. juunist 1947. a.

Ühinevad Rahvaste Organisatsioonile aatomienergia komisjonile rahvusvahelise kontrolli kehtestamise kohta, et kindlustada aatomienergia kasutamist ainult rahulikel eesmärkidel.

19. juuni 1946. a. ettepaneku täiendamiseks ja arendamiseks NSV liide valitus esitab aatomienergia komisjonile alljärgnevad põhilised teised, mis peavad saama aluseks aatomienergia üle kontrolli tuostamise rahvusvahelise konventsiooni või konventsiooni alusel:

1. Aatomienergia rahulikel eesmärkidel kasutamise kindlustamiseks vastavalt aatomirelvade ja teiste põhiliste massilise hävituse relvade keelamise rahvusvahelise konventsioonile, samuti aatomirelva keelamise konventsiooni rikkumise vältimiseks ja riikide kaitses, kes konventsiooni tingimusi täidavad, rikkumiste ja nõuvalaldumiste riisiko vastu kehtestatakse range rahvusvaheline kontroll üheaegselt kõigi ettevõtete üle, mis tegelevad aatomitööstuse kaevandamisega ja aatomimaterjalide ning aatomienergia tootmisega.

2. Aatomienergia ettevõtete kontrolli alal abinõude tuostamises asuvaltariiside julgeolekuvõimega raamidest rahvusvaheline aatomienergia üle kontrolli tuostamise komisjon, mis kannab Rahvusvahelise Kontrollikomisjoni nime.

3. Rahvusvahelise Kontrollikomisjonil on oma inspektorite aparatuur.

4. Aatomienergia üle tuostatava rahvusvahelise kontrolli tingimused ja organisatsioonilised põhimõtted, samuti Rahvusvahelise Kontrollikomisjoni koosseisu, õigused ja kohustused nagu ka sätted, mille alusel ta tegeleb, määrab kindlaks rahvusvaheline aatomienergia üle kontrolli tuostamise ürikonventsioon, mis sõlmitakse vastavalt aatomirelvade keelamise konventsioonile.

5. Aatomienergia üle tuostatava rahvusvahelise kontrolli efektiivsuse kindlustamiseks võetakse aatomienergia üle kontrolli tuostamise konventsiooni alusel järgmised põhimõtted:

a) Rahvusvaheline Kontrollikomisjon moodustatakse riikide esindajatest, kes on esindatud Peaassamblee 24. 01. 1946. a. otsusega asutatud aatomienergia komisjonis, ja ta võib asutada selliseid organeid, mida ta peab vajalikuks oma ülesannete täitmiseks.

b) Rahvusvaheline Kontrollikomisjon määrab ise oma protseduurireeglid.

c) Rahvusvahelise Kontrollikomisjoni personal valitakse rahvusvahelisel alusel.

d) Rahvusvaheline Kontrollikomisjon inspekteerib perioodiliselt ettevõtteid, mis kaevandavad aatomitööstust ja toodavad aatomimaterjale ning aatomienergia.

6. Aatomenergia ettevõtteid inspekteerides tuleb Rahvusvaheline Kontrollkomisjon järgmist:

- a) uurib aatomitootajate kaevandavate ja aatomimaterjalide ning aatomenergia tootvate ettevõtete tegevust, samuti kontrollib nende aruandlust;
- b) kontrollib aatomitootajate, -materjalide ja poolfabrikaatide olemasolevaid tagavarasid;
- c) tutvub tootmisoperatsioonidega aatomimaterjalide ja aatomenergia kasutamise kontrollimiseks vajalikus ulatuses;
- d) valvab kontrolli kohta käivas konventsiooni ette kirjutatud tehnilise ekspluatatsioonireeglite täitmise üle ettevõtteid ning tootab välja ja kirjutab ette tehnoloogilise kontrolli reeglid nende ettevõtete jaoks;
- e) kogub ja tootab läbi andmeid aatomitootajate kaevandamise ja aatomimaterjalide ning aatomenergia tootmise kohta;
- f) teostab eriuuringuid, kui on tekkinud kahtlus, et on rikutud aatomirelvade keelamise konventsiooni;
- g) esitab valitsustele soovitusi aatomimaterjalide ja aatomenergia tootmise, säilitamise ja kasutamise puhtavas küsimustes;
- h) esitab julgeolekukomiteele soovitusi aatomirelvade keelamise ja aatomenergia üle kontrolli teostamise konventsiooni rikumise vältimiseks ja sellise tegevuse lõputamiseks abinõude tarvituselevõtmise kohta.

7. Rahvusvahelisele Kontrollkomisjonile kontrolli ja inspektiooni alal pandud ülesannete täitmiseks on võimalik diges:

- a) jääseda igasse aatomitootajate ja -materjalide tootmise ning säilitamise ettevõttesse, samuti aatomenergia ekspluatatsioonide ettevõttesse;
- b) tutvuda aatomenergia ettevõtte tootmisprotsessidega ulatuses, mis on vajalik aatomimaterjalide ja aatomenergia kasutamise kontrollimiseks;
- c) kaaluda, mõõta ja igati analüüsida aatomitootajate, -materjalide ja poolfabrikaate;
- d) nõuda iga riigi valitsuselt mitmesuguseid andmeid ja aruandeid aatomenergia ettevõtete tegevuse kohta ja need kontrollida;
- e) nõuda igasuguseid seletusi aatomenergia ettevõtete tegevusse puutuvais küsimustes;
- f) teha valitsustele soovitusi ja esildusi aatomenergia tootmise ja kasutamise küsimustes;
- g) esitada julgeolekukomiteele lahivõtmiseks soovitusi abinõude kohta aatomirelva keelamise ja aatomenergia üle kontrolli teostamise konventsiooni rikumate vastu.

8. Vastavalt aatomenergia üle teostatava rahvusvahelise kontrolli ülesannetele võetakse aatomenergia alal tehtava teadusliku uurimistöö aluseks järgmised sätted:

- a) Teadusliku uurimistöö aatomenergia alal tuleb allutada aatomirelva keelamise ning selle sõjalisteks eesmärkideks kasutamise mittelubamise konventsiooni täitmise vajadusele.
- b) Aatomirelva keelamise konventsioonile allakirjutanud riikidel peab olema diges teha aatomenergia alal kitsendusteta teadusliku uurimistööd, mis on suunatud selle energia ligi rahulikul eesmärkidel kasutamise riiside otsinguile.

c) Oma kontrolli ja inspektiooni funktsioonide efektiivse täitmise huvides peaks Rahvusvahelisel Kontrollkomisjonil olema võimalus teha teaduslikke uurimistöid aatomienergia rahulikul eesmärgidel kasutamise võtiste otsingute alal. Selline tegevus võimaldab tal olla kursis selle ala viimaste saavutustega ja omada kvalifitseeritud rahvusvahelist personali, kes on vajalik praktiliste abinõude teostamises kontrolli ja inspektiooni alal.

d) Teaduslike uurimistööde teostamisel aatomienergia alal peaks Rahvusvahelise Kontrollkomisjoni üks tähtsamaks ülesandeks olema sellel alal elatuslike informatsiooni kindlustamine maade vahel ja vajalike abiandmine konsultatsiooni teel neile maadele, korentsiionist asutustele, kes sellist abi võivad vajada.

e) Rahvusvahelisel Kontrollkomisjonil peavad olema kasutada materiaalsed vahendid, sealhulgas teaduslikud laboratooriumid ja katseseadeldised, mis on vajalikud tema poolt teostatava teaduslike uurimistööde tarvilikeks organiseerimiseks.

Tekst avaldatud: „Uzbecmua“, 13.06.1947

ВТСС, 1947 год, том II, стр. 346-349

bestixeelne tõlge: „Rahva Häääl“, 14.06.1947

NSV Liidu delegatsiooni resolutsiooni projekt 25. septembrist 1948.a.

Ühinevad Rahvaste Organisatsiooni Peaassambleele riie suuvõrgi - julgedekundkogu alalise liikme relvastatud jõudude vähendamises ühe aasta jooksul ühe kolmandiku võrra.

Märkides, et seni pole praktiliselt midagi tehtud selleks, et riia ellu assamblee 1946.a. 24. jaanuari otsus aatomienergia kohta, samuti 1946.a. 14. detsembri otsus „Rahvastuse üldist reguleerimist ja vähendamist määritlevaist põhimõttest“;

tunnistades, et aatomienergia tootmise ja selle sõjalisel otstarbel kasutamise keelamise ismajärgelisest ülesandest;

tunnistades, et üldine oluline relvastuse vähendamine vastab kindla rahu kehtetamise ja rahvaste vahelise julgedekogu tugevdamise ülesandele ning vastab rahvaste huvidele raske majandusliku koormise vabendamises, koormise, mis laeb neil ülmaärra suurte ja järjest suurenevate relvede tõttu relvastuseli mitmesugusis maadrs;

arvestades, et valdav osa relvastatud jõududest ja relvastusest kuulub julgedekogu - nõukogu alalistes liikmetes olevatele suuvõrkidele, kes kannavad juamest vastutust rahu ja üldise julgedekogu säilitamise eest;

rahu ürituse tugevdamises ja ekspansioonistide ning teiste reaktiooniliste elementide poolt ohutalava sõja ohtu likvideerimise eesmärgil,

1. Peaassamblee sooritab julgedekundkogu alalistele liikmetele - Ameerika Ühendriikidele, Ühendatud kuningriigile, Nõukogu Liidule, Prantsusmaale ja Hiinale - esimese sammuna relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise alal, vähendada ühe aasta jooksul kõiki olemasolevaid maa-, mere- ja õhujõude ühe kolmandiku võrra.

2. Peaassamblee sooritab keelata aatomi relva kui relva, mis on määratud agressiivseks otstarbeks, mitte aga raitse otstarbeks.

3. Peaassamblee sooritab asutada relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise ning aatomi relva keelamise alal tarvituseli võitavate abinõude elluviimise jälgimises ja selle üle kontrolli tootamises - julgedekundkogu raames rahvusvahelise kontrolliorgani, kellele tuleb esitada täielikud andmed julgedekundkogu alaliste liikmesriikide - Ameerika Ühendriikide, Ühendatud kuningriigi, Nõukogu Liidu, Prantsusmaa ja Hiina - relvastuse ja relvastatud jõudude seisukorra kohta.

Käesolev resolutsiooni projekt reguleerib endast A. J. Võõrsi poolt 25.09.1948.a. esitatud ettepanekuid koos nõukogu delegaadi G. A. Maliki poolt 25.10.1948.a. esitatud täiendusega pkt. 3 osas, mis algab tertsis sõnadega „kellele tuleb esitada täielikud andmed“ ja.

Algtekst avaldatud: „Uzbecum“, 26.09.1948
BTCC, 1948 no 9, raam 7, emp. 224-225
Täiendusi avaldatud: „Rahva Hääl“, 28.10.1948 (TASSi materjalide alusel)
bestireelne tõlge: „Rahva Hääl“, 28.09. ja 28.10.1948

NSV Liidu delegatsiooni resolutsiooni projekt 8. veebruarist 1949. a.

Lihtnenud Rahvaste Organisatsiooni julgeolekukoogele nii aatomienergia komisjoni kui ka tavalise relvastuse komisjoni töö edasises suunamises.

"Julgeolekukoogu, tutrunud Koosamblee 1948. a. 19. novembri resolutsiooniga "Aatomienergia keelamine ning julgeolekukoogu alaliste liikmete relvastuse- ja relvastatud jõudude vähendamise ühe kolmandiku võrra." ja selle küsimusse arutamise käiguga Koosamblee kolmandal istungjärgul, märgib, esiteks, mõnede riikide agressiivsete ringkondade kasvavat aktiivsust, kes ajavad uue sõja valla päästmise poliitikat, millega käivad kaasas iga liiki relvastuse õigustamatud kasv, sõjaliste eelarvete äärmise suureks paisutamise ning nende riikide elanikkonna laiaulhulhulise hirmu- ja muu materiaalse koormuse suurendamine;

märgib veel lahkamatult ja üha tugevamalt ning mõnede riikide valitsvate ringkondade poolt erutatavat uue sõja propageerimist, vaatamata sellele, et sõjaraie propageerimise mõistetüübi põhjendatult hukata Koosamblee otsusega juba 1947. aastal ning et see on otseselt tööriistaks iga sugusele sõjapropagandale, mis taotlevad hirmu, kindlusetuse ja sõjaliste tegevuste tekitamist elanikkonna hulgas ja rahvusvahelise avalikkuse ringkondades;

ühtlasi märgib viimasel ajal toimuva riikide rühmituste loomist, mille eesotsas on mõnede suurriikide agressiivsed ringkonnad, kes püüavad teistele riikidele jaale sundida oma agressiivset poliitikat, kes suurendavad relvastuse tootmist ja loovad sel eesmärgil kõigis maailma osades lennukä ja mereräbaste, mida üldiselt mingil määral nende riikide kaitsesüsteemid;

teises konstateerib, et siiani pole midagi teatud Koosamblee 1946. a. 24. jaanuari otsuse "Komisjoni arutamine suoses aatomienergia avastamisega tekkinud probleemide arutamises" elluviimises ning 1946. a. 14. detsembri otsuse "Relvastuse üldist reguleerimist ja vähendamist määratlavais põhimõtetes" täitmises, mis kahjustab lihtnenud Rahvaste organisatsiooni autoriteeti;

ühtlasi konstateerib, et nii aatomienergia komisjoni kui ka tavalise relvastuse komisjoni ühe tähtsusega teatud ülesandeid, mis seletab järelevalvet sellel, et mõnede suurriikide valitsused pole senini taotlenud sõjaraie otsuste vastuvõtmist, mis oleksid vastuvõetavad kõigile rahvusvahelisele riikidele ega kõrvaldaks ühe või teise riigi rahvusliku turvaohutsust;

kolmandas konstateerib, et Koosamblee 1948. a. 19. novembri otsuses "Aatomienergia keelamine ning julgeolekukoogu alaliste liikmete relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise ühe kolmandiku võrra" sisalduv soovitus julgeolekukoogele jätkata tavalist tüüpi relvastuse reguleerimise ja vähendamise küsimuste uueks, kuid lähem moodsa Koosamblee poolt 1946. a. vastuvõetud otsusest aatomienergia keelamise vajalikkuse suhtes ning samuti tollal vastuvõetud Koosamblee otsusest võtta tarvilikud abinõud relvastuse ja relvastatud jõudude kiiremaks vähendamiseks;

peale selle konstateerib, et Riigisambles 1948. a. 19. novembri otsus pehib tähelepanu rajadusele väija töötada ettepanekud, mis käsitlevad lihtsened Latvaste organisatsiooni liikmeks olevate riikide relvastatud jõudude arvulise koostise ja relvastuse suuruse üle informatsiooni saamist, selle kontrollimist ja avaldamist, kuid lähem väikides mõnda nii tähtsast küsimusest, nagu seda on julgeolekukorraldusele andmete esitamine aatomirelvast, mis on täiesti lubamatult eriti sellepärast, et aatomirelv pole kaitserehv, vaid agressioonirelv.

Ühtlasi konstateerib, et relvastuse reguleerimise ja vähendamise küsimuse uurimise ja traamine ning ettepanekute ettevalmistamine relvastatud jõudude üle informatsiooni kogumise küsimuses peavad olma subordineeritud konkreetsete abinõude väija töötamise ja vähendamise ülesandele relvastuse üldises vähendamises ja reguleerimises ning aatomirelva ja muude massilise hävitamise relvade põhilistide keelamises;

tunnistades seejuures, et abinõude väija töötamises relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise ja reguleerimise küsimuses on vaja täielikku andmeid relvastatud jõududest ja kõigest relvaliididest, kaasa arvatud aatomirelv, julgeolekukorralduse tegevuses koostöös temale pandud vastutusega rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamise eest ning vastavalt temale lihtsened Latvaste organisatsiooni põhikirja 26. artikliga antud volitustele, samuti juhitudis nii Riigisambles 1948. a. 19. novembri otsusest kui ka Riigisambles 1946. aasta 24. jaanuari ja 14. detsembri otsustest,

otsustab:

1. Teha tavalise relvastuse komisjonile ülesandeks esimese sammuna väija töötada plaan julgeolekukorralduse alalistest liikmeks olva riiki relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamises ühe kolmandiku võrra 1. märtsis 1950.

Nimetatud plaan tuleb esitada julgeolekukorraldusele hiljemalt 1. juuniks 1949.

2. Teha aatomikomisjonile ülesandeks esitada julgeolekukorraldusele 1. juuniks 1949. nii aatomirelva keelamise konventsiiooni projekt kui ka aatomenergia üle kontrolli loomise konventsiiooni projekt, lähtudes sellest, et mõlemad konventsiioonid tuleb võtta ja kerkendada ülealgselt. Mõlemad konventsiioonid peavad põhinema kõigi lihtsened Latvaste organisatsiooni liikmeks olevate riikide ja organisatsiooni kõigeid printsipe toetavate riikide seaduslike huride arvestamisel, millega lähtuma mingisuguse riikideühmituse huridest, kes toetab oma riikais huridest.

3. Tavalise relvastuse komisjonil ja aatomikomisjonil tuleb oma töös juhitudis sellest, et aatomirelva keelamine ja kontrolli kerkendamise aatomenergia üle peab olma koostisosaks üld plaanist vähendada julgeolekukorralduse alaliste liikmete relvastust ühe kolmandiku võrra, olles esimeses tähtsast sammus sellel viikes.

4. Tunnistada vajalikus julgeolekukorralduse raames rahvusvahelise kontrollorgani asutamine relvastuse ja relvastatud jõudude vähendamise ja aatomirelva keelamise abinõude ellurakendamise üle rakvamises ja selle kontrollimises.

5. Tunnistada vajalikus, et julgeolekukorralduse alalistest liikmed esitavad hiljemalt 31. märtsis 1949 täielikud andmed relvastatud jõududest ja kõigest relvaliididest, kaasa arvatud aatomirelv.

Tekst avaldatud: „Izvestia“, 10.02.1949

BICC, 1949109, cmf 279-281

keelne tõlge: „Rahva Hääl“, 12.02.1949

Nõukude delegatsiooni resolutsiooni projekt 23. septembrist 1949. a.

Lühirüüde Rahvaste Organisatsiooni Proovisamblessele uue sõja ettevalmistamise hukkamõistmises ja rahufakti sõlmimises röö suuerrüüde rahel.

Esimene. Proovisamblesse nõustab hukka rias maades, vrti Amerisa lühendriidides ja Suur Britannias, teostatava uue sõja ettevalmistamise, mis väljendub ralkõraste poolt eugutatavas sõjapropagandas, relvastuse võidujooksides ja sõjaliste eelarvete suurens-paisutamises, mis laluvad radre koormana elanikkonnal, arvukate mere- ja lennukite- baaside loomises tüiste maade territooriumil, riikide sõjaliste blokkide organisatsioonides, mis taotlevad agressiivseid eesmäke rahuarvestavate demokraatlike maade suhtes, ja tüiste abinõude tarvituselevõtmises agressiivsete eesmärkidega.

Teine. Kei naagu tüireleisereetud rahvused juba ammu on hukka mõistnud mürg- gaaside ja bakteriooloogi lüste vahendite kasutamise sõjalistel eesmärkidel kui raskeima kuritöö inimkonna vastu, tunnustab Proovisamblesse rahvaste sidametunnistuse ja auge vastuolus olevas ja lühirüüde Rahvaste Organisatsiooni kuulemisinga sobimatuks aatomirelva ja teiste massilise inimete hävitamise vahendite kasutamise, pidades luba- matuks edasist tüiritamist lühirüüde poolt frantiliste abinõude tarvitamisele võtmisel, et kategooriliselt keelata aatomirelv ja kehtestada vastav range rahvusvaheline kontroll.

Kolmas. Proovisamblesse kutsub kõiki riike üles lahendamise oma tüilisid ja larcheli- sid rahulike vahenditega, ilma et kasutataks jõude või jõuga ärvardamist. Proovisamblesse, märkides selgjuures rahvaste rannematust baht ja otsustavust ära hoida uue sõja oht ja kindlustada rahu säilimine, mis luidis väljenduse võimsas rahuühinemises kõige maades rahu poolt ja sõjatuhtajate vastu, ja pidades silmas, et juamist vastutust rahvusvahelise rahu ja selgjuure säilitamise eest rannavad fulgolekandurõõgu alalised liikmesolevad riigriiki, väljendab üsmeelselt soovi, et Amerisa lühendriidide, Suur Britannia, Hiina, Prantsusmaa ja Nõukude liit ühendaksid sel eesmärgil oma jõupin- gutused ja sõlmiks omarahel rahu kindlustamise fakti.

Text avaldatud: „Uzbecmus“, 25.09.1949

БТСС, 194909, с. 449-450

Bestikeelne tõlge: „Lahva Hääle“, 25.09.1949

Kasutatud lühendid.

NSRL	- Nõukogu Sotsialistlike Vabariikide Liit
NL	
GB	- Suur Britannia ja Põhja-Iiri Ühendatud Kuningriik
USA	- Põhja Ameerika Ühendriigid
NATO	- Põhja-Atlandi Liit
ÜRO	- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon
PA	- Peaassamblee
JN	- Julgolekuroogu
AOK	- aatomienergia komisjon
SSEK	- sõjaline staabikomitee
TRK	- tsiviilise relvastuse komisjon

Kasutatud kirjandus.

Nõukogu riigitegelaste kõned ja araldused.

1. Жуштов, А. С. - Нõukogu Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile 14.02.1956., Тел. 1956, 132 lk.
2. Молотов, В. М. - Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäev. Moskva Nõukogu fidelikul koosolekul 6. novembril 1947 peetud kõne. Тел. 1947, 28 lk.
3. Сталин, И. В. - Vastus küsimustele, mis "Sunday Times'i" Moskva kirjasaatja hr. Alexander Yert esitas oma kirjas I. V. Stalini nimel 17. septembril 1946. a.
„Травга“, 25.09.1946, „Бести-Болшевик“, 1946, №18, lk. 1
4. Серпилов, А. Г. - Кõне ЛКРР XX kongressil 15.02.1956, Тел. 1956, 27 lk
5. Вышинский, А. А. - Вопросы международного права и международной политики. [Речи, выступления и статьи 1946-1947 гг.] М. 1949, 503 стр.
(lühend: Вопросы международного права... [1946-1947])
6. Вышинский, А. А. - Вопросы международного права и международной политики. [Речи и выступления 1948-1949 гг.] М. 1951, 799 стр.
(lühend: Вопросы международного права... [1948-1949])
7. Вышинский, А. А. - Вопросы международного права и международной политики. Шестая сессия Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. 1951-1952 гг. [Речи]. М. 1952, 392 стр.
8. Молотов, В. М. - Вопросы внешней политики. Речи и заявления апрель 1945 - июнь 1948, М. 1948, 588 стр.

Документid ja materjalid.

9. Nõukogude Liidu välispoliitika Isamaasõja ajal, I kd
Документы и материалы 22. juunist 1941. keeni 31. detsembrini 1943.
Tbr. 1947, 636 lk.
10. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirj ja Rahvusvahelise Kohtu
statuut, [Tbr.] 1946, 68 lk.
11. Внешняя политика Советского Союза, 1945 год
Документы и материалы, 4 сентября - 31 декабря 1945 г.
М. 1949, 203 стр. (liidend: ВТСС, 1945 год)
12. Внешняя политика Советского Союза, 1946 год
Документы и материалы январь - декабрь 1946 г.
[М.] 1952, 836 стр. (liidend: ВТСС, 1946 год)
13. Внешняя политика Советского Союза, 1947 год, часть II
Документы и материалы июль - декабрь 1947 г.
[М.] 1952, 455 стр. (liidend: ВТСС, 1947 год, часть II)
14. Внешняя политика Советского Союза, 1948 год, часть I
Документы и материалы январь - июль 1948 г.
[М.] 1950, 474 стр. (liidend: ВТСС, 1948 год, часть I)
15. Внешняя политика Советского Союза, 1948 год, часть II
Документы и материалы июль - декабрь 1948 г.
[М.] 1951, 539 стр. (liidend: ВТСС, 1948 год, часть II)
16. Внешняя политика Советского Союза, 1949 год
Документы и материалы январь - декабрь 1949 г.
[М.] 1953, 686 стр. (liidend: ВТСС, 1949 год)
17. Всемирный Конгресс сторонников мира, Первый
Париж - Прага 1949, [М.] 1950, 536 стр.

Etiaalare kiijandus.

18. Алексеев, А. - Атомная проблема и политика США "с позиций силы", М. 1955, 100 стр.
19. Аллен, Дж. - Атомный империализм. Перевод с английского, М. 1952, 356 стр.
20. Барна, Б. - Основные вопросы экономики и политики империализма (после второй мировой войны), [М.] 1953, 576 стр.
21. Гусев, М. - Борьба Советского Союза за сокращение вооружений и запрещение атомного оружия, [М.] 1951, 135 стр.
22. Кудрявцев, В. И. - Борьба СССР за разоружение, М. 1954, 52 стр.
23. Лэп, Р. - Новая сила. Об атомах и людях. Сокращенный перевод с английского, М. 1954, 222 стр.
24. Маршон, Д. - Базы и империя. Карта американской экспансии. Перевод с английского, М. 1948, 223 стр.
25. Мушкат, М. - Атомная энергия и борьба за мир. Перевод с польского, М. 1951, 359 стр.

Periodika.

26. Ajaleht "Известия" - VI, VII, XII 1946; I - IX 1947;
X, XI 1948; II, III, VII, XI 1949.
27. Ajaleht "Травда" - IX 1946; IV, V 1947; XI 1949;
XI 1953; IV 1956
28. Ajakiri "Мировое хозяйство и мировая политика", 1945, № 8